

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 4[61]/2016

Revistă științifică trimestrială, cu acces liber
și prestigiu recunoscut de CNATDCU, indexată în baze de date
internaționale (BDI): CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus,
WorldCat, ROAD ISSN

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

CONSILIUL EDITORIAL

Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
președintele Consiliului editorial
Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Marian STANCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Vasile BUCINSCHI, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Lect. univ. dr. Stan ANTON, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Dariusz KOZERAWSKI, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Prof. univ. dr. Bohuslav PRIKRYL, Universitatea Națională de Apărare, Cehia
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C.
Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Republica Elenă
Prof. univ. dr. ing. Adrian GHEORGHE, Universitatea „Old Dominion”, SUA
Conf. univ. dr. Georgi DIMOV, Colegiul Național de Apărare, Bulgaria
Lect. dr. Dana PERKINS, Universitatea de Științe ale Sănătății, SUA
Dr. Gábor BOLDIZSÁR, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria
Dr. Peter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria
Dr. Mircea TĂNASE, Statul Major General, Ministerul Apărării Naționale
Dr. Igor SOFRONESCUS, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CS III dr. Mirela ATANASIU
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
CS III dr. Cristina BOGZEANU
Prof. asoc. dr. Ecaterina MAȚOI

CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI
Prof. univ. dr. Visarion NEAGOE
CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
Conf. univ. dr. Elena ȘUȘNEA
CS dr. Mihai ZODIAN

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: dr. Stan ANTON
Redactor-șef adjunct: dr. Daniela RĂPAN
Redactor „Colocviu strategic”: dr. Mihai ZODIAN
E-mail: impactstrategic@unap.ro

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București,
România
Telefon: (021) 319.56.49; (021) 319.57.80
Website: <http://cssas.unap.ro>

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

ISSN 1842-810X (on-line); ISSN-L 1582-6511

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Stan ANTON	5
----------------------	---

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

<i>România după Summitul de la Varșovia. Contribuția noastră pentru un climat de securitate mai sigur în zona Mării Negre</i>	
Dr. Ștefan TINCA.....	7

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

<i>Reziliența și securitatea umană</i>	
Dr. Filofteia REPEZ	
Dr. Dănuț Mircea CHIRIAC	10

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

<i>Insulele Senkaku/Diaoyu – reper în redefinirea politicii de forță în Marea Chinei de Est</i>	
Alexandra DAN	19

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

<i>Stabilitatea României între modelul majoritar și modelul consensual al democrației</i>	
Dr. Dănuț Mircea CHIRIAC	30
<i>Modalități de promovare a intereselor naționale în negocierile diplomatice</i>	36
Eleonora STOIAN	
<i>Stresul mediului înconjurător ca urmare a intervenției civilizației umane</i>	
Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU.....	43

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ

Considerații despre securitatea datelor cu caracter personal

Dr. Zbigniew SKWAREK 53

NOTE DE LECTURĂ

Confesiuni din linia întâi ale unui militar din primul eșalon al Armatei României, dr. Visarion NEAGOE

Dr. Daniela RĂPAN 59

EVENIMENT ȘTIINȚIFIC

Conferința științifică internațională STRATEGII XXI cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, 24 – 25 noiembrie 2016

Dr. Irina TĂTARU 61

AGENDA CSSAS

Activități ale Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, octombrie-decembrie 2016

Dr. Irina TĂTARU
Dr. Daniela RĂPAN 63

GHID PENTRU AUTORI..... 66

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția a patra din anul 2016, cu numărul 61, cuprinde șapte materiale, primele două fiind prezentate la Simpozionul din 2 noiembrie 2016, organizat de CSSAS.

Revista este deschisă cu rubrica *Actualitatea politico-militară*, unde domnul dr. Ștefan Tinca, secretar de stat pentru politica de apărare și planificare în cadrul Ministerului Apărării Naționale, punctează, într-o analiză sintetică, aspecte privind *contribuția României pentru un climat de securitate mai sigur în zona Mării Negre, după Summitul de la Varșovia*. Acest material a reprezentat cuvântul de deschidere a lucrărilor Simpozionului CSSAS din luna noiembrie.

Urmează rubrica *Securitate și strategie militară*, la care am inclus articolul doamnei colonel conf. univ. dr. Filofteia Repez și al domnului prof. univ. dr. Dănuț Mircea Chiriac, *Reziliența și securitatea umană*, bazat pe prelegerea susținută la același simpozion.

Apoi, la rubrica *Geopolitici și geostrategii – tendințe și perspective*, domnișoara locotenent Alexandra Dan s-a concentrat asupra Asiei, abordând subiectul controversat al proprietății *Insulelor Senkaku/Diaoyu* – ce constituie un reper în *redefinirea politicii de forță în Marea Chinei de Est*.

La *Analize, sinteze, evaluări*, am încadrat trei materiale, primul aparținând domnului prof. univ. dr. Dănuț Mircea Chiriac, care s-a concentrat asupra *stabilității României între modelul majoritar și modelul consensual al democrației*.

Îi urmează un articol despre *modalități de promovare a intereselor naționale în negocierile diplomatice*, semnat de doamna consilier superior Eleonora Stoian, articol rezultat în urma experienței în cadrul Delegației Permanente a României la NATO.

Și, nu în ultimul rând, domnișoara cercetător științific dr. Mădălina Virginia Antonescu revine în această ediție cu un material ce tratează *Stresul mediului înconjurător ca urmare a intervenției civilizației umane*.

Domnul colonel (r) cercetător dr. Zbigniew Skwarek, din Polonia, a contribuit și la această ediție cu un nou articol, intitulat *Considerații despre securitatea datelor cu caracter personal*, inclus la rubrica *Societatea informațională*, care încheie pleiada articolelor științifice.

La *Note de lectură*, doamna dr. Daniela Răpan, redactor șef adjunct, prezintă cititorilor o apariție recentă de carte de specialitate, *Confesiuni din linia întâi*, aparținând domnului general maior (r) prof. univ. dr. Visarion Neagoe.

La rubrica *Eveniment științific*, veți putea afla, de la colega noastră, doamna dr. Irina Tătaru, detalii despre Conferința științifică internațională STRATEGII XXI din 24-25 noiembrie 2016, cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”.

Tot doamna Tătaru semnează, pentru ultima oară în revistă, *Agenda CSSAS*, de această dată în tandem cu Daniela Răpan, rubrica aducând în atenție activitățile științifice și publicațiile Centrului în perioada octombrie-decembrie.

În încheierea ediției, redacția semnalează *Ghidul pentru autori*, în formă actualizată, el fiind o lectură obligatorie pentru cei care doresc să disemineze rezultatele cercetării în revista noastră.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată *Impact strategic*, publicația, editată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, cu sprijinul Editurii Universității Naționale de Apărare

„Carol I” este revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de șaisprezece ani în limba română și de doisprezece ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA) și Index Copernicus International (Polonia), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește trimestrial, în două ediții distincte: una în limba română și alta în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia, America.

În încheiere, îi încurajăm în continuare pe cei interesați să publice în paginile revistei să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>.

Redactor-șef, colonel dr. Stan ANTON
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

ROMÂNIA DUPĂ SUMMITUL DE LA VARȘOVIA. CONTRIBUȚIA NOASTRĂ PENTRU UN CLIMAT DE SECURITATE MAI SIGUR ÎN ZONA MĂRII NEGRE

*Cuvânt de deschidere a lucrărilor Simpozionului CSSAS din 1.11.2016,
cu tema „Schimbare și constanță în securitatea euroatlantică post-Varșovia”*

*Dr. Ștefan TINCA**

Stimați invitați,
Doamnelor și domnilor,

Mulțumiri organizatorilor pentru oportunitatea de a avansa un set de reflecții asupra unui subiect de importanță strategică pentru România, în conexiune cu procesele de adaptare ale abordării NATO în actualul context de securitate.

Încărcătura strategică a Summitului este valorizată, în primul rând, prin viziunea comună avansată asupra noului context de securitate, marcat de existența unui „*arc de insecuritate și instabilitate*”, extins geografic în ambele vecinătăți ale Alianței. Generarea acestuia vine ca o consecință directă a unei noi matrici acționale a cărei principală caracteristică este reprezentată de interdependența riscurilor și amenințărilor de tip convențional-clasic cu cele asociate globalizării.

Varșovia reprezintă un reper esențial în procesul de operaționalizare a noii posturi aliate pe flancul estic în contextul creat prin criza din Ucraina. Din perspectivă operațională, poate fi considerat punctul terminus al demersurilor inițiate în Țara Galilor privind creșterea capacității de răspuns a Alianței. Pe aceste

coordonate, Varșovia a formalizat trecerea la o etapă superioară (calitativ-cantitativă) – *deterrence and defence* – (descurajare și apărare) a angajamentului NATO, centrată pe cele două componente – Prezența Avansată Sporită (eFP), respectiv Prezența Avansată Adaptată (tFP), acestea reprezentând, practic, pilonii de susținere ai noii posturi pe flancul estic.

De asemenea, Summitul de la Varșovia reprezintă un punct de reper esențial în economia procesului de consolidare a conștientizării de către NATO a realităților de securitate din perimetrul extins al Mării Negre, cu atât mai relevante în contextul creat de criza din Ucraina. Simpla evidență cantitativă a menționărilor relative la Marea Neagră în cadrul Comunicatului adoptat la Varșovia reflectă această stare de lucruri.

În mod evident, asistăm la o schimbare structurală a paradigmei de securitate în regiunea Mării Negre. Acțiunile Rusiei în contextul crizei din Ucraina și, subsecvent, consolidarea capacităților militare dislocate în Crimeea incumbă o stare accentuată de incertitudine, ale cărei efecte destabilizatoare se adaugă plenitudinii de riscuri specifice acestui areal. Suplimentar, impactul evoluțiilor din Marea

** Dr. Ștefan TINCA este Secretar de stat pentru politica de apărare și planificare în cadrul Ministerului Apărării Naționale, București. E-mail: dpap@mapn.ro*

Neagră depășește perimetrul geografic regional. Acest aspect este cu atât mai vizibil în contextul acțiunilor Rusiei, care utilizează facilitățile militare din Marea Neagră pentru proiectarea forței în spațiul est-mediteranean, după cum este cazul prezenței ruse din Siria.

Opțiunea strategică a României față de perimetrul extins al Mării Negre, în contextul regional de securitate de la granița Alianței, a reprezentat principalul reper în abordarea noastră pentru pregătirea deciziilor Summitului. Obiectivul central, reafirmat în mod constant, vizează consolidarea stabilității, prosperității și democrației în proximitatea estică, simultan cu deschiderea spațiului Mării Negre la valorile și procesele europene și euroatlantice.

În fundamentarea răspunsului la provocările din regiune, dezvoltarea Prezenței Avansate Adaptate (Tailored Forward Presence – tFP) reprezintă unul dintre elementele de susținere a contribuției asumate de România în contextul procesului de adaptare. Pe această dimensiune, am avansat un set de propuneri asociate consolidării posturii de descurajare – apărare, corespunzând celor trei categorii de forțe: operaționalizarea unei brigăzi multinaționale, inițiativa de pregătire combinată în domeniul aerian și, nu în cele din urmă, constituirea unui cadru de cooperare navală menit să contribuie, prin misiuni de pregătire și instruire în comun, la creșterea interoperabilității între statele membre. În viziunea noastră, propunerile se completează armonios prin intermediul inițiativei de consolidare a pregătirii la nivel întrunit în cadrul multinațional (CJET), aceasta corelată cu planul de exerciții elaborat la nivelul NATO.

După cum se observă, abordarea propusă de România și, subliniez, împărtășită la nivel aliat, se constituie ca un pachet integrat de acțiuni, adaptate specificului și particularităților de securitate ale regiunii de sud a flancului estic. Practic, tFP, în care rolul României este unul de substanță, derivă din viziunea comună a statelor aliate din zonă față de modul în care angajamentul NATO răspunde preocupărilor și intereselor acestora, asociate actualului mediu de securitate.

Operaționalizarea angajamentelor a bene-

ficiat, astfel, de evoluții consistente consemnate la ministeriala apărării de la sfârșitul lunii octombrie 2016. Practic, vorbim de parcurgerea exercițiului de planificare a structurilor aferente tFP și, subsecvent, integrarea acestora în contextul general al procesului de planificare aliat într-o manieră sinergică prezenței dezvoltate în nordul flancului estic, prin intermediul eFP. Ceea ce doresc să subliniez, pentru a răspunde întrebărilor și preocupărilor asociate acestui palier, este faptul că ambele dimensiuni ale posturii aliate se plasează pe aceleași coordonate, și anume acelea ale solidarității și coeziunii NATO.

Nu se poate vorbi de o competiție sau de o repartitie inegală a efortului operațional. Structura și modalitatea de articulare a eFP și tFP sunt generate în funcție de specificul și condițiile particulare ale fiecărei regiuni. Ele sunt tratate, așa după cum Summitul de la Varșovia, respectiv ministeriala din octombrie au demonstrat, ca elemente constitutive ale aceluiași pachet adaptat riscurilor și amenințărilor din flancul estic. Elementul comun celor două abordări este reprezentat de comunalitatea viziunilor pe care statele membre din acest perimetru geografic al Alianței le au față de riscurile și, implicit, față de modalitatea de formulare a unui răspuns optim. Corolarul acestei situații îl reprezintă apariția unei „*Eastern Awareness*” ale cărei fundamente includ, de asemenea, experiența istorică împărtășită, acumulată mai cu seamă în ultima jumătate a secolului trecut.

Analiza deciziilor Summitului de la Varșovia nu poate exclude dimensiunea cooperării cu statele din regiunea extinsă a Mării Negre, integrată în formula Inițiativei de consolidare a capacităților de apărare (DCB). După cum se cunoaște, reuniunea de la Varșovia a consemnat trecerea la o etapă superioară a dezvoltării cooperării cu statele beneficiare ale oportunităților puse la dispoziție de NATO, inclusiv cele de pe dimensiunea estică – Moldova și Georgia.

Pe acest palier, contribuția României s-a plasat în susținerea unei abordări practice a programelor de cooperare individualizate cu statele DCB, dublată de un echilibru în gestionarea celor două componente ale inițiativei NATO – sud, respectiv,

est. În viziunea noastră, eficientizarea programelor de cooperare nu se poate realiza decât prin adaptarea acestora la nevoile și realitățile statelor respective. Subsecvent, identificarea acestora trebuie să se facă prin intermediul unui dialog constant și de substanță cu statele receptoare. Pe acest din urmă segment, România a fost unul dintre principalele state care au susținut constant relevanța strategică a valorificării expertizei regionale a acestora, în sprijinul proceselor aliate de definire a modalităților optime de răspuns la riscurile și amenințările care se manifestă în imediata vecinătate a NATO.

În mod evident, contribuția României (cu personal și asistență financiară) în cadrul mecanismelor de cooperare între NATO și statele din regiunea Mării Negre a condus la obținerea de rezultate semnificative valorizate adecvat la Summitul din Varșovia. Acestea se adaugă sprijinului consistent acordat în plan bilateral statelor din regiune. Aș menționa asistența acordată Republicii Moldova în implementarea măsurilor de reformă în domeniul apărării (operaționalizarea Biroului NATO de Legătură de la Chișinău), inclusiv pe componenta de elaborare a cadrului normativ-strategic asociat. În context, se plasează asistența acordată pentru profesionalizarea personalului militar, derulată prin intermediul unităților românești de învățământ militar. O nuanță suplimentară, în acest context, vizează și rolul exercitat de România în gestionarea Fondului de asistență voluntară privind distrugerea pesticidelor în Republica Moldova, contribuția financiară a României depășind 650.000 Euro.

Pe coordonate similare, angajamentul României se regăsește și în ceea ce privește

susținerea procesului de reformă în domeniul apărării din Ucraina, cu o componentă individualizată în ceea ce privește gestionarea trust fund-ului în domeniul combaterii războiului cibernetic.

Aș dori să remarc, de asemenea, valențele de substanță introduse de Summitul de la Varșovia în planul structurării cooperării NATO-UE, inclusiv pe dimensiunea relațiilor de cooperare și parteneriat dezvoltate în relație cu statele din cele două vecinătăți. Complementaritatea angajamentelor asumate de către cele două organizații reprezintă un element central al poziționării României, inclusiv din perspectiva armonizării demersurilor concrete și a mecanismelor de asistență.

Pe aceste coordonate, angajamentul României în consolidarea securității în perimetrul extins al Mării Negre se valorizează suplimentar și din perspectiva statutului de membru al Uniunii Europene. Dimensiunea politică a acestei abordări este dublată de angajamente cu valențe operaționale asumate de România în cadrul misiunilor derulate de UE în Moldova, Ucraina și Georgia.

Revenind la tema activității de astăzi, aș dori să concluzionez prin a spune că Summitul de la Varșovia a reprezentat, în mod evident, unul dintre reperele strategice în evoluția Alianței Nord-Atlantice, un prilej de reconfirmare și valorificare a angajamentului României în asumarea responsabilităților de substanță în gestionarea situației de securitate de la granițele NATO și UE.

REZILIENȚA ȘI SECURITATEA UMANĂ

*Dr. Filofteia REPEZ**

*Dr. Dănuț Mircea CHIRIAC***

În mediul de securitate contemporan, caracterizat prin complexitate, dinamism, transformare și incertitudine, un nou concept completează modurile de acțiune tradiționale pentru menținerea unui nivel adecvat de securitate pentru oameni, comunități și state. Este vorba despre conceptul „reziliență”, care exprimă capacitatea de răspuns a oamenilor (colectivităților, statelor) de a rezista, de a se adapta și de a se reface după un eveniment traumatic.

Documente oficiale, precum Declarația șefilor de stat și de guvern participanți la Întrunirea Consiliului Nord-Atlantic de la Varșovia din 8-9 iulie 2016, Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene din iunie 2016 sau Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019 – O Românie puternică în Europa și în lume, fac referire la creșterea rezilienței statelor și a oamenilor în fața diverselor amenințări la adresa securității.

În acest articol, vom evidenția câteva elemente definitorii ale rezilienței și ale securității umane, precum și aspecte relevante ale relației reziliență-securitate umană.

Cuvinte-cheie: reziliență, securitate umană, abordare, Organizația Tratatului Nord-Atlantic, Uniunea Europeană, România, provocări.

1. Aspecte teoretice privind reziliența și securitatea umană¹

În diverse domenii, reziliența reflectă capacitatea de adaptare la o lume complexă, în schimbare rapidă și cu evenimente neașteptate. De asemenea, această capacitate de a răspunde la un șoc, la tulburări sau adversități neașteptate inspiră o serie de discuții academice pentru o gamă largă de discipline (psihologie, sociologie, geologie etc.). De exemplu, în articolul „The profound emptiness of resilience”, criticul literar Parul Sehgal consideră că reziliența a devenit „o obsesie în rândul părinților din clasa de mijloc care doresc să își pregătească copii pentru a rezista unei lumi schimbătoare”².

Pentru conferențiar universitar în studii de securitate Myriam Dunn Cavelty, conceptul de reziliență a cunoscut „o poveste de succes”, impactul său fiind în continuă expansiune –

¹ Aspecte din acest articol au fost prezentate în cadrul Simpozionului „Schimbare și constanță în securitatea euro-atlantică post-Varșovia”, organizat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, în data de 1 noiembrie 2016.

² Parul Sehgal, „The profound emptiness of resilience”, *New York Times*, disponibil la: http://www.nytimes.com/2015/12/06/magazine/the-profound-emptiness-of-resilience.html?_r=0, accesat la data de 7 noiembrie 2016.

* *Colonel dr. Filofteia REPEZ este conferențiar universitar la Facultatea de Securitate și Apărare/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: filofteiarepez@yahoo.com*

** *Colonel (r) dr. Dănuț Mircea CHIRIAC este profesor asociat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și prof.univ.dr. la Universitatea Hyperion din București. E-mail: danutmirceachiriac@yahoo.com*

un număr tot mai mare de state au identificat reziliența sistemelor sociale și tehnice drept un obiectiv al politicilor de securitate și al crizelor naționale și internaționale³.

În teorie și practică sunt cunoscute o multitudine de formate constructive ale rezilienței, respectiv: psihologică, biologică, urbană, organizațională, instituțională, a afacerii, economică, financiară, politică, informațională, socială etc.

Numărul publicațiilor care analizează reziliența oamenilor și a statelor la situațiile de risc care devin amenințări la adresa securității umane și naționale a crescut surprinzător în perioada 2003-2013, de la 500 la peste 3.000, cu o tendință în creștere⁴, oferind noi conexiuni conceptuale și o schimbare în abordarea politicilor de securitate națională.

În ultimii ani, reziliența a devenit o temă importantă și în cadrul studiilor de securitate; ca filozofie guvernamentală, reziliența plasează recuperarea optimă dintr-un eveniment nefavorabil (situații de criză, situații de urgență etc.) în centrul proceselor de securitate⁵.

Conceptul de securitate umană se caracterizează prin accentul pus pe securitatea indivizilor și a comunităților. Potrivit Comisiei pentru Securitate Umană, securitatea umană aduce laolaltă elementele „umane” de securitate, drepturi și dezvoltare, fiind un concept inter-disciplinar care prezintă următoarele caracteristici: *centrat pe oameni, multi-sectorial, cuprinzător, context specific și orientat spre prevenire*⁶.

³ Myriam Dunn Cavelty, *Resilience in security policy: present and future*, disponibil online pe site-ul: <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSS-Analysis-142-EN.pdf>, accesat la data de 7 noiembrie 2016.

⁴ Myriam Dunn Cavelty, Mareile Kaufmann, Kristian Soby Kristensen, *Resilience and (in)security: Practices, subjects, Temporalities*, p. 5, disponibil online pe site-ul: <http://sdi.sagepub.com/content/46/1/3.full.pdf>, accesat la data de 8 noiembrie 2016.

⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁶ *Human security in theory and practice. An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security*, p.6, disponibil online pe site-ul: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf,

Statele membre ale Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), precum Canada, Norvegia, Japonia etc. și organismele Organizației Națiunilor Unite au contribuit la introducerea securității umane pe agenda politică și de dezvoltare la nivel global. Abordarea problemelor privind securitatea umană trebuie să se bazeze pe consultarea și colaborarea cu seturi de actori, care frecvent au interese diferite, de exemplu: civile / militare, guvernamentale / neguvernamentale, locale / naționale / regionale / internaționale⁷.

Reziliența și securitatea umană fac obiectul documentelor oficiale naționale, regionale și internaționale, studiilor de specialitate realizate de numeroase instituții (de exemplu: *Center for Security Studies (CSS) – Risk and Resilience*⁸, *Economic and Social Research Council (ESRC)*⁹, *Stockholm Resilience Centre*¹⁰) sau materialelor prezentate în cadrul diverselor conferințe științifice internaționale¹¹ (de exemplu).

Despre reziliență și securitatea umană se face frecvent referire în Raportul Dezvoltării Umane 2014 „Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience”; evidențiem câteva exemple: eforturile de intervenții în situațiile de urgență sunt importante și necesare, iar capacitatea de adaptare necesită eforturi cuprinzătoare pentru construirea capacităților de pregătire și de răspuns; reducerea vulnerabilităților și construirea capacității de

accesat la data de 8 noiembrie 2016.

⁷ Karim Hussein, Donata Gnisci, Julia Wanjiru, *Security and human security: an overview of concepts and initiatives what implications for West Africa?*, p. 11, disponibil online pe site-ul: <https://www.oecd.org/swac/publications/38826090.pdf>, accesat la data de 8 noiembrie 2016.

⁸ A se vedea lucrările publicate de Centrul de studii de securitate din Zurich, <http://www.css.ethz.ch/publikationen/risk-and-resilience-reports.html>, accesat la data de 8 noiembrie 2016.

⁹ A se vedea lucrările Economic and Social Research Council, <http://www.esrc.ac.uk/>, accesat la data de 8 noiembrie 2016.

¹⁰ A se vedea lucrările Stockholm Resilience Centre: <http://www.stockholmresilience.org/search.html?query=human+security&submitButton=Search>, accesat la data de 9 noiembrie 2016.

¹¹ A se vedea, spre exemplu, <https://www.prio.org/Publications/Publication/?x=5652>.

rezistență sunt esențiale pentru dezvoltarea umană durabilă; căile de recuperare și politicile publice trebuie să includă atât măsuri care creează reziliența cât și măsuri stabilizatoare pentru a răspunde și a face față provocărilor viitoare; construcția rezilienței necesită creșterea capacității indivizilor, societăților și statelor de a răspunde diverselor șocuri; abordarea dezvoltării umane a rezilienței se concentrează asupra oamenilor și interacțiunilor lor – reziliența se construiește la nivelul indivizilor și societății în ceea ce privește capacitățile lor individuale și competențele sociale; abordarea dezvoltării umane este incompletă dacă nu se încorporează vulnerabilitatea și reziliența în analiza respectivă¹².

2. Abordarea UE și NATO privind reziliența

Reziliența este un termen ce apare frecvent în documentele oficiale ale Uniunii Europene. Un astfel de document este „Planul de acțiune privind reziliența în țările predispuse la criză 2013-2020”, potrivit căruia creșterea rezilienței a fost concepută ca un obiectiv central al asistenței externe a UE¹³.

Comunicarea Comisiei Europene cu tema „O strategie-cadru pentru o Uniune energetică rezilientă cu o politică prospectivă în domeniul schimbărilor climatice”, din 25 februarie 2015, concretizează obiectivul unei Uniuni energetice reziliente, care are în centru o politică ambițioasă privind schimbările climatice pentru a oferi consumatorilor UE (gospodării și întreprinderi) energie sigură, durabilă, competitivă și la prețuri accesibile¹⁴.

¹² United Nations Development Programme (UNDP), *Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*, p. 7, 10, 16, 17, disponibil online pe site-ul: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>, accesat la data de 9 noiembrie 2016.

¹³ Comisia Europeană, *Commission Staff Working Document, Action Plan for Resilience in Crisis Prone Countries 2013-2020*, Bruxelles, 19.06.2013, disponibil online pe site-ul: http://ec.europa.eu/echo/files/policies/resilience/com_2013_227_ap_crisis_prone_countries_en.pdf, accesat la data de 9 noiembrie 2016.

¹⁴ Comunicarea Comisiei către Parlamentul European,

Comunicarea comună a Comisiei Europene și a Înalțului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate către Parlamentul European și Consiliu, denumită „Cadrul comun privind contracararea amenințărilor hibride. Un răspuns al Uniunii Europene” din aprilie 2016, cuprinde un punct distinct care face referire la reziliență – punctul nr. 4, denumit „Organizarea răspunsului UE: consolidarea rezilienței”. Reziliența este definită, în acest document, ca fiind capacitatea statului de a face față stresului și de a se restabili, devenind mai puternic în urma provocărilor. Consolidarea rezilienței se va realiza prin următoarele modalități: abordarea sectoarelor potențial strategice și critice (precum securitatea cibernetică și infrastructurile critice – energie, transporturi, spațiu); protejarea sistemului financiar, a sănătății publice; sprijinirea eforturilor de combatere a extremismului violent și a radicalizării¹⁵.

Alt document oficial al UE care acordă o atenție deosebită rezilienței este *Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene*, din anul 2016. Având la bază cele 17 obiective ambițioase de dezvoltare durabilă stabilite pentru anul 2030, reziliența este un concept larg, care cuprinde toți indivizii și societatea pe ansamblu. O societate rezilientă trebuie să dețină următoarele caracteristici: existența democrației, încrederea în instituțiile statului, plasarea dezvoltării durabile în centrul tuturor preocupărilor statului. Potrivit acestei strategii, „un stat rezilient este un stat sigur, securitatea fiind esențială pentru prosperitate

Consiliu, *Comitetul Economic și Social European, Comitetul Regiunilor și Banca Europeană de Investiții O strategie-cadru pentru o uniune energetică rezilientă cu o politică prospectivă în domeniul schimbărilor climatice*, disponibil online pe site-ul: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0080>, accesat la data de 9 noiembrie 2016.

¹⁵ Comunicarea comună către Parlamentul European și Consiliu „Cadrul comun privind contracararea amenințărilor hibride. Un răspuns al Uniunii Europene”, Bruxelles, 06.04.2016, pp. 6-17, disponibil online pe site-ul: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>, accesat la data de 9 noiembrie 2016.

și democrație”¹⁶. Reziliența apare frecvent și în documentele Organizației Tratatului Nord-Atlantic. Tema rezilienței a reprezentat, pentru Summitul NATO de la Varșovia, din 8-9 iulie 2016, un subiect important: în Declarația șefilor de stat și de guvern participanți se specifică că au fost stabilite o serie de măsuri pentru consolidarea apărării colective, pentru dezvoltarea capacităților și sporirea rezilienței Alianței.

Reziliența este „un element central al apărării colective, fiind văzută drept un corolar al măsurilor de descurajare și de reasigurare în sfera militară clasică ca parte a strategiei de securitate a Alianței”¹⁷. Domeniile de bază evaluate în cadrul rezilienței sunt: asigurarea continuității guvernului și a serviciilor guvernamentale critice; reziliența surselor de energie; capacitatea de a acționa efectiv în cazul mișcării necontrolate a persoanelor; reziliența surselor de apă și de alimente; capacitatea de a face față accidentelor; reziliența sistemelor de comunicații; reziliența sistemelor de transport. Acestea se aplică întregului spectru al crizelor, de la o amenințare hibridă în evoluție, la scenariile solicitante avute în atenție de planificatorii NATO¹⁸.

Abordarea NATO în acest segment de preocupări se concentrează frecvent asupra rezilienței cibernetice, fără de care nu ar funcționa capabilitățile militare. Reziliența tehnologiei informației (IT) este vitală pentru îndeplinirea sarcinilor de bază ale NATO; „fără o infrastructură IT modernă, eficientă și rezilientă, transformarea pe termen lung a Alianței ar deveni doar un dialog strategic fără substanță tehnică”¹⁹.

¹⁶ *Viziune comună, acțiuni comune: o Europă mai puternică O strategie globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene*, 2016, pp.18-19, disponibil online pe site-ul: https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_ro_.pdf, accesat la data de 9 noiembrie 2016.

¹⁷ NATO Review, *Resilience: a core element of collective defence*, disponibil online pe site-ul: <http://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>, accesat la data de 10 noiembrie 2016.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Cyber resilience: protecting NATO's nervous system*, disponibil online pe site-ul: <http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nato-cyber-resilience-security/EN/index.htm>, accesat la data de 16 noiembrie 2016.

3. Reziliența în documentele naționale ale României

Pe plan național, prin introducerea conceptului de *securitate națională extinsă*²⁰, se vizează asigurarea unei reziliențe sporite a tuturor instituțiilor de stat și a societății civile în fața situațiilor de criză, fortuite sau persistente, într-un mediu internațional de securitate caracterizat prin complexitate și dinamism. Promovarea intereselor naționale de securitate și capacitatea instituțiilor statului și a societății civile de a face față diverselor provocări la adresa securității și apărării impun o bună cunoaștere a situației regionale și internaționale, o bună capacitate de a preveni și de a depăși diversele situații de criză, precum și identificarea unor modalități pentru consolidarea capacității de reziliență. Din acest document reiese dimensiunea practică a relației reziliență-securitate umană, concretizată prin asigurarea securității cetățeanului și comunităților și prin garanțiile juridice și de protecție diplomatică oferite cetățenilor români în afara granițelor.

Un loc aparte este acordat rezilienței infrastructurilor critice, acele infrastructuri de care depind stabilitatea, siguranța și securitatea sistemelor și proceselor. Se consideră necesar ca măsurile preventive, adică protecția acestor tipuri de infrastructuri teritoriale, să fie îmbinate cu limitarea efectelor post-eveniment²¹.

Realizarea direcțiilor de acțiune stabilite prin Strategia națională privind protecția infrastructurilor critice²² va fi posibilă prin conjugarea efortului pe o serie de coordonate care fac referire la componenta preventivă și la componenta de reziliență a protecției infrastructurilor critice, respectiv: prevenirea, diminuarea și limitarea efectelor, răspunsul/intervenția și sustenabilitatea.

²⁰ Administrația Prezidențială, *Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019. O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, p.5.

²¹ Ionel Nițu, *Rolul soluțiilor geospațiale în protecția infrastructurilor critice*, disponibil online pe site-ul: http://www.marketwatch.ro/articol/12654/Rolul_solutiilor_geospațiale_in_protectia_infrastructurilor_critice/, accesat la data de 17 noiembrie 2016.

²² Publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 555/4.VIII.2011.

4. Relația reziliență – securitate umană

Relația reziliență-securitate umană va fi evidențiată prin prezentarea unor aspecte legate de două componente ale securității umane – securitatea alimentară și securitatea sănătății.

Reziliența constituie, potrivit Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), suportul dezvoltării durabile. Persoanele care dispun de mijloace de trai reziliente sunt mai capabile să prevină și să reducă impactul dezastrelor (evenimentelor traumatice) din viața lor. Pentru această organizație, reziliența reprezintă capacitatea de a preveni și a atenua dezastrele și crizele, precum și capacitatea de a anticipa, a se adapta și a se recupera într-un timp util, eficient și într-o manieră durabilă²³.

Organizația pentru Alimentație și Agricultură este prima organizație care a adoptat conceptul de reziliență în domeniul securității alimentare. Activitatea acestei organizații privind reziliența este multisectorială, incluzând toate aspectele legate de agricultură (cultivarea plantelor, creșterea animalelor, pescuitul, acvacultura, silvicultura, gestionarea resurselor naturale și a lanțurilor valorice). În ultimul deceniu, dezastrele naturale au provocat daune care s-au ridicat la aproximativ 1,3 trilioane de dolari și în urma cărora au suferit 2,7 miliarde de persoane; agricultura este sectorul cel mai afectat în țările în curs de dezvoltare, absorbind aproximativ 22% din daunele provocate de aceste dezastre²⁴.

Statisticile îngrijorătoare (de exemplu, 795 de milioane de oameni din lume au suferit de subnutriție în perioada 2012-2014²⁵) și necesitatea

reducerii vulnerabilităților la dezastrele naturale și schimbările climatice impun, potrivit FAO, o strategie cuprinzătoare pentru a minimiza expunerea la risc și a maximiza reacțiile eficiente. Aceasta trebuie să cuprindă creșterea rezilienței ecosistemelor agricole prin abordarea durabilă a gestionării terenurilor agricole, prin programe de consolidare a rezistenței socio-economice (cum ar fi protecția socială, o mai bună guvernanta a pieței agricole și dezvoltarea lanțului valoric) și programe de asigurare concretă a sistemelor eficiente de avertizare timpurie²⁶.

Pentru FAO, reziliența a devenit o *prioritate corporativă*. Unul dintre demersurile FAO destinate construirii și consolidării rezilienței este și înființarea *Resilience Analysis Unit* (RAU) în Nairobi (Kenya), devenită operațională din anul 2014. Potrivit abordării RAU, analizarea contextului de reziliență se bazează pe următoarele șapte principii: reziliența trebuie să fie măsurată în raport cu un anumit rezultat; reziliența trebuie să fie asociată cu șocuri și tensiuni; reziliența poate fi înțeleasă ca un set de capacități de absorbție, de adaptare și transformare; reziliența poate fi măsurată la diferite niveluri: sisteme individuale, de uz casnic, comunitate, subnațional, național și regional; reziliența este cel mai bine înțeleasă prin integrarea unor metode cantitative, cât și calitative, luând în considerare măsuri obiective și subiective; reziliența trebuie fie înțeleasă într-un cadru temporal semnificativ, prin dezvoltarea datelor privind modul în care riscurile, răspunsurile și reziliența interacționează și afectează securitatea alimentară și nutriția, în timp și peste șocuri; o analiză utilă a rezilienței pentru agențiile de implementare trebuie să facă referire la programele și politicile actuale, în scopul de a le oferi sugestii acolo unde sunt necesare îmbunătățiri²⁷.

Pentru argumentarea relației reziliență-securitatea umană, vom face câteva referiri și <http://www.fao.org/3/a-i4646e.pdf>, accesat la data de 15 noiembrie 2016.

²⁶ *Ibidem*, p. 40.

²⁷ Resilience Analysis Unit, *Resilience Context Analysis Resilience to food insecurity and malnutrition in Karamoja, Uganda*, April 2015, p. 11, disponibil online pe: <http://resilience.igad.int/attachments/article/273/RCA%20Karamoja%2006.07.2015.pdf>, accesat la data de 15 noiembrie 2016.

²³ *Subregional strategy and action plan 2016, Resilient Livelihoods for Agriculture, Food Security and Nutrition in Countries Affected by the Syria Crisis*, Cairo, Egypt, January 2016, p. 5, disponibil online pe site-ul: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/rne/docs/Sub_regional_action_plan_2016_2017.pdf, accesat la data de 14 noiembrie 2016.

²⁴ *Resilience to natural hazards and resulting disasters*, disponibil online pe site-ul: <http://www.fao.org/resilience/areas-of-work/natural-hazards/en/>, accesat la data de 14 noiembrie 2016.

²⁵ Food and Agriculture Organization of the United Nations, *The State of Food Insecurity in the World: Meeting the 2015 international hunger targets: taking stock of uneven progress*, Roma, 2015, p. 3, disponibil online pe site-ul:

la componenta de sănătate. În contextul acestei componente a securității umane (securitatea sănătății), reziliența înseamnă capacitatea indivizilor și a comunităților de a folosi pârghii diverse pentru a avea grijă de sănătatea și bunăstarea lor și, în special, capacitatea grupurilor vulnerabile, prin adaptarea la evenimente neașteptate care apar (de exemplu, dezastre naturale, boli acute grave, foamete sau conflicte) și provocări generalizate care persistă (de exemplu, efectele treptate ale schimbărilor climatice, bolile cronice, abuzuri ale drepturilor omului, violența).

Obiectivele securității umane în domeniul sănătății identificate de Marcelo Korc, Susan Hubbard, Tomoko Suzuki, Masamine Jimba sunt următoarele: creșterea rezistenței grupurilor vulnerabile (persoane fără adăpost, persoanele cu handicap, vârstnici etc.), pentru a le permite să se bucure de o sănătate bună; servicii de sănătate de calitate, disponibile, acceptabile și accesibile pentru toți; promovarea sănătății prin înțelegerea cauzelor profunde ale vulnerabilităților, care variază în funcție de contextul local și care implică, cel mai adesea, o rețea de amenințări interconectate; concentrarea politicilor interne ale statelor asupra nivelului de trai, bunăstării și demnității; stabilitate pentru sistemele de sănătate; promovarea încrederii în sine și în comunitate²⁸.

Sănătatea mintală este un element fundamental al rezilienței, al activelor de sănătate, capabilităților și adaptării pozitive, care permite oamenilor nu numai să facă față adversităților și să îi ajute să își atingă întregul potențial. De asemenea, sănătatea mintală influențează sănătatea fizică prin setarea comportamentului de sănătate, care este „social ornamentat și adânc înrădăcinat în circumstanțele sociale, culturale și materiale ale oamenilor”²⁹.

²⁸ Marcelo Korc, Susan Hubbard, Tomoko Suzuki, Masamine Jimba, *Health, resilience, and human security: moving toward health for all*, SUA, 2016, p. 26, disponibil online la: <http://www.jcie.org/researchpdfs/HealthHumSec/guide/HHS-2016.pdf>, accesat la data de 15 noiembrie 2016.

²⁹ Lynne Friedli, *Mental health, resilience and inequalities*, 2009, p. III, disponibil online pe: http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0012/100821/E92227.pdf, accesat la

Factori precum stresul sau anxietatea influențează negativ rezultatele activității; alți factori, precum suportul social sau recompensele la locul de muncă, au o influență pozitivă asupra sănătății și asupra rezultatelor. În studiile sale, dr. Lynne Friedli evidențiază, prin comparare, efectele dezavantajelor economice asupra sănătății în localitățile reziliente și localitățile nonreziliente.

Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății, femeile, copiii și persoanele în vârstă suportă majoritatea abuzurilor fizice, sexuale și psihologice; un sfert din adulții intervievați au declarat că au fost abuzați fizic când erau copii; dintre respondenți, una din cinci femei a raportat că a fost abuzată sexual în perioada copilăriei și una din trei femei a fost victima, la un moment dat în viață, a violenței fizice sau sexuale a partenerului intim³⁰.

Relația reziliență-securitate umană capătă nuanțe sensibile în cazul mișcărilor demografice. Este cazul UE, unde au sosit peste un milion de refugiați, majoritatea fugind de războiul și teroarea din Siria și din alte țări aflate în dificultate. Potrivit Comisiei Europene, asigurarea de alimente, apă și adăpost pentru aceste persoane reprezintă o povară pentru resursele unor state membre ale UE. În total, în anul 2015 și în anul 2016, Uniunea a alocat peste 10 miliarde de euro din bugetul său pentru a face față crizei refugiaților³¹.

Profesorul Albert Moncusí Ferré consideră că integrarea eficientă a refugiaților în comunități este un proces care are patru dimensiuni: *dimensiunea structurală* (dobândirea de drepturi, incluziune, statutul în instituțiile de învățământ, formare, locuințe și cetățenie, piața forței de muncă); *dimensiunea culturală* (comportamente de schimbare, modalități de cunoaștere, atitudini); *dimensiunea socială* (relații interpersonale, prietenii, relații de familie, piața muncii,

data de 15 noiembrie 2016.

³⁰ World Health Organization, *Global status report on violence prevention 2014*, p.VIII, disponibil online pe: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/, accesat la data de 14 noiembrie 2016.

³¹ Comisia Europeană, *UE și criza refugiaților*, iulie 2016, p.3, disponibil online pe: https://europa.eu/european-union/file/11805/download_ro?token=flP0EJDA, accesat la data de 15 noiembrie 2016.

asociații); *dimensiunea de identificare* (identitate etnică și națională)³². Integrarea refugiaților în comunitățile locale presupune stabilirea unui set de drepturi și obligații pentru aceștia și respectarea acestuia de către toate părțile implicate în acest proces.

Alături de drepturile omului, securitatea umană se concentrează și pe dezvoltarea umană. Cât privește relația reziliență-securitate umană, reziliența este un parametru de bază al dezvoltării personale a individului. Reziliența se referă la adaptarea pozitivă a individului la condițiile dificile cu caracter traumatic păstrând intactă sănătatea mintală și la adaptarea la nou, adică la schimbare. În fiecare om, din cei peste 7,4 miliarde ai Planetei Albastre³³, există componente diferite ale rezilienței, cum ar fi: optimismul, capacitatea de a rezolva problemele, adaptarea la mediu, abilitățile de comunicare, puterea de a ne descurca în situații dificile, abilitatea de a identifica singuri soluții.

Concluzii

În această lume globalizată, o definiție unică pentru reziliență este imposibil de formulat; majoritatea specialiștilor apreciază că aceasta a căpătat valoare de paradigmă, fiind un concept de legătură între domenii diferite (politică, economie, mediu, gestionarea crizelor, geopolitică, sănătate, alimentație, financiar, informațional etc.).

Caracteristica abordării reziliente în ceea ce privește securitatea umană este că încearcă să identifice modul în care efectul combinat al forțelor economice, condițiilor sociale și schimbărilor climatice influențează frecvența și severitatea expunerii la risc a individului și comunităților, cu deosebire a grupurilor vulnerabile.

Accentuând importanța relației reziliență-securitate umană, documentul *Human Development Report 2015. Work for Human*

Development subliniază că depășirea tuturor privațiunilor și abordarea tuturor provocărilor la adresa dezvoltării umane necesită utilizarea optimă a potențialului uman din lume; această utilizare ar accelera realizările în dezvoltarea umană și ar garanta progresul umanității cu o mai mare reziliență³⁴.

Pentru multe instituții de învățământ sau publicații de specialitate, securitatea umană și reziliență sunt abordări interdisciplinare necesare pentru înțelegerea problemelor globale; de exemplu, masteratul organizat de Departamentul de Studii de Securitate și Afaceri Internaționale din cadrul *Embry-Riddle Aeronautical University* (SUA)³⁵ sau articolele apărute în *Journal of Human Security and Resilience (JHS&R)*, publicat online de Universitatea din Colorado, *Colorado Springs*, cu scopul de a crea un forum util pentru discutarea aspectelor fundamentale privind securitatea umană și reziliența din întreaga lume³⁶.

Cea mai relevantă expresie a relației reziliență-securitate umană a fost lăsată omenirii de celebrul om de știință britanic Charles Darwin, care a pus bazele evoluționismului și teoriei selecției naturale: „Nu speciile cele mai puternice sau cele mai inteligente supraviețuiesc, ci acelea care se adaptează cel mai ușor”³⁷.

Adoptarea unei gândiri reziliente, care pune accentul pe capacitatea de reînnoire, reorganizare și dezvoltare, ar fi un avantaj al omenirii; și „dacă am transforma reziliența într-un antidot puternic împotriva amenințărilor de securitate”³⁸,

³⁴ United Nations Development Programme, Human Development Report 2015, Work for Human Development, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf, p. 55, accesat la data de 23 noiembrie 2016.

³⁵ Pentru mai multe informații, a se vedea Embry-Riddle Aeronautical University (SUA): <http://daytonabeach.erau.edu/degrees/master/human-security-resilience/index.html>. Site-ul a fost accesat la data de 23 noiembrie 2016.

³⁶ Mai multe informații se pot obține de pe site-ul: <http://www.thinkhumansecurity.org/about.html>, accesat la 23 noiembrie 2016.

³⁷ Charles Darwin, *Originea speciilor*; www.citatepedia.ro, accesat la 23 noiembrie 2016.

³⁸ Jessica West, *Resilience: A powerful new antidote to security threats*, disponibil la http://ploughshares.ca/pl_publications/resilience-a-powerful-new-antidote-to-security-threats/, accesat la 23 noiembrie 2016.

³² Albert Moncusí Ferré, *Segundas generaciones” ¿la inmigración como condición hereditaria?*, disponibil online pe: <http://www.uv.es/moncusi/AIBR.pdf>, accesat la data de 16 noiembrie 2016.

³³ Populația este de 7.469.507.765, disponibil online pe site-ul: <http://www.worldometers.info/world-population/>, accesat la data de 23 noiembrie 2016.

atunci am reuși să diminuăm și să stopăm multe dintre vulnerabilitățile noastre și am profita de oportunitățile planetei pentru a asigura generațiilor viitoare o viață mai tihnită.

BIBLIOGRAFIE:

1. ALEXANDRESCU, Grigore; VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
2. CAVELTY, Myriam Dunn, *Resilience in security policy: present and future*, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSS-Analysis-142-EN.pdf>
3. Centrul de studii de securitate din Zurich, <http://www.css.ethz.ch/publikationen/risk-and-resilience-reports.html>
4. Economic and Social Research Council, <http://www.esrc.ac.uk/>
5. Food and Agriculture Organization, <http://www.fao.org/home/en/>
6. FRIEDLI, Lynne, *Mental health, resilience and inequalities*, 2009, http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0012/100821/E92227.pdf
7. *Human security in theory and practice. An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security*, http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf
8. HUSSEIN, Karim; GNISCI, Donata; WANJIRU, Julia, *Security and human security: an overview of concepts and initiatives what implications for West Africa?*, <https://www.oecd.org/swac/publications/38826090.pdf>
9. Ionel Nițu, *Rolul soluțiilor geospațiale în protecția infrastructurilor critice*, http://www.marketwatch.ro/articol/12654/Rolul_solutiilor_geospatiale_in_protectia_infrastructurilor_critice/
10. KALDOR, Mary, *Securitatea umană*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010.
11. KORC, Marcelo; HUBBARD, Susan; SUZUKI, Tomoko; JIMBA, Masamine, *Health, resilience, and human security: moving toward health for all*, SUA, 2016, <http://www.jcie.org/researchpdfs/HealthHumSec/guide/HHS-2016.pdf>
12. Resilience Analysis Unit, *Resilience Context Analysis Resilience to food insecurity and malnutrition in Karamoja, Uganda*, April 2015, <http://www.resilience.igad.int/index.php/news/255-the-launch-of-the-resilience-analysis-unit-rau>
13. *Revista de investigare a criminalitatii* nr.1 / 2015, Academia de Poliție „Al. I. Cuza”, București.
14. SEHGAL, Parul, „The profound emptiness of resilience”, *New York Times*, http://www.nytimes.com/2015/12/06/magazine/the-profound-emptiness-of-resilience.html?_r=0
15. Stockholm Resilience Centre, <http://www.stockholmresilience.org/search.html?query=human+security&submitButton=Search>
16. *Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019. O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015.
17. *Strategia națională privind protecția infrastructurilor critice*, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 555/4. VIII.2011.
18. United Nations Development Programme (UNDP), *Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.
19. Website NATO, www.nato.int
20. Website UE, www.europa.eu
21. World Health Organization, *Global status report on violence prevention 2014*, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/
22. FERRÉ, Albert Moncusí, *Segundas generaciones” ¿la inmigración como condición hereditaria?*, <http://www.uv.es/moncusi/AIBR.pdf>
23. Worldometers, <http://www.worldometers.info/world-population/>

24. United Nations Development Programme, Human Development Report 2015, Work for Human Development, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf
25. Embry-Riddle Aeronautical University (USA), <http://daytonabeach.erau.edu/degrees/master/human-security-resilience/index.html>
26. Journal of Human Security & Resilience, <http://www.thinkhumansecurity.org/about.html>
27. Website Antena 3, <https://www.antena3.ro/actualitate/inedit/oameni/nu-cei-mai-puternici-sau-cei-mai-inteligenti-supravietuiesc-ci-cei-care-se-adapteaza-cel-mai-usor-203134.html>
28. West Jessica, *Resilience: A powerful new antidote to security threats*, http://ploughshares.ca/pl_publications/resilience-a-powerful-new-antidote-to-security-threats/

INSULELE SENKAKU/DIAOYU – REPER ÎN REDEFINIREA POLITICII DE FORȚĂ ÎN MAREA CHINEI DE EST

*Alexandra DAN**

Insulele Senkaku/Diaoyu au modelat relațiile de securitate între Republica Populară Chineză și Japonia începând cu anul 1970, perturbând întreaga regiune a Mării Chinei de Est. Pentru Japonia, Senkaku reprezintă un garant al controlului și al suveranității. Pentru China, Diaoyu sunt un martor al înfrângerii și umilinței. Însă, pentru ambii actori, insulele reprezintă un punct de interes geostrategic și un obiectiv economic de maximă importanță. Disensiunile privind insulele Senkaku/Diaoyu demonstrează o luptă susținută pentru putere, inițiată de ideologii antagonice și comportamente ofensive. Lucrarea prezintă modul de acțiune al Chinei și Japoniei, stimulat de dinamica disputei pentru Insulele Senkaku/Diaoyu și rezultanta calculelor strategice, consolidată într-un mecanism de balansare, specific politicii de putere. Articolul își propune să ofere o perspectivă asupra dinamicii relației dintre China și Japonia prin raportare la insulele Senkaku/Diaoyu. Principalul obiectiv constă în determinarea impactului dinamicii conflictului asupra evoluției comportamentului actorilor care tinde, tot mai accentuat, spre o cursă a înarmărilor.

Cuvinte-cheie: *contrabalansare, comportament ofensiv, hegemonie, interes, putere, securitate.*

Considerații introductive

Regiunea Asia-Pacific a intrat deseori în atenția presei mondiale din cauza turbulențelor, rezultante ale unor conflicte de interese și politici agresive de putere. Tensiunile generate de aspirațiile de forță, a căror amenințare transcende granițele regionale, tulbură stabilitatea întregii comunități internaționale. Un focar potențial de conflict, insulele Senkaku/Diaoyu reprezintă constanta critică a relațiilor dintre China și Japonia, actori cu interese și concepții antagonice, care guvernează regiunea din punct de vedere economic și politic. Evoluțiile recente ale jocurilor de interese, fundamentate pe instincte de putere, au condus la fasonarea unei dihotomii care amenință stabilitatea regională. Ascensiunea Chinei spre statutul de hegemon regional exercită amenințări la adresa intereselor celorlalte state din regiune. Competițiile dintre China, pe de-o parte, și Japonia, alături de Statele Unite, pe de altă parte, privind controlul asupra arhipelagului, distorsionează configurația stabilității regionale, erodată de politicile agresive ale celor doi actori.

Situația din regiune impune o atenție deosebită, având în vedere perspectivele de acutizare a diferendelor, întreținute de interesele incongruente ale statelor, ale căror evoluții pot genera efecte cu impact sistemic. Amplificarea nivelului de interdependență a sistemului, din

** Locotenent Alexandra DAN este doctorand în domeniul Informații și securitate națională la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: dan_alexandra@mail.com*

care China face parte, intensifică vulnerabilitatea colectivă față de conflictele regionale. Totodată, alianța dintre Japonia și Statele Unite se impune ca o ancoră a politicii de securitate americană în Asia-Pacific, fiind singura cu capacitate de a oferi un răspuns eficient la adresa asertivității Chinei.

Strategiile adoptate de către actori susțin o abordare realistă a relațiilor din regiune, înzestrată cu elemente tipice ofensive. Revendicarea insulelor Senkaku/Diaoyu de către China, stigmatizată de către comunitatea internațională ca instigator al conflictului, aprinde scânteia în relațiile cu vecinii săi, în ciuda admonestării internaționale.

Importanța strategică a arhipelagului rezultă din poziția acestuia, care oferă un avantaj geostrategic statului guvernator. Integrarea arhipelagului sub autonomie proprie oferă acces la zona economică exclusivă specifică și oportunitatea de a beneficia de avantajele insulelor.

Proclamarea suveranității japoneze asupra arhipelagului, pe baza principiului *terra nullius*, care garantează controlul oricărui actor asupra unui teritoriu nerevendicat, este agresiv reclamată de către guvernul de la Beijing. Pe fondul intensificării tensiunilor între China și Japonia, inițiativele de investiție în industria de apărare japoneză au generat suspiciuni în rândul autorităților chineze, fiind percepute ca amenințări la adresa securității naționale.

Articolul este structurat în trei părți, pe parcursul cărora vom urmări individualizarea cursurilor de acțiune, coroborate cu necesitatea unei contrabalansări a potențialului hegemon, a cărei ascensiune se impregnează, în mod accentuat, în evoluția ordinii regionale și internaționale. Descurajarea revizionismului este susținută prin mecanismul de echilibrare a puterii, care urmărește limitarea agresorului și restrângerea capacității sale de stimulare a politicii ofensive. Pentru a balansa puterea în ascensiune a Chinei, statele asiatice au găsit un aliat viabil în Statele Unite, care dispun de capacități ofensive superioare și ale căror capacități pot fi proiectate în mod eficient în cadrul sistemului.

1. Considerații privind Insulele Senkaku/Diaoyu

Arhipelagul Senkaku, cunoscut și sub denumirea de Diaoyu¹, cuprinde 5 insule și 3 stânci, întinse pe o suprafață de doar 7 km². Poziția geografică a insulelor reprezintă punctul critic în redefinirea relațiilor dintre China, Japonia și Taiwan, aflându-se la aproximativ 170 km nord-vest de Insula Ishigaki, 170 km de Taiwan, 330 km sud-est de China și 410 km vest de insula Okinawa², delimitând zona centrală a Mării Chinei de Est. Cea mai mare insulă este Uotsuri/Diaoyu Dao, cu o suprafață de 2,3 km², aflată la 383 m deasupra nivelului mării³.

Importanța insulelor este impregnată de poziția lor geostrategică și de zăcămintele de resurse petrolifere, care oferă un potențial economic semnificativ. Administrația informațiilor energetice a SUA⁴ a identificat în adâncurile Mării Chinei de Est petrol și gaze, aproximativ 100 de milioane de barili de petrol și până la 600 de miliarde de metri cub de gaze naturale. De asemenea, conform precizărilor ministrului pământului, infrastructurii, transporturilor și turismului japonez⁵, zona

¹ În referințele Japoniei insulele apar sub denumirea de Senkaku, iar desemnarea oficială atribuită de către China este Diaoyu. În același timp, în Taiwan, acestea sunt cunoscute sub denumirea de Diaoyu tai.

² Akiyama Masahiro, *Geopolitical Considerations of the Senkaku Islands*, disponibil la <https://www.spf.org/islandstudies/research/a00007/>, accesat la 14.09.2016.

³ William Choong, „The Ties That Divide: History, Honour and Territory in Sino-Japanese Relations”, *Adelphi Papers*, International Institute for Strategic Studies (IISS), disponibil la <https://www.iiss.org/en/publications/adelphi/by%20year/2014-de9e/the-ties-that-divide-a777/ap445-05-chapter-two-3d30>, accesat la 14.09.2016.

⁴ Administrația Informațiilor Energetice (EIA) este o agenție de natură analitică și statistică din cadrul Departamentului Energetic al Statelor Unite, care colectează, analizează și diseminează informații din domeniul energetic. Situația referitoare la resursele energetice din regiunea insulelor Senkaku/Diaoyu este prezentată în raportul EIA, disponibil la <http://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?RegionTopicID=ECS>, accesat la 14.09.2016.

⁵ Cary Huang, „Diaoyu Islands dispute about resources not land”, *South China Morning Post*, disponibil la <http://www.scmp.com/news/china/article/1096774/diaoyu-islands-dispute-about-resources-not-land>, accesat la 14.09.2016.

arhipelagului Senkaku/Diaoyu deține importante rezerve de mangan, cobalt și nichel și reprezintă o zonă bogată de pescuit.

Amplasamentul arhipelagului oferă un avantaj geostrategic statului care deține controlul asupra sa, facilitând accesul spre apele Pacificului de vest. Aflate în vecinătatea strâmtorii Miyako, insulele favorizează exploatarea proximității zonei, care prezintă prerogative atât economice, cât și militare. Din punct de vedere militar, insulele pot servi ca posturi de observare, anunțare și baze logistice necesare desfășurării operațiilor din mediul maritim. În prezent, toate bazele navale chinezești se află în Marea Chinei de Sud și în Marea Chinei de Est, accesul forțelor chineze în apele oceanului Pacific fiind deschis prin arhipelagul Ryukyu, prin canalul Bashi sau strâmtoarea Tsugaru, obstrucționată de ciocnirile dintre ariile de control ale Japoniei, Coreei de Sud și Rusiei. Cea mai accesibilă rută și cea mai des folosită pentru pătrunderea navelor chinezești în Pacificul de Vest este strâmtoarea Miyako, iar controlul asupra insulelor Senkaku/Diaoyu facilitează accesul direct.

Autoritatea asupra insulelor extinde zona de jurisdicție asupra platoului continental și a zonei economice exclusive, oferind drepturi depline în exploatarea resurselor din zonă. În conformitate cu prevederile Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării⁶, statul de coastă beneficiază de drepturi suverane de explorare și exploatare, conservare și gestionare a resurselor naturale, iar pentru apărarea acestor drepturi, statul poate adopta toate măsurile legale în scopul asigurării aplicării legii. Amplificarea antagonismului în relațiile dintre Japonia, China și Taiwan⁷ se datorează descoperirii, în anul 1969,

a potențialului insulelor privind cantitățile de resurse. China susține că insulele Senkaku au fost uzurpate⁸ de către Japonia pe fondul războiului sino-japonez, susținând apartenența acestora la teritoriul propriu prin invocarea motivului că acestea au fost descoperite și utilizate de navigatori chinezi, fiind încorporate în imperiul chinez, începând cu secolul al XV-lea. Japonia respinge acuzațiile și nu recunoaște conflictul, ceea ce întârzie aplicarea unei soluții eficiente.

2. Politica Japoniei în insulele Senkaku/Diaoyu

Anexarea insulelor Senkaku/Diaoyu de către Japonia, în anul 1895, a avut la bază principiul *terra nullius*. Începând cu anul 1896, insulele Uotsuri, Kuba, Kitakojima și Minamikojima au fost date în exploatare, printr-un contract de leasing încheiat pe o durată de 30 de ani, omului de afaceri japonez Tatsushiro Koga⁹.

În anul 1932, cele patru insule au trecut în proprietate privată, sub posesia omului de afaceri, Zenji Koga¹⁰.

Pe parcursul perioadei de 50 de ani, între 1895 și 1945, insulele Senkaku s-au aflat sub jurisdicția guvernului prefecturii Okinawa, ca parte a prefecturii Insulelor Nansei, un lanț de insule care se extinde din sud-vestul Kyushu, în apele de nord ale Taiwanului.

privind apartenența insulelor la teritoriul Taiwanului sunt invocate pe motivul poziției geografice, a structurii geologice, a legăturii istorice cu statul chinez, precum și pe considerentele privind utilizarea resurselor de către locuitorii Taiwanului. Revendicările teritoriale de către Taiwan nu sunt incluse în această lucrare. Detalii privind poziția Taiwanului în contextul disputei privind insulele Senkaku/Diaoyu sunt prezentate în cadrul articolului „The Republic of China's Sovereignty Claims over the Diaoyutai Islands and the East China Sea Peace Initiative”, Ministerul Afacerilor Externe a Republicii Chineze (Taiwan), disponibil la <http://www.mofa.gov.tw/en/cp.aspx?n=38CD1D3C91067AEC>, accesat la 20.09.2016.

⁸ Tadashi Ikeda, „Getting Senkaku History Right”, *The Diplomat*, disponibil la <http://thediplomat.com/2013/11/getting-senkaku-history-right/>, accesat la 18.09.2016.

⁹ Yasuo Nakauchi, „Issues Surrounding the Senkaku Islands and the Japan-China Relationship”, disponibil la https://www2.jiaa.or.jp/en/pdf/digital_library/Nakauchi_Senkaku.pdf, accesat la 19.09.2016.

¹⁰ *Idem*.

⁶ Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (1982) instituie un regim de drept comprehensiv, care reglementează modul de utilizare a oceanelor și a resurselor specifice. Convenția a fost ratificată atât de China, cât și de Japonia. Pentru mai multe informații, Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (United Nations Convention on the Law of the Sea) este disponibilă la http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, accesat la 20.09.2016.

⁷ Ca parte a conflictului privind disputarea suveranității asupra arhipelagului, Taiwan susține că acesta a fost ocupat pentru prima dată de către chinezi, încă din timpul dinastiei Ming, fiind anexat insulei Taiwan. Declarațiile oficiale

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, insulele au fost preluate de către Statele Unite, ca urmare a înfrângerii Japoniei. Odată cu încheierea tratatului de la San Francisco¹¹, în anul 1951, Japonia a aderat la „principiile democrației constituționale și a reintrat în sistemul statal internațional ca un aliat al SUA”¹². Acest tratat reprezintă cadrul jurisdicțional de acordare a suveranității Japoniei în schimbul suprimării tendințelor sale imperialiste și retrocedării insulelor Formosa și Pescadores. Cu toate acestea, conform articolul 3 din Tratat, insulele Nansei, care includeau și insulele Senkaku, au rămas sub jurisdicția SUA. Tratatul de la San Francisco nu este recunoscut de către China, care invocă motivul absenței sale de la masa negocierilor.

În anul 1953, insulele Senkaku au fost încorporate în prefectura insulelor Ryukyu, asupra cărora SUA își exercita controlul. Acordul bilateral de restituire a insulei Okinawa¹³, încheiat în anul 1972, a retrocedat Japoniei controlul asupra insulei, dar și asupra arhipelagului Senkaku.

Începând cu anul 2002, guvernul japonez a închiriat insulele Uotsuri, Kitakojima și Minamikojima. În 11 septembrie 2012, acestea au fost achiziționate de către guvernul japonez, stârnind acțiuni violente din partea naționaliștilor chinezi. Insula Kuba, rămasă în proprietate privată, a fost închiriată de către guvernul japonez și utilizată, alături de insula Taisho, de către SUA pentru derularea acțiunilor militare.

În prezent, insulele aparțin prefecturii Okinawa și sunt nelocuite. Guvernul japonez și-a menținut, în permanență, poziția privind autoritatea sa asupra insulelor și apartenența lor la teritoriul Japoniei. Strategia adoptată de către ministrul japonez al Afacerilor Externe, ca răspuns la inițiativa Taiwanului de a coopera

pentru consolidarea păcii în regiune, stipulată prin clauzele Inițiativei de Pace în Marea Chinei de Est¹⁴, demonstrează faptul că Japonia nu recunoaște existența conflictului privind reclamarea suveranității teritoriale.

Pacifismul postbelic, impregnat în politica japoneză și dictat ca o necesitate a adaptării la peisajul strategic, a diminuat capacitatea de ducere a războiului datorită condițiilor impuse de regimul american. Ca răspuns la amenințările de securitate, generate de vecinii săi care profită de *rolul demilitarizat*¹⁵ pe care îl joacă Japonia, se evidențiază imperativitatea sporirii capacității de ducere a acțiunilor cu caracter militar. Această afirmație se regăsește și într-un raport oficial din anul 2013 al guvernului nipon, conform căruia „circumstanțele de securitate ale țării devenind tot mai dificile (...) a devenit strict necesar ca Japonia să depună eforturi proactive mai intense în acord cu principiul cooperării internaționale”¹⁶. Politica de până acum a Japoniei a fost orientată spre autoapărare, asigurarea securității civile și achitarea responsabilităților care decurg din tratatul încheiat cu SUA, reprezentând baza pentru construirea unei „capabilități de apărare moderată”¹⁷, în acord cu principiile fundamentale ale Constituției.

Relațiile dintre Japonia și SUA contribuie la echilibrarea mediului de securitate din regiune. Alianța dintre cei doi actori internaționali crează un spațiu propice pentru intercorelarea intereselor

¹¹ Pentru mai multe informații, conținutul tratatului „Treaty of Peace with Japan” poate fi consultat la următoarea adresă <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20136/volume-136-i-1832-english.pdf>.

¹² Henry Kissinger, *Ordinea mondială*, București, Editura Rao, 2015, pp. 156-157.

¹³ Pentru mai multe informații, prevederile acordului „Okinawa Reversion Agreement (1972)”, sunt disponibile la adresa <http://www.cfr.org/japan/okinawa-reversion-agreement-1972/p30266>.

¹⁴ Inițiativa de Pace în Marea Chinei de Est (East China Sea Peace Initiative), lansată de către guvernul Republicii Chineze în contextul disputelor din regiunea Mării Chinei de Est, reafirmă suveranitatea Taiwanului asupra insulelor și îndeamnă la o soluționare pacifistă a conflictului, în conformitate cu dispozițiile Cartei Națiunilor Unite și a legii internaționale. Mai multe informații sunt disponibile la adresa <http://www.mofa.gov.tw/en/theme.aspx?s=780E70E6D142B833>.

¹⁵ Henry Kissinger, *op.cit.*, p. 157.

¹⁶ Cf. Henry Kissinger, *op.cit.*, p. 158. Autorul conchide cu necesitatea evidentă a adaptării strategiei japoneze la ordinea mondială actuală, iar reajustarea rolului acesteia la dinamica sistemului internațional poate fi facilitată de consolidarea alianței cu Statele Unite și includerea, în fasonarea unei politici naționale ferme, a efectelor care decurg din ascensiunea Chinei.

¹⁷ www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/dp02.html, accesat la 21.09.2016.

proprii, cu scopul final în menținerea unui climat stabil al zonei. Tratatul de securitate SUA-Japonia constituie un fundament al „consolidării relațiilor tradiționale de pace și prietenie dintre cei doi actori, precum și susținerii principiilor privind democrația, libertatea individuală și statul de drept”¹⁸. Tratatul nu oferă un cadru necesar apărării mutuale, menționând faptul că o eventuală agresiune asupra teritoriilor administrate de către Japonia va fi raportată și transferată spre soluționare Consiliului de Securitate al ONU. Conform tratatului, Japonia poate opta pentru intervenția într-o operație militară alături de SUA, în funcție de circumstanțele momentului și posibilele efecte generate de o astfel de acțiune.

Amenințările care apar la periferia Japoniei, precum și dinamica mediului de Securitate, au determinat reorientarea strategiei de consolidare a securității naționale spre creșterea capacităților forțelor armate, în concordanță cu ajustarea cadrului legislativ la provocările realității actuale. Direcția de creștere a capacităților militare, susținută de premierul Shinzo Abe, a fost intens reclamată de către opoziție și o parte a societății civile, susținând că actualul guvern condamnă statul la conflict militar.

În februarie 2012, pentru sporirea securității maritime, Japonia a extins aria de desfășurare a autorității pazei de coastă prin revizuirea cadrului legislativ care reglementează navigarea navelor străine în marea sa teritorială. De asemenea, modificarea articolului 9 din Constituția Japoniei, care reglementează comportamentul militar extern al Japoniei, a reprezentat un subiect intens dezbătut de către societatea civilă și China, care și-a anunțat dezacordul prin catalogarea inițiativelor legislative ca o provocare la adresa păcii în regiunea Asia-Pacific. Prevederile articolului 9 limitează agresivitatea Japoniei, exclude războiul ca drept suveran al națiunii și posibilitatea de a amenința cu utilizarea forței ca mijloc de rezolvare a conflictelor internaționale¹⁹. Moștenire a celui de-al Doilea Război Mondial,

acest articol definește comportamentul Japoniei în sistemul internațional, prohibind utilizarea metodelor și instrumentelor care ar putea degenera într-un militarism agresiv.

Programul de apărare al Japoniei²⁰ prevede măsuri de consolidare a capacității de descurajare și de îmbunătățire a soluțiilor de răspuns pentru diferite situații. Japonia urmărește securizarea mării și a spațiului aerian din jurul său prin acțiuni de observare și supraveghere continuă a zonelor și optimizarea capacităților de intelligence și avertizare. De asemenea, sunt prevăzute mijloace de ameliorare a procedurilor de operare în situația unui atac cu rachete balistice, atacuri în cyberspațiu sau spațiul cosmic.

În anul 2003, Ministerul Apărării a solicitat includerea în bugetul pentru anul 2004 a necesității de creare și consolidare a unui sistem de apărare antirachetă a cărui sorginte a fost inițiată încă din anul 1993, în cooperare cu SUA. În iunie 2006, guvernul Japoniei a lansat un proiect comun cu SUA privind dezvoltarea rachetelor balistice, *Standard Missile – 3 Block IIA Cooperative Development (SCD) Project*²¹ a cărui performanță a fost evaluată atât prin intermediul simulărilor, cât și prin teste efectuate în SUA. Pentru contracararea amenințărilor ce planează asupra insulelor mai îndepărtate și aflate sub controlul Japoniei, acțiunile practice constă în dezvoltarea capacităților de supraveghere permanentă, asigurarea și menținerea superiorității aeriene și supremației maritime, consolidarea capacităților de reacție rapidă și a infrastructurii pentru capacități C3I. Dezvoltarea capacităților militare impune o augmentare a cheltuielilor destinate apărării. Bugetul alocat forțelor armate constă în cheltuieli cu personalul și cheltuieli privind resursele materiale, care întrunesc salariile angajaților, costurile de instrucție, costurile de achiziționare și menținere a echipamentelor, tehnicii și facilităților, suportul acordat operațiilor noi sau aflate deja în derulare

¹⁸ *Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America*, disponibil la <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>, accesat la 20.09.2016.

¹⁹ *Idem*.

²⁰ Ministerul Apărării al Japoniei, „Defense Programs and Budget of Japan”, disponibil la http://www.mod.go.jp/e/d_budget/pdf/280330.pdf, accesat la 21.09.2016.

²¹ Ministerul Apărării al Japoniei, „Japan’s BMD”, disponibil la http://www.mod.go.jp/e/d_act/bmd/bmd.pdf, accesat la 21.09.2016.

și costurile de cercetare-dezvoltare. Începând cu anul 2013, Japonia a demarat programele de creștere a bugetului alocat apărării. Pentru a contrabalansa manevrele ofensive ale Chinei, Japonia dorește majorarea bugetului de apărare și pentru anul 2017. Creșterea anuală a fondului financiar, destinat apărării, planificat la valoarea de 5,17 trilioane de yeni, cu 2,3% mai mult față de anul precedent, are ca scop susținerea capacității de răspuns la amenințările evocate de acțiunile Chinei și Coreei de Nord, prin dezvoltarea unei forțe amfibie mobile și modernizarea sistemului de apărare antiaeriană PAC-3²².

Augmentarea potențialului militar al Japoniei se succede expansiunii prezenței militare a Chinei în proximitatea insulelor Senkaku/Diaoyu, materializată prin incursiuni ale avioanelor de luptă și pătrunderi ale aeronavelor în spațiul adiacent insulelor. Exercițiile tactice ale bombardierelor H-6K și ale avioanelor de luptă chineze Su-30 au alarmat autoritățile de la Tokyo, favorizând escaladarea tensiunilor.

Cu toate acestea, un comportament ofensiv al Japoniei este dificil de integrat în dinamica sistemului, datorită aparatului legislativ care îngreunează mijloacele de aplicare. Opoziția din Parlament și cea a societății civile contrabalansează inițiativele agresive ale actualului premier. De asemenea, alianța cu SUA reprezintă atât un factor portant al securității Japoniei, cât și un element esențial în aplanarea dilemei securității în regiune, prin obstrucționarea guvernului de la Tokyo de a recurge la înarmare, ca reacție la înarmarea Chinei.

Autenticitatea jurisdicției Japoniei asupra insulelor este demonstrată printr-o serie de acțiuni menite să îi consolideze controlul și să descurajeze orice tentativă externă asupra revendicării sale teritoriale, precum aplicarea legilor privind pescuitul ilegal, a unor taxe de impozit proprietarilor insulei Kuba și desfășurarea cercetărilor în zonă de către guvernul japonez.

Acțiunile militare desfășurate de către Japonia în zona insulelor Senkaku au culminat cu utilizarea a două avioane de luptă japoneze a

căror traiectorie a fost interceptată în apropierea altor două avioane de luptă de origine chineză, în data de 17 iunie 2016.²³ Acest incident se succede incursiunilor executate de către China ca răspuns la ingerințele japoneze, criticate deseori de oficialii de la Beijing.

3. Dinamica securității și strategii de echilibrare a puterii Chinei

Istoria zbuciumată a Chinei a lăsat o pată însângerată în amintirea națiunii. Războiul opiumului, tratatele disproporționate cu puterile vremii, revolta Boxerilor, intervențiile militare occidentale, capitularea în fața Japoniei din 1895, acompaniată de umilințe și injurii la adresa demnității naționale, vicisitudinile poporului cauzate de programele interne menite să exalteze națiunea, toate acestea au profanat conștiința populară, însă justifică orientarea spre consolidarea statutului său de putere regională.

După publicarea raportului de către Comisia Economică pentru Asia și Estul Îndepărtat (ECAFE)²⁴ privind existența unor rezerve de zăcămintă petroliere, interesul pentru zona arhipelagului Senkaku/Diaoyu a crescut, generând numeroase conflicte. În anul 1971, ministrul chinez al Afacerilor Externe a declarat²⁵, în mod oficial, apartenența insulelor Diaoyu la teritoriul R.P. Chineze.

În aprilie 1992, China a publicat *Legea privind marea teritorială și zona contiguă a Republicii Populare Chineze*²⁶ pentru extinderea

²³ Megha Rajagopalan, „China criticizes Japan over ‘dangerous’ jet scramble” disponibil la <http://www.reuters.com/article/us-china-japan-idUSKCN0ZL28B>, accesat la 23.09.2016.

²⁴ Pentru mai multe informații raportul „The Senkaku Islands” poate fi consultat la următoarea adresă http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_en.pdf.

²⁵ În cadrul interviului „Diaoyu Islands belong to China”, viceministrul de Externe, Fu Ying, oferă o imagine de ansamblu asupra situației privind insulele Senkaku/Diaoyu, din perspectivă chineză. Interviul este disponibil la http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t981210.shtml, accesat la 22.09.2016.

²⁶ Pentru mai multe informații, dispozițiile Legii privind marea teritorială și a zona contiguă a Republicii Populare Chineze (25 februarie 1992) sunt disponibile la adresa http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CHN_1992_Law.pdf, accesată la 22.09.2016.

²² Justin McCurry, „Japan defence ministry seeks record budget to counter Chinese threat”, disponibil la <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/31/japan-defence-ministry-record-budget-counter-chinese-north-korea-nuclear-threat>, accesat la 21.09.2016.

suveranității asupra mării teritoriale și a dreptului de control asupra zonei contigue. Guvernul de la Beijing susține că dovezi ale suveranității chineze asupra insulelor Senkaku au fost găsite în documente vechi din dinastia Ming și dinastia Qing. Revendicările R.P. Chineze au ca fundament apartenența insulelor Senkaku de Taiwan, încă din timpul dinastiei Ming, servind ca punct de apărare al Chinei împotriva atacurilor piraților japonezi. De asemenea, primul război sino-nipon a reprezentat o oportunitate pentru Japonia de a prelua controlul asupra insulelor. Tratatul de la Shimonoseki, impus Dinastiei Qing de către Japonia, a autentificat tranziția insulei Taiwan, a insulelor afiliate acesteia și a Insulelor Pescadores Japoniei.

Evitarea discuțiilor privind situația insulelor Senkaku/Diaoyu din cadrul Comunicării Întrunite a Guvernului Japoniei și Guvernului Republicii Populare Chineze²⁷ din 1972, în scopul menținerii unui „climat de pace și prietenie” confirmă admiterea de către ambele state a tensiunilor instigate de interesele conflictuale asupra regiunii. Incidentele din regiunea insulelor au agravat relațiile deja antagonistice dintre cei doi actori internaționali. Incursiunile conduse de către China în apele teritoriale ale insulelor și în zona contiguă au fost blamate de către Japonia, dar și de către Statele Unite.

Naționalizarea insulelor Senkaku/Diaoyu de către Japonia, în anul 2012, a sporit prezența Chinei în regiunea insulelor, amplificând deteriorarea relațiilor bilaterale. Evenimentul aniversar cu ocazia împlinirii a 40 de ani a normalizării relațiilor diplomatice dintre China și Japonia a fost anulat, iar suveranitatea proclamată de către Japonia asupra insulelor Senkaku/Diaoyu a fost, în numeroase rânduri, încălcată de nave chinezești care intrau, fără autorizație din partea autorităților japoneze, în apele teritoriale ale insulelor.

În noiembrie 2013, China a anunțat constituirea unei zone de identificare și apărare aeriană (ADIZ) în Marea Chinei de Est, al cărui perimetru se suprapune cu ADIZ-ul Japoniei în

regiunea insulelor Senkaku/Diaoyu. Aeronavele care intră în această zonă trebuie să se subordoneze cerințelor formulate de autoritățile chineze privind navigarea aeriană. Acest demers, al cărui scop este de a proteja suveranitatea statului, a terenurilor și a aerului de securitate teritorială, precum și menținerii ordinii de zbor, demonstrează un pas înainte pentru China în proclamarea sa ca putere regională. Instituirea zonei de apărare aeriană susține comportamentul agresiv al Chinei în regiunea Mării Chinei de Est, constituind o tentativă de stabilire a unui fundament legal pentru instaurarea controlului asupra insulelor. De asemenea, zona de apărare aeriană se impune ca un răspuns la operațiunile militare desfășurate de către Statele Unite, fiind definită ca „rezultatul unui proces politic de neutralizare a eforturilor Statelor Unite și a altor posibili actori, de asigurare a accesului la Marea Chinei de Est”²⁸.

Atât Japonia, cât și Taiwan s-au rezumat doar la blamarea acțiunii ofensive a Chinei. Japonia a condamnat zona de apărare aeriană, susținând că reprezintă un aport considerabil în „escaladarea situației privind insulele Senkaku”²⁹, iar Taiwan și-a exprimat regretul, aducând garanții de protejare a securității naționale. Statele Unite denunță această măsură de „asigurare a securității naționale” a Chinei, îndemnând autoritățile de la Beijing să nu pună în aplicare amenințările de a sancționa avioanele care nu se conformează instrucțiunilor din această zonă.³⁰ De asemenea, SUA au manifestat intenția de a continua să execute zboruri în zona arhipelagului, intenție demonstrată prin pătrunderea în ADIZ-ul Chinei a două bombardiere neînarmate B-52, fără a se

²⁸ Peter Mattis, „China’s East China Sea ADIZ: Framing Japan to Help Washington Understand”, 05.12.2013, disponibil la http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=41719&cHash=bc62eef7405484e553573b1d002184b1#.V-fgEvI97IV, accesat la 23.09.2016.

²⁹ *Idem*.

³⁰ Kimberly Hsu, „Air Defense Identification Zone Intended to Provide China Greater Flexibility to Enforce East China Sea Claims”, U.S.-China Economic and Security Review Commission Staff Report, 14.01.2014, disponibil la <http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China%20ADIZ%20Staff%20Report.pdf>, accesat la 23.09.2016.

²⁷ Comunicarea întrunită a Guvernului Japoniei și Guvernului Republicii Populare Chineze este disponibilă la adresa <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/joint72.html>, accesată la 22.09.2016.

supune precizărilor de notificare prealabilă a autorităților de la Beijing.

Instaurarea zonei de identificare și apărare aeriană se succede implementării sistemului de capabilități antiacces și de interdicție regională (A2/AD)³¹ a cărui achiziție demonstrează adoptarea unui comportament revizionist al Chinei. Acest sistem deține capabilități atât defensive, cât și ofensive, care oferă statelor deținătoare oportunitatea de a contracara acțiunile altor actori și de a descuraja agresorii. Sistemele antiacces și de interdicție regională înglobează atât arme convenționale, rachete balistice și arme nucleare, cât și o doctrină eficientă bazată pe metode de luptă politice și tehnici de război psihologic.

Pătrunderea fregatei Jiangkai I în zona contiguă a insulelor, în luna iunie, 2016, a reprezentat o premieră a strategiei chineze de manifestare a jurisdicției asupra arhipelagului, prin utilizarea unei nave înarmate. De asemenea, tensiunile dintre cei doi actori s-au amplificat în urma executării unor exerciții ale aviației chineze cu avioane de vânătoare și bombardiere, care au tranzitat strâmtoarea Miyako, fiind urmărite îndeaproape de aviația niponă.³²

Beijingul a manifestat un interes crescut în tranzitarea zonelor de importanță strategică, interferente insulelor Senkaku/Diaoyu. Accentuarea comportamentului ofensiv al Chinei și intensificarea prezenței militare în zone strategice, precum strâmtoarea Miyako și canalul Bashi, au fost condamnate de către autoritățile de la Tokyo ca fiind *acte unilaterale*³³ care intensifică

tensiunile din regiunea Mării Chinei de Est.

Dezvoltarea capabilităților și, implicit, a capacității de ducere a operațiilor de război în toate mediile, au distorsionat balanța de putere dintre China și celelalte state asiatice. Din punct de vedere strategic, războiul politic reprezintă un instrument esențial în diminuarea verosimilității acțiunilor de luptă ale oponentilor prin influențarea opiniei publice și denigrarea acestuia.

La nivel operațional, China urmărește augmentarea potențialului de ducere a războiului informațional prin îmbunătățirea capabilităților C4ISR (comandă, control, comunicații, computer, intelligence, supraveghere și recunoaștere).

La nivel tactic, ducerea luptei este orientată spre limitarea efectelor atacurilor aeriene ale adversarului, atât prin prevenirea lor, cât și prin neutralizarea capabilităților inamice. Dezvoltarea capacităților aeriene reprezintă o condiție obligatorie pentru obținerea succesului. De asemenea, nimicirea puterii aeriene a inamicului oferă un avantaj strategic asupra câmpului de luptă. Intensificarea capacității ofensive, pe lângă cea defensivă, asigură succesul loviturilor aeriene și, implicit, proiectarea puterii asupra opoziției.

Eforturile Chinei de impunere a controlului asupra insulelor au fost antagonizate de către Japonia prin pornirea unei stații radar, constituită ca un post permanent de colectare a informațiilor. Stația se află pe insula Yonaguni, în vestul extrem al unui șir de insule japoneze în Marea Chinei de Est. La rândul său, China a inițiat construirea unui radar propriu al cărui scop este condamnat de către Japonia ca fiind o abatere de la acordul încheiat în anul 2008, privind cooperarea pentru dezvoltarea resurselor în regiune.

Obiectivele Chinei de dezvoltare a capacității de luptă sunt corelate cu eforturile holistice de a integra toate elementele puterii naționale în oferirea unui răspuns concret la adresa amenințărilor. Puterea Chinei este contrabalansată de către Statele Unite, ale căror capabilități susțin, în mod eficient, echilibrarea ascensiunii chineze și menținerea statu-quo-ului. Exercițiile comune Japonia-SUA contribuie la augmentarea puterii de luptă a Japoniei și impregnarea imaginii unei alianțe bilaterale eficiente în regiune.

³¹ Dean Cheng, „The U.S. Needs an Integrated Approach to Counter China’s Anti-Access/Area Denial Strategy”, 09.07.2014, disponibil la www.heritage.org/research/reports/2014/07/the-us-needs-an-integrated-approach-to-counter-chinas-anti-access-area-denial-strategy, accesat la 23.09.2016.

³² Cf. Ankit Panda, „Japan Scrambles Jets as China Air Force Flies Bombers, Fighters Through Miyako Strait”, disponibil la <http://thediplomat.com/2016/11/japan-scrambles-jets-as-china-air-force-flies-bombers-fighters-through-miyako-strait/>, accesat la 23.09.2016.

³³ Kyodo, „Japan protests after swarm of 230 Chinese vessels enters waters near Senkakus”, disponibil la <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/08/06/national/japan-ramps-protests-china-fishing-coast-guard-ships-enter-senkaku-waters/#.WHvyp1N97IU>, accesat în data de 23.09.2016.

Concluzii

Insulele Senkaku/Diaoyu reprezintă epicentrul unui diferend frontalier dintre China, Japonia și Taiwan, din cauza importanței geostrategice pe care o evocă. Arhipelagul este constituit din 5 insule și 3 stânci, dintre care cea mai mare este insula Uotsuri/Diaoyu Dao. Poziția insulelor care delimitează nucleul distanței dintre cei 3 actori oferă acces la importante rute de transport maritim, deschizând calea spre apele Pacificului. Din punct de vedere militar, insulele pot constitui importante puncte strategice ale forțelor armate. De asemenea, acestea sunt susceptibile de a adăposti zăcămintele semnificative de petrol și gaze naturale, dar și o faună maritimă bogată. Deținerea controlului asupra arhipelagului oferă acces la zona economică exclusivă specifică și dreptul de a exploata valoarea insulelor.

Tensiunile generate de conflictul de interese asupra insulelor deteriorează relațiile dintre China și Japonia. Începând cu septembrie 2012, când cele 3 insule din arhipelagul Senkaku/Diaoyu au trecut în proprietatea statului, acțiunile militare ale Chinei, în regiune, s-au intensificat. China a testat, în numeroase ocazii, autoritatea autoproclamată a Japoniei asupra insulelor prin pătrunderea în zonă a unui număr tot mai mare de nave chinezești. Instaurarea zonei de identificare și apărare aeriană în Marea Chinei de Est demonstrează un comportament de natură realistă al Chinei, un jucător rațional al scenei internaționale, ale cărei acțiuni sunt orientate spre consolidarea puterii proprii.

Rolul tot mai semnificativ pe care și-l asumă China determină o schimbare a radiografiei regiunii Asiei de Est. Expansiunea Chinei a provocat incertitudini în rândul celorlalte state din regiunea Asia-Pacific. Numărul mare al populației și economia în creștere a Chinei, dar și modernizarea și tehnologizarea forțelor armate, au înclinat balanța puterii regionale în favoarea sa. De asemenea, proiectarea forței chineze, susținută de acțiunile ofensive, diminuează puterea blocantă a apei, prin intensificarea capabilităților navale și aeriene.

În sprijinul Japoniei și pentru a contrabalansa puterea în creștere a Chinei, SUA își asumă rolul de aliat, așa cum este stipulat în Tratatul de la San Francisco. Prezența militară americană în regiune este evidentă, fiind orientată spre descurajarea oricărei acțiuni coercitive a Chinei. Instalarea sistemului antirachete THAAD (Terminal High Altitude Area Defense) în Coreea de Sud are ca scop consolidarea securității în regiune și protejarea aliaților sub umbrela scutului. Această acțiune poate fi interpretată ca o amenințare la adresa Chinei, diminuând viabilitatea descurajării capabilităților sale nucleare.

Dinamica evenimentelor din Marea Chinei de Est necesită o atenție deosebită din partea comunității internaționale, întrucât implică factori sistemici cu potențial în destabilizarea ordinii mondiale actuale. În prezent, competiția strategică dintre China, pe de-o parte, și Japonia, alături de SUA, pe de-altă parte, amenință securitatea și pacea regională, alterând stabilitatea sistemică. Politica externă tot mai ofensivă a Chinei este orientată spre consolidarea controlului în Marea Chinei de Est și maximizarea puterii relative. Această strategie provocatoare a Chinei, cu accente desprinse dintr-o cultură imperialistă, intensifică disputele dintre China și Japonia și acutizează competiția regională dintre China și SUA, generând efecte pe plan internațional.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Treaty of Peace with Japan”, disponibil la <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20136/volume-136-i-1832-english.pdf>.
2. ***, „Comunicarea întrunită a Guvernului Japoniei și Guvernului Republicii Populare Chineze”, disponibil la adresa <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/joint72.html>
3. ***, „Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (1982)”, disponibilă la http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.
4. ***, „Diaoyu Islands belong to China”, disponibil la http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/

topics_665678/diaodao_665718/t981210.shtml.

5. ***, „Okinawa Reversion Agreement (1972)”, disponibil la <http://www.cfr.org/japan/okinawa-reversion-agreement-1972/p30266>.

6. ***, „The Senkaku Islands”, disponibil la http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_en.pdf.

7. ***, „Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America”, disponibil la <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>.

8. ***Administrația de Informații Energetice, „East China Sea”, disponibil la <http://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?RegionTopicID=ECS>.

9. ***, Legea privind marea teritorială și zona contiguă a Republicii Populare Chineze (25 februarie 1992) disponibil la http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CHN_1992_Law.pdf.

10. ***, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Chineze (Taiwan), „The Republic of China's Sovereignty Claims over the Diaoyutai Islands and the East China Sea Peace Initiative”, disponibil la <http://www.mofa.gov.tw/en/cp.aspx?n=38CD1D3C91067AEC>.

11. ***, Ministerul Apărării al Japoniei, „Defense Programs and Budget of Japan”, disponibil la http://www.mod.go.jp/e/d_budget/pdf/280330.pdf.

12. ***Ministerul Apărării al Japoniei, „Japan's BMD”, disponibil la http://www.mod.go.jp/e/d_act/bmd/bmd.pdf.

13. KISSINGER, Henry, „Ordinea mondială”, București, Editura Rao, 2015.

14. MEARSHEIMER, John J., „Tragedia politicii de forță. Realismul ofensiv și lupta pentru putere”, trans. Andreea Năstase, București, Editura Antet, 2001.

15. WALTZ, Kenneth N., 1979, „Teoria politicii internaționale”, București, Editura Polirom, 2006.

16. CHENG, Dean, „The U.S. Needs an Integrated Approach to Counter China's Anti-Access/Area Denial Strategy”, 09.07.2014, disponibil la www.heritage.org/research/

reports/2014/07/the-us-needs-an-integrated-approach-to-counter-chinas-anti-accessarea-denial-strategy.

17. CHOONG, William, „The Ties That Divide: History, Honour and Territory in Sino-Japanese Relations”, disponibil la <https://www.iiss.org/en/publications/adelpi/by%20year/2014-de9e/the-ties-that-divide-a777/ap445-05-chapter-two-3d30>.

18. HUANG, Cary, „Diaoyu Islands dispute about resources not land” în *South China Morning Post*, disponibil la <http://www.scmp.com/news/china/article/1096774/diaoyu-islands-dispute-about-resources-not-land>.

19. IKEDA, Tadashi, „Getting Senkaku History Right”, disponibil la <http://thediplomat.com/2013/11/getting-senkaku-history-right/>.

20. Kimberly Hsu, „Air Defense Identification Zone Intended to Provide China Greater Flexibility to Enforce East China Sea Claims”, U.S.-China Economic and Security Review Commission Staff Report, 14.01.2014, disponibil la <http://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China%20ADIZ%20Staff%20Report.pdf>.

21. KYODO, „Japan protests after swarm of 230 Chinese vessels enters waters near Senkakus”, disponibil la <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/08/06/national/japan-ramps-protests-china-fishing-coast-guard-ships-enter-senkaku-waters/#.WHvypIN97IU>.

22. MASAHIRO, Akiyama, „Geopolitical Considerations of the Senkaku Islands”, disponibil la <https://www.spf.org/islandstudies/research/a00007/>.

23. MATTIS, Peter, „China's East China Sea ADIZ: Framing Japan to Help Washington Understand”, 05.12.2013, disponibil la http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=41719&cHash=bc62eef7405484e553573b1d002184b1#.V-fgEvl97IV.

24. MCCURRY, Justin, „Japan defence ministry seeks record budget to counter Chinese threat”, disponibil la <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/31/japan-defence->

ministry-record-budget-counter-chinese-north-korea-nuclear-threat.

25. NAKAUCHI, Yasuo, „Issues Surrounding the Senkaku Islands and the Japan-China Relationship”, disponibil la https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/Nakauchi_Senkaku.pdf.

26. PANDA, Ankit, „Japan Scrambles Jets as China Air Force Flies Bombers, Fighters Through

Miyako Strait”, disponibil la <http://thediplomat.com/2016/11/japan-scrambles-jets-as-china-air-force-flies-bombers-fighters-through-miyako-strait/>.

27. RAJAGOPALAN, Megha, „China criticizes Japan over ‘dangerous’ jet scramble”, disponibil la <http://www.reuters.com/article/us-china-japan-idUSKCN0ZL28B>.

STABILITATEA ROMÂNIEI ÎNTRE MODELUL MAJORITAR ȘI MODELUL CONSENSUAL AL DEMOCRAȚIEI

*Dr. Dănuț Mircea CHIRIAC**

Procesul de democratizare și consolidare a democrației reprezintă o caracteristică fundamentală a evoluției societății contemporane. Literatura de specialitate evidențiază mai multe modele privind democratizarea: teoria valurilor; teoria modernizării, studiile tranziției, teoria păcii democratice etc. Dintre acestea, modelul studiilor de tranziție, analizat de Dankwart Alexander-Rustow este, în opinia mea, extrem de valoros pentru înțelegerea perioadei de tranziție la democrație a statelor foste comuniste, cum este cazul României.

Analiza democrației moderne, realizată de Arend Lijphart demonstrează că, în societatea contemporană, procesul de democratizare și consolidare a democrației a generat două tipuri de democrație: democrație majoritară și democrație consensuală.

Aplicarea caracteristicilor modelelor analizate de Lijphart cu privire la România ne duce la concluzia caracterului hibrid al democrației românești. Acest caracter hibrid al democrației românești a generat și generează o serie de probleme cu caracter de vulnerabilitate, cu consecințe asupra stabilității și echilibrului politic și social.

O concluzie importantă este că democrația reprezintă o sursă importantă a securității. Pe

de altă parte, securitatea reprezintă condiția fundamentală pentru dezvoltarea capacității de guvernare a statului și pentru formarea unei societăți deschise, liberale, bazate pe statul de drept și economia de piață.

Cuvinte-cheie: *democrație, proces de democratizare, model majoritar, model consensual, securitate.*

Considerații preliminare

O caracteristică a societății contemporane este, cu siguranță, procesul de democratizare care a cuprins statele după sfârșitul Războiului Rece. Acest proces nu a fost și nu este caracteristic doar statelor ieșite de sub controlul URSS. Este un proces global, generat de hegemonia SUA în lume, dar și de generalizarea sistemului economiei de piață în majoritatea statelor.

Am putea spune că asistăm, astăzi, la un proces de export al modelului social-politic și economic occidental, al cărui suport material și spiritual este procesul globalizării și, în primul rând, al globalizării economice.

Ceea ce se întâmplă astăzi, privind democratizarea, nu este ceva nou. Analiza evoluției societății umane ne arată că societatea antică a dezvoltat modelele politice dictatoriale

** Colonel (r) dr. Dănuț Mircea CHIRIAC este profesor asociat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și profesor universitar la Universitatea Hyperion din București. E-mail: danutmirceachiriac@yahoo.com*

și democratice, că societatea a generat condiții pentru alternarea celor două forme de organizare și conducere a societății. A fost nevoie de circa două sute de ani de evoluție a societății pentru ca Atena să ajungă, în secolul V î. Hr., la primul model de democrație¹. Acest lucru s-a realizat prin reforme instituționale și sociale și pe fondul unei prosperități economice. De fapt, se pare că un fundament al democrației este prosperitatea economică, ce devine o condiție și o consecință a unui proces de democratizare și consolidare a democrației, viabil și stabil. Instabilitatea economică generează sisteme politice autoritare, dictatoriale, mergând până la regimuri totalitare.

De aceea, apreciez că democrația este o realitate care trebuie să devină principalul obiectiv al politicilor publice, pentru statele moderne. Este soluția pentru o societate prosperă, stabilă și în securitate.

1. Procesul de democratizare. Modele teoretice

În termeni generali, democratizarea presupune procesul de tranziție a unui stat de la un sistem politic nedemocratic către unul democratic. Acest proces implică o schimbare neliniară și, de cele mai multe ori, fără un reper stabil de plecare sau de sosire.

A conceptualiza un asemenea proces presupune să plecăm de la conceptul de democrație. Creație a gândirii și practicii politice a Greciei Antice, democrația înseamnă un sistem de organizare și conducere a societății de către popor. În baza acestui înțeles, societatea antică greacă, în decurs de două sute de ani, a dezvoltat singurul tip de democrație directă din istoria umanității, modelul democrației ateniene.

Societatea modernă² a fost cea care a dat un nou tip de democrație, democrația reprezentativă. Cauza fundamentală a apariției acestui tip de democrație a fost apariția statului modern, a

statului național³, caracterizat de o populație numeroasă, care se întinde pe un spațiu mare, unde se desfășoară intense activități economice, care nu mai permit ca toți cetățenii să poată participa direct la conducerea și organizarea societății. În acest context, democrația presupune un proces de selecție a guvernanților prin alegeri libere, competitive și pluripartine. În acest fel, poporul este contra-forța constituțională în fața puterii executive și sursa legitimității acesteia⁴.

Esența sistemului democrației reprezentative sunt alegerile libere. Samuel Huntington explică de ce: „Alegerile deschise, libere și corecte sunt esența democrației, inevitabilul sine qua non. Guvernele rezultate din alegeri pot fi ineficiente, corupte, mioape, iresponsabile, dominate de anumite interese și incapabile să adopte politicile cerute de binele public. Din cauza acestor defecte, respectivele guverne sunt indezirabile, dar nu și nedemocratice”⁵.

Politologul Robert Dahl a identificat zece avantaje majore care fac democrația preferabilă oricărei alternative posibile: evitarea tiraniei, drepturi esențiale, dezvoltare umană, egalitatea politică, libertate generală, protejarea intereselor personale esențiale, autodeterminare, autonomie morală, atitudine favorabilă păcii și prosperității⁶.

Prin urmare, procesul de democratizare vizează construirea unui stat democratic. Statul este întruchiparea și esența puterii politice, iar instituțiile politice caracteristice democrației au apărut ca mijloace de democratizare a guvernărilor.⁷ Jean Grugel evidențiază faptul că, pentru o democratizare profundă a statului, sunt necesare cel puțin trei procese: reforma instituțională (designul constituțional al statului); transformarea reprezentativității (mecanismele care determină cine influențează

¹ Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 48.

² Adam Przeworski; Fernando Limongi, *Modernization: theories and facts*, în *World Politics* 49.2, 1997, pp. 155-183, accesat on line la adresa http://dss.ucsd.edu/~mnaoi/page4/POLI227/files/page1_13.pdf, la data 26.11.2016.

³ Samuel Huntington, *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century* University of Oklahoma Press, 1991, p. 13.

⁴ Robert Jackson, *Sovereignty*, Polity Press, Cambridge, 2007, p. 89.

⁵ Samuel Huntington, *op.cit.*, p. 32.

⁶ Robert A. Dahl, *Despre Democrație*, Institutul European, Iași, 2003, pp. 46-61.

⁷ Robert A. Dahl, *op.cit.*, p. 43.

politicile și față de cine este statul responsabil); reforma funcțională (care determină aria de responsabilitate a statului)⁸.

Distincția esențială între statul democratic și statul autoritar este aceea că folosirea violenței în statul democratic este o măsură de ultimă instanță, cel puțin față de cetățenii proprii. Statele democratice sunt mai puțin prezente în viețile oamenilor ca forță de coerciție; sunt mai raționale, mai ordonate și mai previzibile⁹.

Studiile de specialitate evidențiază mai multe modele privind democratizarea: teoria valurilor, teoria modernizării, studiile tranziției, teoria păcii democratice etc.

Modelul valurilor a fost analizat de politologul american Samuel Huntington în anii '90. Acesta definește valul de democratizare ca fiind „un grup de tranziții de la regimuri nedemocratice la regimuri democratice, care apar într-un interval de timp delimitat și care depășesc semnificativ, ca număr, tranzițiile în direcția opusă din aceeași perioadă de timp. Un val implică, de regulă, și liberalizarea sau democratizarea parțială a unor sistemelor politice care nu devin pe deplin democratice”¹⁰.

Această teorie este valoroasă pentru că subliniază influențele externe asupra proceselor de democratizare. Până la Huntington, exista opinia că procesul de democratizare are cauze exclusiv interne. Metafora valurilor este foarte sugestivă vizual, pentru felul în care democratizarea s-a extins în timp și spațiu, într-un mod ciclic, sinuos și cu multe reveniri¹¹.

Seymour Martin Lipset fundamentează *teoria modernizării*¹². În opinia sa, esența acestei teorii pleacă de la idea: „Cu cât mai bine îi merge

unei națiuni, cu atât sunt mai mari șansele că ea va susține democrația”¹³. Această ipoteză a devenit una dintre cele mai dezbătute și cercetate din științele sociale. În aparență, afirmația este simplă. În profunzime, enunțul lui Lipset conține o argumentație complexă. El susține că dezvoltarea economică declanșează o serie de schimbări sociale profunde care, însumate, tind să producă democrație. Printre aceste schimbări, Lipset notează faptul că societățile mai bogate tind să aibă niveluri mai ridicate de educație și urbanizare, mijloace de comunicație mai diverse și mai sofisticate, o clasă de mijloc mai mare, mai multă egalitate și mai multă mobilitate socială. Toate aceste caracteristici ale unei societăți sunt asociate cu și sunt necesare pentru apariția și viabilitatea instituțiilor politice democratice¹⁴.

Studiile tranziției analizează cauzele care declanșează procesul de democratizare. Acestea subliniază, în mod deosebit, rolul unor agenți ai schimbării, și mai puțin contextul economic, social, politic, istoric. Susținând că democratizarea poate fi realizată independent de contextul structural, apreciază rolul determinant al elitelor politice în direcționarea și dezvoltarea societății.

Dankwart Alexander Rustow, cunoscut ca părinte al *studiilor tranziției*, a evidențiat și a analizat factorii care declanșează procesul de democratizare, de trecere de la o societate nedemocratică la una democratică, folosind ca studii de caz Suedia și Turcia. În opinia sa, procesul de tranziție are patru faze: unitatea națională; o luptă politică prelungită și fără câștigători decisivi; intrarea într-o fază decizională, când liderii aflați în conflict consimt să facă compromisuri și să adopte reguli democratice; faza de acomodare, în care, în mod gradual, regulile democratice devin o obișnuință.¹⁵

⁸ Jean Grugel, *Democratizarea. O introducere critică*, Polirom, Iași, 2008, pp. 78-79.

⁹ *Ibidem*, pp. 77-78.

¹⁰ Samuel P. Huntington, *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press: NORMAN, 1991, p. 15.

¹¹ Teodora Fuior, *Democratizarea și reforma sectorului de securitate în statele post-conflict*, Teză de doctorat, UNAp, 2015, p. 30.

¹² Seymour Martin Lipset, *Political Man*, Doubleday, 1960.

¹³ Seymour Martin Lipset, „Some Social Requisites of Democracy”, în *American Political Science Review* 53, no. 1 (1959), pp. 69-105.

¹⁴ Seymour Martin Lipset, *Political Man*, Doubleday, 1960, pp. 157-158.

¹⁵ Dankwart Alexander Rustow, *Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model*, în *Comparative Politics*, 2/ Aprilie 1970, pp. 337-363.

Nu insist asupra analizei acestor faze, dar modelul analizat de Rustow este, în opinia mea, extrem de valoros pentru înțelegerea perioadei de tranziție la democrație a statelor foste comuniste, cum este cazul României. Extrem de utilă acestei înțelegeri este aprecierea lui Rustow privind rolul determinant al consensului elitelor asupra noilor reguli ale jocului, care nu apare decât după un conflict lung, echilibrat și violent. Concluzia: democrația se naște din dinamica conflictului politic dintre lideri.

O teorie cu implicații considerabile în practica relațiilor dintre state este *teoria păcii democratice*. Teoria păcii democratice este una din cele mai cunoscute și influente teorii din relațiile internaționale, fundamentând curentul idealismului politic. Originea teoriei păcii democratice este eseul filosofic *Pacea Perpetuă (Zum Ewigen Frieden)*”, publicat în 1795, de Immanuel Kant.

Teoria susține că democrațiile nu intră în război împotriva altor democrații. Această teorie este aplicată de decenii în politica externă a unor state, care încurajează și susțin democratizarea în lume. O politică aplicată atât de mari puteri occidentale, cât și de organizațiile internaționale.

Michael W. Doyle este cel care a dezvoltat teoria modernă a păcii democratice. Doyle ajunge la concluzia că pacea democratică se datorează, în esență, încrederii. Între democrații și elitele acestora există încredere reciprocă, pe când dictatorii din statele nedemocratice nu se bucură de încrederea liderilor democratici. De aceea, războiul nu este declanșat între democrații, dar este adesea întâlnit între democrații și dictaturi¹⁶.

Teoria păcii democratice rămâne de actualitate și astăzi, reprezentând fundamentul teoretic al politicilor externe, nu doar al statelor democratice, dar și al funcționării marilor organizații internaționale, precum: ONU, NATO, OSCE sau UE. Acestea promovează normele și instituțiile democratice ca mod de asigurare a stabilității politice, a securității naționale, regionale și internaționale.

Toate aceste modele teoretice fundamentează ideea că democrația și securitatea statelor

sunt procese interdependente, de condiționare reciprocă.

2. Caracterul hibrid al democrației românești. Consecințe

Pornind de la aceste modele teoretice ale procesului de democratizare, politologul Arend Lijphart analizează modul de organizare și funcționare a democrației în treizeci și șase de țări¹⁷. Analiza realizată concluzionează că, în societatea contemporană, procesul de democratizare și consolidarea democrației a generat două tipuri de democrație: democrație majoritară și democrație consensuală.¹⁸ Fiecare din aceste modele se caracterizează prin reguli și instituții de funcționare. Analiza comparativă a acestora a generat concluzia existenței a zece caracteristici¹⁹ care diferențiază cele două modele ale democrației.

Lijphart grupează aceste caracteristici pe două dimensiuni. Dimensiunea executiv-partide (cinci caracteristici) și dimensiunea federal-unitar (cinci dimensiuni)²⁰. Dimensiunea executiv-partide politice ia în considerare relația dintre executiv și legislativ, dar și elemente ale sistemului politic, tip sisteme electorale și sistemul partidelor politice. Dimensiunea federal-unitar se referă la elemente de organizare a statului.

Pe *dimensiunea executiv-partide*, acestea sunt (prima prezentată este modelul majoritarist):

„1. Concentrare a puterii executive în cabinete majoritare monocoloră contra împărțire a puterii executive în coaliții largi multipartidiste.

2. Relații legislativ-executiv, în care executivul este dominant contra echilibru al puterii între executiv și legislativ.

3. Sistem bipartidist contra sistem multipartidist.

4. Sistem electoral majoritar și disproportional contra reprezentare proporțională.

5. Sistem pluralist al grupurilor de interese,

¹⁷ Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, Iași, Editura Polirom, 2000.

¹⁸ *Ibidem*, p. 25.

¹⁹ *Ibidem*, p. 26.

²⁰ *Ibidem*, pp. 26-27.

¹⁶ Michael W. Doyle, *Ways of War and Peace*, Norton New York, 1997, p. 83.

competiție deschisă tuturor, contra sistem coordonat și „corporatist”, al cărui scop este compromisul și concertarea.”²¹

Pe dimensiunea federal-unitar, acestea sunt (prima prezentată este modelul majoritarist):

„1. Guvernare centralizată și unitară contra guvernare descentralizată și federală.

2. Concentrare a puterii legislative de către un legislativ unicameral, contra separare a puterii legislative între două camere cu puteri egale, dar constituite diferit.

3. Constituții flexibile care pot fi amendate de majorități simple, contra constituții rigide care pot fi modificate numai de către majorități extraordinare.

4. Sisteme în care legislativele au ultimul cuvânt în privința constituționalității propriiei legislații, contra sisteme în care legile sunt subiect al controlului constituțional de către curți constituționale sau supreme.

5. Bănci centrale care sunt dependente de executiv, contra bănci centrale independente.”²²

Analiza relațiilor funcționale și instituționale din România ne duce la concluzia că modelul de organizare și funcționare a democrației românești are un caracter hibrid.

Pe dimensiunea executiv-partide, în România se constată o balansare de la o guvernare la alta între cabinete majoritare monocolor și cabinete de coaliție multipartidiste. Privind relația dintre executiv și legislativ, caracteristica a fost și este caracterul dominant al executivului. Sistemul partidelor politice este multipartidist. Sistemul electoral este dominat de reprezentarea proporțională, iar sistemul grupurilor de interese este unul pluralist. Prin urmare, pe aceeași dimensiune, există un raport de 2,5 la 2,5 între cele două modele de democrație.

Pe dimensiunea federal-unitar, România este un stat unitar (modelul majoritar). Parlamentul este bicameral, specific statelor federale (modelul consensual). Constituția are un grad de flexibilitate privind posibilitatea de modificare, fiind aprobată prin referendum, cu majoritate simplă (modelul majoritar). Privind analiza constituționalității legilor, există controlul Curții Constituționale,

după modelul consensual²³. În ceea ce privește Banca Națională, se constată independența acesteia, după modelul consensual. În consecință, pe această dimensiune există un raport de 3 la 2 în favoarea modelului consensual.

Apreciez că acest caracter hibrid al democrației românești a generat și generează o serie de probleme, cu consecințe asupra stabilității și echilibrului politic și social. În opinia mea, benefic pentru cetățeanul român ar fi construcția unui model consensual de democrație, care să maximizeze dimensiunea majorității. Funcționarea instituțiilor într-un asemenea model are ca scop o participare mai largă a cetățenilor la guvernare, o apropiere a acestora de decizia politică prin acordul cerut de guvernanți asupra politicilor de aplicat.

Lipsa exercitiului democratic, a instituțiilor politice reprezentative și funcționale constituie o sursă majoră de insecuritate, injustiție și abuz. Lipsa unor reglementări clare a funcționării și relaționării instituțiilor statului generează tensiuni, crize și conflicte politice și sociale. Aplicarea regulii exclusivismului majoritar în luarea deciziilor reprezintă o practică periculoasă și contraproductivă în realizarea coeziunii sociale și unității naționale, necesare stabilității și securității statului român. Existența unor factori de insecuritate pentru stat și cetățean reprezintă un obstacol major în calea dezvoltării politice, economice și sociale, a consolidării democrației în România.

Democrația este o sursă importantă a securității. Pe de altă parte, securitatea reprezintă condiția fundamentală pentru dezvoltarea capacității de guvernare a statului și pentru formarea unei societăți deschise, liberale, bazate pe statul de drept și economia de piață.

Analiza modelului istoric de dezvoltare politică, de tip european, duce la concluzia că statele mici și mijlocii construiesc, datorită contagiunii, modelul politic al marilor puteri. Ca urmare, în momentul de față, existența sistemelor democratice europene, asistența internațională pe termen lung din partea Uniunii Europene reprezintă factori regionali favorabili de consolidare a democrației din

²¹ *Ibidem*, p. 26.

²² *Ibidem*, p. 27.

²³ *Constituția României*, 2003, pp. 7, 8, 35, 56, 79, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767/31.10.2003.

România. Dar acest lucru nu este suficient dacă nu există conducere responsabilă și voința politică a autorităților naționale. Este o condiție indispensabilă pentru succesul și sustenabilitatea pe termen lung a reformelor democratice. Se pare că această exigență este cel mai dificil de realizat în România. Asistența externă poate influența și poate contribui, într-o anumită măsură, la coagularea voinței și responsabilității politice. Determinantă este voința internă și responsabilitatea elitelor politice și a societății civile.

Consolidarea democrației în România, pe baza unui model consensual, reduce concentrarea puterii și tendințele către o guvernare autoritară, creează premise pentru transparență și responsabilitate publică în domeniul politicilor de securitate și apărare, deci al securității naționale și individuale. Consolidarea unei democrații de tip consensual în România este de preferat și pentru faptul că Uniunea Europeană, din care facem parte, funcționează pe baza acestui tip de model politic.

Concluzii

Procesul de democratizare și consolidare a democrației reprezintă o caracteristică fundamentală a evoluției societății contemporane. Acest proces se fundamentează pe dezvoltarea economică a modelului economiei de piață și pe principiile relevante de o serie de teorii ale democratizării: teoria modernizării, teoria valurilor, teoria păcii democratice, teoria tranziției etc.

Analiza democrației moderne ne duce la concluzia că, în societatea contemporană, procesul de democratizare și consolidarea democrației au generat două tipuri de democrație: majoritară și consensuală. Politologul Arend Lijphart este cel care, pe baza analizei a treizeci și șase de democrații, sintetizează zece caracteristici care definesc și diferențiază cele două modele ale democrației.

Aplicarea caracteristicilor modelelor analizate de Lijphart la România ne duce la concluzia caracterului hibrid al democrației românești. Acest caracter hibrid al democrației românești a generat și generează o serie de

probleme, cu consecințe asupra stabilității și echilibrului politic și social.

Pentru societatea românească, construirea unui model consensual este de preferat. Acest model reprezintă o garanție a stabilității, transparenței și responsabilizării elitelor politice și a societății civile. Totodată, acest model generează reale condiții ca democrația să fie o sursă importantă a securității.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția României, 2003, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767/31.10.2003.
2. DAHL, Robert A., *Despre democrație*, Iași, Institutul European, 2003.
3. DOYLE, Michael W., *Ways of War and Peace*, Norton New York, 1997.
4. FUIOR, Teodora, *Democratizarea și reforma sectorului de securitate în statele post-conflict*, Teză de doctorat, București, UNAp, 2015.
5. GRUGEL, Jean, *Democratizarea. O introducere critică*, Iași, Polirom, 2008.
6. HUNTINGTON, Samuel, *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press: NORMAN, 1991.
7. JACKSON, Robert, *Sovereignty*, Polity Press, Cambridge, 2007.
8. LIJPHART, Arend, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, Iași, Editura Polirom, 2000.
9. NAY, Olivier, *Istoria ideilor politice*, Iași, Editura Polirom, 2008.
10. PRZEWORSKI, Adam; LIMONGI, Fernando, *Modernization: theories and facts*, în *World Politics* 49.2, 1997.
11. RUSTOW, Dankwart Alexander, *Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model*, în *Comparative Politics*, 2/Aprilie 1970.
12. SEYMOUR, Martin Lipset, *Political Man*, Doubleday, 1960.
13. SEYMOUR, Martin Lipset, *Some Social Requisites of Democracy*, în *American Political Science Review* 53, no. 1 /1959.

MODALITĂȚI DE PROMOVARE A INTERESELOR NAȚIONALE ÎN NEGOCIERILE DIPLOMATICE

Eleonora STOIAN*

Articolul de față dorește să sublinieze necesitatea acordării unei mai mari atenții pregătirii în domeniul general al relațiilor internaționale, negocierilor diplomatice și terminologiei de specialitate persoanelor care vor îndeplini funcții în cadrul organizațiilor internaționale. Această pregătire trebuie efectuată anterior numirii într-un post internațional, printr-o instruire teoretică temeinică de specialitate, dar și prin oferirea posibilității de a dobândi experiență practică.

Articolul semnalează importanța cunoașterii mediului internațional, a organizației din care va face parte respectivul diplomat și a procedurilor organizaționale, a vocabularului diplomatic și „capcanelor” sale, dar și a organismului național de securitate și a sistemului legislativ al securității naționale, pentru ducerea la îndeplinire a unui mandat reușit.

Totodată, articolul încearcă să ofere și un „mic dicționar”, care să explice (să traducă în limbaj cotidian) anumite formulări diplomatice utilizate în negocierea unui document. În acest context, titlul articolului ar putea fi și „Diplomația pentru toți”.

Cuvinte-cheie: diplomație, negociere, terminologie diplomatică, interese, mandat, compromis, consens.

1. Considerații introductive

În perioada activității mele la Delegația României la NATO, și în virtutea atribuțiilor privind parteneriatele NATO, am constatat că cele mai dificile negocieri diplomatice se poartă în format aliat, între reprezentanții naționali¹ ai statelor membre. În timp ce unele națiuni, în baza liniilor de politică externă, au obiective clare relativ la anumite teme, susțin principii, seturi de valori, inițiative și modalități de abordare, alții consideră anumite elemente ca fiind fără importanță, inutile. La începutul mandatului, cea mai mare „provocare” pe care am resimțit-o a fost faptul că nu am putut decela scopul intervenției unor participanți la discuții, anumite luări de poziție (*parti-pris-uri*) pentru o cauză sau alta (nu înțelegeam intenția pledoariei, „ce-i mâna pe ei în luptă...”). Fără a dispune de o bază solidă în domeniul negocierilor diplomatice, am întâmpinat, inițial, dificultăți în a desluși, din perifrazele utilizate, adevărata miză a intervențiilor participanților la discuții. Ulterior, în urma unor discuții informale, și odată cu timpul, am avut ocazia să clarific multe aspecte sau am recunoscut logica/*patternul* utilizat.

¹ Traducerea termenilor utilizați rezultă din experiența autorului și se bazează pe cunoașterea fenomenului care stă la baza termenului, nu doar a cuvântului în sine.

** Eleonora STOIAN este consilier superior în cadrul Ministerului Apărării Naționale, București. În perioada august 2013-august 2016 a încadrat funcția de consilier pentru apărare în cadrul Delegației Permanente a României la NATO. E-mail : nora_stoian@yahoo.com*

2. Modalități de minimizare/maximizare a propriei poziții în negociere

Prin prisma intereselor națiunilor, participanții la discuții consideră important să pună în evidență un aspect sau altul al unui document supus analizei (de exemplu, referitor la evoluțiile unei țări, se pot lua în considerare progresele într-un domeniu, stagnarea sau regresele în alt domeniu). Astfel, pe parcursul discuțiilor, am remarcat sintagme des utilizate, *aparent benigne*, ca, de exemplu, *well-balanced document* (document cu o viziune echilibrată²).

Termenul *well-balanced*, deși pare ușor de înțeles, este contestabil și nu este întotdeauna realist. Națiunile solicită adesea ca balanța să se încline mai mult sau mai puțin în favoarea unor interese specifice. Deși secretariatul (*staff-ul*) internațional care redactează aceste documente este profesionist și experimentat, poate avea lacune în înțelegerea unor fenomene specifice unei națiuni. În plus, nu strică, în anumite situații, (dacă se poate) să echilibrăm balanța în favoarea noastră...

Ca exemplu concret, aş putea menționa că, într-un document privind evoluțiile dintr-o anumită țară foarte importantă pentru România, parteneră cu NATO, am constatat că progresele sunt menționate sumar, iar stagnările detaliat. Un reprezentant național, dorind să evidențieze activitatea merituoasă a celui care a întocmit documentul a afirmat că documentul este *well-balanced*, iar altul a elogiat caracterul cuprinzător al documentului (*multi-faceted*). În ceea ce mă privește, am pus sub semnul întrebării caracterul echilibrat al documentului și am solicitat introducerea unui paragraf care să detalieze anumite progrese și să explice cauzele obiective ale unor stagnări. Având în vedere sprijinul obținut de la un grup de prieteni tradiționali, am reușit să obțin un document mai bun, mai favorabil intereselor noastre.

Alte sintagme *aparent benigne*, sau după caz, *subterfugii lingvistice* mult utilizate în redactarea și negocierea documentelor sunt *as appropriate/*

convenient (în funcție de situație), *on a case by case basis* (de la caz la caz), *according to own merits* (în funcție de meritele proprii), *and other domains* (și alte domenii). Acestea sunt preferate atunci când există un mare apetit pentru raportarea unui rezultat concret în domeniul vizat (obținerea unui *deliverable*), dar maximumul ce se poate obține este realizarea unei „ambiguități constructive”. Ele pot avea rolul lor, contribuind la realizarea unui compromis atunci când opiniile nu pot fi acomodate în forma prezentată, dar nu sunt, în nici un caz, inofensive, deoarece introduc o relativizare a prevederilor documentului sau extind sfera lui de acțiune.

Există situații în care anumiți reprezentanți naționali, în baza unor interese mai mult sau mai puțin transparente, pot încerca să minimizeze sau chiar să ridiculizeze anumite aspecte. Ironia poate „să dea bine”, chiar să destindă, uneori, atmosfera încărcată din timpul unei reuniuni dificile. Astfel, o mică ironie a unui diplomat participant la reuniune care, cu plăcere vădită, a făcut referire la o înregistrare surprinsă *off the record* a unui alt diplomat, a reușit să destindă frunțile în sala de discuții.

Pe de altă parte, o ironie poate cădea și în derizoriu. Astfel, replica unui coleg – când reprezentantul României a menționat progresele unei țări în SEDM (*South Eastern Europe Defence Ministerial*) – care a afirmat ironic că va căuta ce înseamnă SEDM în Wikipedia, a fost catalogată (cel puțin într-un grup restrâns) ca nepotrivită.

La fel, nu am apreciat remarcă unui coleg, căruia, atunci când i-am semnalat un articol citit recent, care dezbătea conceptul *inter-marium* cu referire la o relație puternică între statele poziționate geografic între Marea Baltică și Marea Neagră, pentru un flanc estic puternic al NATO, a întrebat dacă România are ieșire la mare. Am considerat inadecvat să menționez că inițiatorul conceptului este un fost șef de stat, conațional al său, (Józef Piłsudski), dar am furnizat linkul către articolul care detalia idea.

² Traducerea termenilor utilizați rezultă din experiența autorului și se bazează pe cunoașterea fenomenului care stă la baza termenului, nu a doar a cuvântului în sine.

3. Metode de depășire a impasului în negocieri

Obiectivul negocierilor este armonizarea opiniilor, dezvoltarea unei strategii de acțiune unitare, obținerea consensului și aprobarea unui document care va împiedica partea adversă să-și impună obiectivele. Acesta este un principiu pe care nu-l uită nicio națiune și pentru realizarea căruia reprezentanții naționali fac concesii (*trade-offs*), pași înainte și înapoi pe tabla de șah a documentului. Flexibilitatea este o cerință de bază în diplomatie.

Instrucțiunile primite „de acasă” (*instructions*) pot fi ferme, conținând o poziție clară și direcționări concrete sau, dimpotrivă, pot fi formulate la modul general, oferind diplomatului posibilitatea de a fi flexibil și a se adapta la tendința generală. Adesea, se dorește ca documentele să păstreze un caracter deschis (*open-ended*), sau să fie formulate cu multă laxitate (*with less orthodoxy*), încât să permită nuanțări ulterioare sau actualizări permanente (*living document*), în funcție de evoluțiile situației de securitate (*conditions-driven*). Am întâlnit și situații când instrucțiunile au oferit doar un element general de poziționare sau au solicitat conservarea substanței mandatului și alinieră la opinia generală sau la propunerea de compromis a secretariatului internațional/președintelui reuniunii. În acest caz, scopul este de a păstra unitatea și solidaritatea și de a evita riscul singularizării, izolării pe subiect sau de a fi identificat drept un element care dorește să accentueze diferențele existente.

Deși se depun adesea eforturi intense pentru acomodarea pozițiilor divergente și luarea în considerare a tuturor opiniilor (sau cel puțin a unor elemente ale acestora), în procesul negocierii se poate ajunge la blocaj. Ca modalitate de avansare sau de depășire a impasului (*stalemate*), în scopul evitării discuțiilor inutile (târguieli), sau pentru a câștiga timp până la obținerea instrucțiunilor, se face uz de anumite artificii diplomatice: plasarea unor paragrafe neagreutate între paranteze pătrate (*square brackets*) – care semnifică neacceptarea textului în forma actuală; inserarea de termeni

alternativi (*either/or*); includerea de spații libere (*placeholders*) care vor fi completate ulterior cu elemente dintr-un alt document agreeat (care este posibil să fie negociat în paralel în alt comitet); text boldat (***bold***) pentru o propunere nouă la care nu au fost obiecții „la masă”; bararea orizontală a textului respectiv (*strikethrough*) pentru a semnala o solicitare de renunțare la acel text.

În general, în situația în care nu sunt în posesia unei viziuni naționale consolidate asupra unei problematice, majoritatea reprezentanților naționali evită să ia cuvântul. Totuși, pentru a semnala interesul și a realiza o abordare constructivă, pot exprima o opinie, fără a se plasa pe poziții extreme (minimalistă/maximalistă), utilizând sintagme cu spectru larg.

Dacă se intenționează avansarea pentru dezbateră a unui concept propriu, verbal sau prin intermediul unui *non-paper* (document informal), este util să se testeze în prealabil starea de spirit (*sensing*) a omologilor și disponibilitatea lor de a accepta ideea. Totodată, e bine să se cunoască *a priori* sensibilitățile naționale și personale ale participanților la discuții. În acest scop, se pot organiza reuniuni informale având drept obiectiv informarea, colectarea opiniilor inițiale sau a punctelor de vedere ale unor prieteni tradiționali, aliați importanți sau ale tuturor celor care ar putea fi interesați de subiect. Aceste reuniuni vor suscita discuții, vor reliefa o pre-poziționare și vor putea conduce la conturarea unei viziuni comune. Se poate constitui un grup-cadru de susținere a ideii (*tiger team*), beneficiind de sprijinul *staff*-ului internațional, sau se pot transmite propunerile în scris, pe adresele de mail ale omologilor, solicitând un răspuns, până la o anumită dată.

Pe de altă parte, când un coleg prezintă un concept nou, care încă nu a fost transmis sau analizat de autoritățile naționale, dar se încadrează în liniile generale de mesaje promovate, se poate saluta propunerea fără o angajare formală, păstrând o marjă de poziționare, sau se pot formula scurte mesaje de susținere, doar pentru a demonstra interes. În plus, se poate solicita accentuarea/atenuarea elementelor de substanță sau a reperelor de referință, exprimarea lor prin calificative diferite, sau chiar inserarea

altor aspecte de interes prioritar. În cazul unor contribuții substanțiale, se poate co-autora documentul. În situații care nu aduc plus-valoare, se poate oferi un sprijin reținut și conjunctural sau se recurge la o neimplicare constructivă în discuții.

4. Căi de convingere a audienței și de obținere a sprijinului

4.1. Documente uzuale și modul cum pot evolua acestea

În funcție de mizele specifice sau de timpul avut la dispoziție pentru negociere, documentele pot fi: agreeate de națiuni și apoi aprobate printr-o decizie a Consiliului Nord-Atlantic, andosate sau notate de miniștrii; rapoarte de informare ale președintelui comitetului (*chairman's report*), asumate de acesta, care nu sunt rezultatele negocierii și nu reflectă o coordonare a aliaților; documente de reflecție, stimulative de idei, de tip *food for thought*; sau documente factuale (*fact-finding*) care reprezintă situația actuală (*state of play*), dar nu generează nici un fel de angajament din partea Alianței.

Deși negocierea poate fi dificilă chiar și în cazul unui text care exprimă doar aprecierea, preocuparea, încurajarea sau interesul față de un proces (cele care încep, de regulă, cu *we welcome/encourage/appreciate/express our concern...*), cel mai dificil proces de negociere are loc în cazul documentelor de decizie, care presupun trasarea unor direcții de acțiune (*taskings*) sau stabilesc un mandat de desfășurare a unei acțiuni și implică resurse financiare și umane considerabile. Cu toate acestea, pentru a evidenția efortul depus în negociere, se preferă obținerea unui document agreeat, cu încărcătură politică și obiective clare, care reflectă coordonarea aliaților și înțelegerea comună a problematicii, nu a unui document de tip *state of play*.

Etapele de evoluție ale unui document pot fi prezentate, pe scurt, astfel: în baza unei însărcinări inițiale, secretariatul internațional elaborează un proiect de document (*draft*), apoi convoacă discuții exploratorii informale pentru a testa opinia participanților și a contura o structură acceptabilă și accesibilă documentului (*tune and*

scope). Acesta va fi analizat, negociat și dezbătut în mod formal în comitete, în mai multe reuniuni (*meetings*) și, în baza discuțiilor și intereselor națiunilor, vor fi elaborate versiuni revizuite ale proiectului (rev1, 2...n).

Uneori, este nevoie de o perioadă îndelungată pentru ca soluția de compromis să se contureze, fiind necesară flexibilizarea pozițiilor participanților în anumite paragrafe, pentru a se obține un câștig în altele, sau se încearcă chiar flexibilizarea autorităților din capitale. Fiecare națiune își rezervă dreptul de a face modificări ulterioare, în baza principiului conform căruia documentul va fi agreeat doar la pachet, după parcurgerea întregului text (*nothing is agreed until everything is agreed*). Se admite faptul că, prin consens, se înțelege o stare de echilibru în care toată lumea este mulțumită, dar nimeni nu este mulțumit pe deplin.

În ultimele faze ale elaborării, trebuie acordată atenție și unor activități de simplificare sau sintetizare (denumite uneori în mod eufemistic *streamlining*), dar se are în vedere a nu se omite elemente esențiale. În final, documentul va fi agreeat la masă (*ad referendum*) de către reprezentanții naționali și apoi supus aprobării șefilor de delegații, prin procedura acordului tacit (*silence procedure*), care se încheie la o anumită dată și oră sau la sfârșitul/începutul programului unei zile stabilite [*beginning of business (bob), close of business (cob)*]. Apoi, documentul agreeat se transmite pentru aprobare, andosare (susținerea aprobării obținute, de către eșalonul ierarhic superior) sau notare (luarea la cunoștință, consemnarea aprobării) miniștrilor de resort sau se aprobă/notează la reuniunile miniștrilor de externe sau ai apărării.

Ceea ce se evită cu orice preț este ca documentul negociat să ajungă în situația de a fi supus acordului tacit, fără ca propunerile naționale avansate să fie luate în considerare. Într-o astfel de situație, există obligativitatea întreruperii procedurii de aprobare și prezentării, într-o manieră formală și prin furnizarea de explicații precise, de argumente solide pentru reluarea negocierii. Dacă se dorește doar semnalarea faptului că situația agreeată nu este

întotdeauna valabilă sau nu trebuie să creeze un precedent, este posibilă doar circularitatea unei scrisori de comentarii. Pe de altă parte, situația cea mai nefavorabilă este să se fi omis anumite aspecte negative și documentul să se aprobe în acea formă. În acest caz, se poate afirma că diplomatul nu și-a îndeplinit mandatul. Totuși, chiar și în această situație limită, am întâlnit cazuri în care acesta a descris o soluție de conjunctură (*face-saving*) drept rezultatul unui proces dificil de negociere și, aliniind *post-factum* mandatul primit la rezultatele obținute, a reușit să prezinte acasă insuccesul ca pe un succes.

Dacă pentru documentele agreeate sunt necesare mai multe runde de negocieri, pentru cele de tip *state of play*, mai ales dacă timpul scurt nu permite o analiză temeinică a textului, președintele reuniunii poate solicita doar opinii spontane (într-un *tour de table*) pentru obținerea unui text acceptabil de către participanți.

Atât în cazul documentelor agreeate, cât și în cazul celorlalte documente, dacă există poziții structural divergente, ireductibile sau ireconciliabile, aspecte care nu pot constitui subiect de negociere (linii roșii/*red lines*) sau subiecte tabu, se poate renunța la paragrafele respective sau se face uz de formulele agreeate într-un document anterior. La fel se procedează dacă elementele nu sunt clare sau informația nu provine dintr-o sursă verificată (*if in doubt, leave it out*).

În cazul implementării unui proces, documentele rezultate sunt rapoartele de etapă (*progress report*) sau de evaluare (*stocktaking*), care reflectă stadiul activităților pe diferite paliere. Instrumente utile care oferă o imagine grafică pentru evidențierea progreselor și deficitelor (*gaps*) înregistrate în transpunerea în practică a unui document sunt așa-numitele tablouri de bord (*dash-boards*) sau indicatoarele de avertizare (*traffic lights*).

4.2. Prevenirea dificultăților care pot surveni în implementare

În funcție de abilitatea negociatorului, documentele care rezultă din procesul de negociere pot dobândi un limbaj consolidat,

întărit (*enhanced, stronger*) față de propunerea inițială, sau unul relativizat și diluat.

Dacă limbajul este slab (*weak*), nu are un caracter prescriptiv/imperativ (de exemplu, *the allies may/could take into consideration...*) sau este prea general, și dacă, în prealabil, a existat o polarizare puternică a opiniilor asupra unor aspecte controversate în text, se propagă riscul unor mari dificultăți în implementarea prevederilor documentului sau în elaborarea unei foi de parcurs (*roadmap*). Frazele neclare și confuze pot satisface anumiți negociatori abili, care cunosc dificultățile concrete din teren și se bazează pe faptul că elaborarea planului de implementare nu va cădea în sarcina lor. Anumiți diplomați, susținând că mandatul lor este limitat, se mulțumesc cu obținerea unei formule generale care reflectă doar ideea de bază privind sprijinul pentru o cauză, lăsând o moștenire grea reprezentanților celorlalte instituții cu care colaborează – elaborarea planului de implementare și implementarea propriu-zisă.

De aceea, în situația în care am fost *back-seater*, adică nu am negociat direct un document, ci am avut doar misiunea de a susține pe colegul/colega care gestiona dosarul respectiv, am insistat pentru redactarea documentului într-un limbaj clar, fără echivoc. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în procesul de implementare, intervenind problema resurselor, angajamentele națiunilor (*commitments*) se diminuează. Am constatat situații când chiar cei mai înfocați suporteri au pierdut apetitul, au devenit rezervați și au încercat să minimizeze sprijinul pentru un stat partener sau un beneficiar al inițiativei. Acest considerent a fost valabil atât în situația în care sprijinul a fost oferit de organizație ca atare, sau a presupus un efort colectiv, în care organizația a avut rolul de închegare a eforturilor naționale bilaterale (*clearing house*) sau crearea unei celule de coordonare pentru fonduri voluntare (*trust funds*) sau pentru contribuții în natură (*in kind*).

4.3 Relația cu omologii: sprijin, reticență, reacție

Reprezentanții naționali pot susține în sala de negociere poziții opuse, dar în afara sălii

pot fi în relații amicale sau pot pleda împreună pentru o altă cauză. De o deosebită utilitate sunt contactele directe dintre omologi, stabilirea de relații interumane și cultivarea unor preocupări comune. În vederea susținerii unui partener sau unei inițiative, prin gesturi simbolice sau contribuții concrete, se pot constitui grupuri de sprijin (*friends of*). În urmărirea scopului propus, unii încearcă cooptarea responsabilului de spațiu (*country officer*) din cadrul *staff*-ului. Deși obligația acestuia este asigurarea neutralității – el datorând loialitate doar organizației din care face parte, în anumite cazuri nu poate să facă abstracție de punctul de vedere al națiunii sale. De aici atenția pe care o acordă statele numirii de reprezentanți la nivel înalt în organizațiile internaționale.

Ca exemplu, una din primele reuniuni la care am asistat a fost cea în care președintele reuniunii (grec) a reușit, cu brio, să-și exercite rolul de facilitator al consensului și să realizeze un echilibru între viziunile contradictorii ale reprezentantului țării sale și ale reprezentantului turc, relativ la un stat-partener – Macedonia. Pe de altă parte, am întâlnit și un caz în care, cu sprijinul responsabilului de spațiu, o formulare mai favorabilă unei națiuni a fost inserată *all'ultimo minuto* și, având în vedere disiparea atenției națiunilor asupra altor problematici și starea de oboseală generală, prevederea a fost agreată fără prea multe discuții (*it flied*).

Una dintre situațiile cele mai dificile este cea în care ar trebui să dai o replică la o intervenție rău-voitoare/denigratoare la adresa elementelor pe care le susții în sala de negociere. Deși, după o perioadă de experiență, cunoști pozițiile participanților la discuții privitor la o anumită temă, elemente dure pot apărea după o negociere tensionată. Ca procedură, dacă ai posibilitatea oferirii unor contraargumente solide, poți solicita o intervenție spontană, prin ridicarea unui deget (*one finger's rule*) sau poți avea o reacție ulterioară intervențiilor, prin ridicarea a două degete (*two fingers' rule*). Cea mai adecvată formă de răspuns este combaterea, de la bun început, fără echivoc, a argumentelor nefavorabile și respingerea premiselor de la care pornesc acestea. După

reuniune, se recurge la consultarea capitalei, solicitarea de instrucțiuni și se oferă un răspuns documentat, în scris sau verbal, la următoarea reuniune.

4.4. Instrumentul cel mai prețios al diplomatului: modul de exprimare al ideilor

În definiția dată de științele politice, terminologia diplomatică cuprinde termenii și expresiile care au o semnificație specifică în limbajul diplomatic, mai mult sau mai puțin diferită de sensul literal sau cel atribuit în limbajul comun sau în alte științe. În pregătirea pentru un post care implică negocieri diplomatice, dezvoltarea vocabularului de specialitate, (dar nu numai!), ar trebui să reprezinte o linie de efort specială.

Instrumentele de bază ale diplomatului au fost dintotdeauna inteligența și limbajul, așa cum remarcă încă în urmă cu peste două mii de ani oratorul atenian Demostene: „Solii nu dispun nici de corăbii de luptă, nici de infanterie grea, nici de cetăți; armele lor sunt cuvintele și momentele prielnice. În tratativele importante, acele momente sunt trecătoare, și, odată pierdute, ele nu mai pot fi recâștigate”³.

O mai bună pregătire prealabilă oferită viitorului diplomat ar da acestuia posibilitatea de a deveni mai elocvent, de a utiliza cu mai multă eleganță verbele limbajului cotidian (ca de exemplu, „a evocat schimbul de vederi anterior”, „a subliniat importanța momentului favorabil creat de”, „a salutat prezența reprezentantului ONU la lucrări”, „a reliefat, admis, constatat, opinat, deplâns, recunoscut, semnalat, remarcat, punctat”) sau locuțiunile verbale („manifestă deschidere, este adeptul, conștientizează dificultatea, este sceptic privind, abordează cu optimism, are încredere că, reia abordarea deja cunoscută, confirmă disponibilitatea”), conferind diversitate discursului.

Viitorul diplomat ar integra mai ușor în exprimările sale anumiți termeni relevanți din alte domenii – *principiul vaselor comunicante* cu

³ Silviu Neguț, Clubul Studenților Diplomați, „Ghidul viitorului diplomat”, <https://www.scribd.com/doc/97179844/Ghidul-Viitorului-Diplomat>, accesat la 12.10.2016.

privire la sprijinul pentru o cauză în detrimentul alteia, în condițiile unor resurse limitate, *neacceptarea recurgerii la cel mai mic numitor comun*, de dragul unității și solidarității pentru a ajunge la compromis etc. Tot astfel, ar putea evita utilizarea termenilor de tip *false friends*: *progress report* nu este raport de progres, ci raport de etapă, *scope* nu este scop, ci sferă de cuprindere, etc. Aceste cunoștințe s-ar impregna în mentalul viitorului diplomat și randamentul său ar putea fi maximizat, din prima zi a numirii.

Concluzii

În situația numirii într-o funcție în cadrul unei organizații internaționale, un reprezentant național trebuie să dispună de cunoștințe, competențe, calificări și abilități care să-i permită să promoveze cât mai bine interesele naționale ale țării trimițătoare și să-și îndeplinească în mod profesionist mandatul.

Chiar fără a fi diplomat prin formație, cel care dobândește calitatea de reprezentant național este obligat să cunoască foarte bine mediul internațional și să utilizeze o anumită terminologie prin care să-și prezinte obiectivele și mesajele, în așa fel încât să se facă înțeles și apreciat, fără a crea animozități sau a antagoniza colegii care au alte opinii și interese. Sau, cel puțin în prima fază, trebuie să înțeleagă, pur și simplu, „unde bat” interlocutorii săi.

O pregătire temeinică, preliminară numirii, ar putea oferi, în primul rând, posibilitatea unei mai bune cunoașteri a intereselor și valorilor actorilor internaționali și a unor etape importante ale negocierilor diplomatice. Totodată, ar crea posibilitatea însușirii modului de lucru și a mecanismelor procedurale ale organizației vizate. Astfel, odată aruncat în „marea învolburată” a replicilor subtile, schimburilor de opinii contradictorii, *quid pro quo*-urilor (sprijin în schimbul unor concesiuni) sau *tit for tat*-urilor (răspunsuri pe măsură, cu aceeași monedă) – reprezentantul național va putea să facă abstracție de elementele de bruiat și se va concentra pe aspectele de fond, care aduc plus-valoare intereselor sale.

O pregătire solidă ar da, totodată, ocazia dezvoltării vocabularului de specialitate, atât

în limba natală cât și în limba străină utilizată, având în vedere necesitatea de a înțelege nuanțele diferite exprimate de cei din jur sau prevăzute în documente. Aceasta ar facilita transmiterea în țară a unui text clar, ce rezumă esența discuțiilor.

Conchizând, deși printr-o pregătire teoretică și experiența practică temeinică la nivel național și internațional se pot dobândi calificări vaste, acestea nu pot decât să complementeze cunoștințele de bază dobândite de-a lungul întregii cariere și să potențeze calitățile înnăscute și capacitatea de a analiza și a evalua corect situațiile concrete.

BIBLIOGRAFIE:

1. MEDAR, Sergiu, T., *Diplomația apărării*, București, Editura CTEA, 2006.
2. NEGUȚ, Silviu, Clubul Studenților Diplomați, *Ghidul Viitorului Diplomat*, <https://www.scribd.com/doc/97179844/Ghidul-Viitorului-Diplomat>.
3. US, Department of State, *Diplomatic Dictionary*, <https://diplomacy.state.gov/discover/diplomacy/references/169792.htm>
4. Skills you need, <https://www.skillsyouneed.com/ips/tact-diplomacy.html>
5. Website NATO, www.nato.int
6. Delegația permanentă a României la NATO, <http://nato.mae.ro>
7. BERRIDGE, G. R.; LLOYD, Lorna, *The Palgrave Macmillan Dictionary of Diplomacy*, 2012, <https://books.google.ro/books?id=jvarq4iy5MoC&pg=PP1&lpg=PP1&dq=palgrave+macmillan+Dictionary+of+Diplomacy&source=bl&ots=LZyr0HhauY&sig=V69B1oQ8Hy3JWPIDSggnqnPocMc&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwinS9fo3I3SAhUkYJoKHWKoBzo4ChDoAQgbMAE#v=onepage&q=palgrave%20macmillan%20Dictionary%20of%20Diplomacy&f=false>
8. IORGA, Anamaria, „Atingerea obiectivelor stabilite în negocierile internaționale. Dezbateri formale versus dezbateri informale în NATO”, în *Impact Strategic* nr. 1/2013, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
9. Macrofox Encyclopedia and Dictionary, <http://www.macrofox.com/eng/i/index-t.htm>

STRESUL MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR CA URMARE A INTERVENȚIEI CIVILIZAȚIEI UMANE

Mădălina Virginia ANTONESCU*

Dezvoltarea, la începutul secolului XXI, a unor noi modalități de protecție juridică la nivel global a naturii, datorită schimbărilor de paradigmă (trecerea de la modelul consumist la cel al dezvoltării durabile, reafirmat în Agenda 2030) se datorează, implicit, recunoașterii, în dreptul mediului, a unor noi forme de stres (stresul exercitat de om asupra naturii). Însă nu doar omul, ca individ, exercită acțiuni de exploatare, de distrugere sau de afectare ireversibilă, de degradare și poluare asupra naturii, ci și popoarele, statele, actorii globali sau multinaționali, precum companiile. Pentru toate aceste forme de acțiuni de exploatare, distructive sau de poluare asupra naturii, derivate din modelul consumist al funcționării civilizației umane la începutul secolului XXI, trebuie să se inițieze și forme cu totul speciale de protecție juridică a naturii. Astfel, recunoașterea stresului asupra mediului, cauzat de intervenția omului lato sensu și luarea de măsuri la nivel național, regional, internațional de protecție a naturii contra acestei forme de poluare, face obiectul studiului de față.

Cuvinte-cheie: stres asupra mediului, societate de consum, dezvoltare durabilă, securitatea mediului.

1. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos, regenerat și curat

Potrivit actualului drept internațional al mediului, în categoria drepturilor numite „de solidaritate” intră și dreptul omului la un mediu internațional sănătos, regenerat, curat (nepoluat)¹, alături de dreptul la un climat internațional de pace și securitate sau de dreptul la dezvoltare. Aceste drepturi presupun atât o dimensiune individuală de protecție juridică (privite ca drepturi ale omului, în sens individual), dar și una colectivă (privite ca drepturi ale națiunilor).

Acest drept al omului (și, sub nivel colectiv, înțeles și ca un drept al națiunilor) a fost consacrat pentru prima dată în 1972, la *Conferința ONU asupra mediului*, fiind primul principiu din *Declarația asupra mediului*, privit din prisma *paradigmei dezvoltării durabile* (obligăția societăților umane de a prezerva, apăra și îmbunătăți mediul înconjurător, pentru generațiile prezente și cele viitoare)².

Conform Declarației de la Stockholm, din 1972, se introduce sintagma de „mediu sănătos” (adică, nepoluat, propice sănătății fizice și intelectuale a omului, după cum s-a arătat în

¹ Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ed. a IV-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 387.

² Daniela Marinescu, *op. cit.*, pp. 384-385.

* Mădălina Virginia ANTONESCU, doctor în drept european, este cercetător științific în cadrul Institutului Diplomatic Român din București. E-mail: vam55ro@yahoo.com

doctrină)³ și de „mediu echilibrat/armonios” sau „mediu a cărui calitate să-i permită omului să trăiască în demnitate și bunăstare”.

Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos, interconectat cu alte drepturi ale omului (nu doar cu cele din categoria drepturilor de solidaritate), apare și în proiectul de Declarație internațională a drepturilor omului și mediului/ Geneva 1994, în Declarația de la Rio/1992, în Agenda 21 adoptată sub egida ONU, precum și în alte documente internaționale.

Conform doctrinei și consacrărilor normative internaționale, se acceptă că dreptul omului la un mediu sănătos presupune *mai multe dimensiuni*, dintre care unele nu doar privind strict latura de *mediu natural înconjurător*⁴:

- dreptul la cel mai ridicat nivel de sănătate, neafectat de degradarea mediului;
- dreptul la a trăi într-un mediu sănătos, nedegradat, nepoluat de activități care pot afecta mediul, viața și sănătatea oamenilor, bunăstarea lor și dezvoltarea durabilă;
- dreptul de acces la resurse de hrană și apă adecvate;
- dreptul la un mediu de muncă sănătos;
- dreptul la condiții de locuit, de folosire a terenurilor și la condiții de viață într-un mediu sănătos;
- dreptul la asistență în caz de catastrofe naturale și produse de om;
- dreptul de a beneficia de folosința durabilă a naturii și a resurselor sale;
- dreptul la conservarea elementelor reprezentative ale naturii;
- dreptul de a nu fi expropriat ca urmare a desfășurării activităților de mediu, cu excepția cazurilor justificate și dreptul celor expropiați de a obține în condițiile legale, reparațiile adecvate.

La acestea se adaugă și alte drepturi, recunoscute individual: dreptul la informația de mediu, dreptul de a participa la luarea și aplicarea deciziilor legate de mediu, dreptul de asociere în scopul protecției mediului, dreptul la repararea prejudiciilor legate de mediu⁵.

În rezoluția A/RES/29/3281, *Carta Drepturilor și Îndatoririlor Economice ale Statelor*, din 12 decembrie 1974, în Preambul, la pct. f, Adunarea Generală a ONU afirmă dorința de a *identifica criterii* pentru protecția, prezervarea și întărirea mediului înconjurător, iar în Capitolul III (Responsabilități Comune față de Comunitatea Internațională), art. 30, afirmă ca un principiu ce guvernează, printre altele, relațiile inter-statale, și *principiul protecției, prezervării și întăririi mediului pentru generațiile prezente și cele viitoare*, ca obligație a statelor. Toate statele se vor strădui să își stabilească propriile lor politici de dezvoltare și de mediu în conformitate cu o astfel de responsabilitate, se prevede (imperativ) în art. 30, politici care trebuie să întărească și potențialul prezent și viitor de dezvoltare al țărilor în curs de dezvoltare”. Se mai menționează (ca o altă obligație juridică a tuturor statelor părți) că statele au responsabilitatea de a se asigura că activitățile din jurisdicția lor sau de sub controlul lor nu vor cauza pagube mediului unui alt stat sau ariilor situate în afara jurisdicției sale; de asemenea, se mai introduce și principiul cooperării interstatale în evoluția normelor și reglementărilor internaționale privind mediul.

În *Declarația de la Johannesburg privind Dezvoltarea Durabilă/2002*⁶ se consacră obiectivele de bază ale implementării paradigmei dezvoltării durabile în societățile secolului XXI și în deciziile, strategiile, acțiunile, măsurile, politicile luate de actorii statali și de actorii nonstatali (în principal, corporațiile), în baza *parteneriatului global public/privat* (omiterea implicării în sfera răspunderii juridice internaționale, dar și naționale, a actorilor non-statali, precum corporațiile, putând determina, în secolul XXI, afectări grave ale esenței și exercitiului dreptului la dezvoltare durabilă al oamenilor și națiunilor).

Aceste obiective de bază, enunțate în Declarația respectivă, sunt: eradicarea sărăciei; schimbarea, depășirea actualelor tiparelor de producție și consum; protejarea și managementul

³ Mircea Duțu, citat în Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 385.

⁴ Cf. Daniela Marinescu, *op. cit.*, pp. 385-386.

⁵ *Idem*, p. 386.

⁶ UN Documents, *Gathering a Body of Global Agreements*, UN, A/CONF.199/20, World Summit on Sustainable Development, 4 sept. 2002, www.un-documents.net/jburgdec.htm, accesat în 28 sept. 2016.

resurselor naturale. Se recunoaște faptul că „mediul înconjurător global continuă să sufere” prin împuținarea resurselor de pește, pierderea de biodiversitate, deșertificare, despăduriri masive, efectele negative ale schimbărilor climatice, creșterea frecvenței dezastrelor naturale, poluarea crescută din aer, cea marină și cea a apei, în special în țările în curs de dezvoltare, cu consecințe serioase asupra vieții și sănătății a milioane de persoane.

Este important să remarcăm că la pct. 27-29 din Declarație este introdusă *responsabilitatea corporativă de mediu*, anume *obligatia juridică expresă a companiilor de a contribui la crearea și evoluția unor comunități echitabile și sustenabile*, deci de a se depăși nu doar de către state, ci și de către corporații, modelele de consum și producție învechite, bazate pe epuizarea, pe exploatarea irațională, abuzivă a resurselor naturale, pe afectarea uneori iremediabilă, transnațională a ecosistemelor terestre, cu consecințe asupra planetei înseși și a calității vieții pe această planetă.

Declarația de la Johannesburg este importantă pentru că dorește să inițieze un proces inclusiv privind protecția mediului înconjurător, hotărârea de a salva planeta, promovarea dezvoltării umane și atingerea păcii și prosperității universale, acestea fiind în sarcina nu doar a statelor, ci și a actorilor nonstatali (corporațiile), deci *ridicându-se clar nivelul juridic* internațional de responsabilitate corporativă, în comparație cu ceea ce exista anterior consacrării internaționale a paradigmei dezvoltării durabile.

Agenda 2030, document adoptat de Adunarea Generală a ONU în 25 septembrie 2015, afirmă, încă din Preambul, faptul că se dorește a fi „un plan de acțiune pentru oameni, planetă și prosperitate, căutând să atingă pacea universală într-o mai mare libertate”. Acest document se axează pe paradigma dezvoltării durabile, impunând statelor semnare în jur de 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (Sustainable Development Goals – SDG-uri) și 169 de ținte de atins, pentru a face realizabile, concret, drepturile omului pentru toți (pe baza principiului „nimeni nu va fi lăsat în urmă”), obiective care sunt privite ca

universale, indivizibile și echilibrând cele trei laturi ale dezvoltării durabile (latura economică, socială și pe cea de mediu)⁷.

Potrivit *Cartei Africane a Drepturilor Omului și Popoarelor*⁸, „toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabil dezvoltării lor”. Un alt document regional, Protocolul adițional din 14 noiembrie 1998, la *Convenția Americană a Drepturilor Omului*⁹ consacră dreptul la un mediu sănătos, „fiecare având dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și de a beneficia de serviciile publice esențiale”, iar art. 11 introduce în sarcina statelor părți obligația juridică expresă de a promova protecția, prezervarea și ameliorarea mediului.

2. Natura – organism viu. Stresul, formă de poluare asupra organismelor vii

Doctrina *recunoaște stresul*, din prisma dreptului internațional al mediului, ca fiind „o altă formă de poluare, caracteristică lumii moderne”, acesta fiind definit ca „o presiune la care este supus organismul, din cauza zgomotului, poluării, angoasei, a diverselor contradicții, a presiunii la locul de muncă, precum și efectele acestei presiuni asupra *organismului uman*”¹⁰. Prin urmare, avem de-a face cu o definiție

⁷ General Assembly, UN, Resolution adopted on 25 september 2015, distrib. 21 october 2015, A/RES/70/1, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat în 28 sept. 2015.

⁸ Art. 22 (dreptul la dezvoltare, consacrat în ambele sale dimensiuni, cea individuală și cea colectivă); art. 23 (consacrarea dreptului la pace și securitate națională și internațională, pornind de la principiul ONU al solidarității și relațiilor prietenești între națiuni), art. 24 (dreptul popoarelor de a avea dreptul la un mediu general satisfăcător favorabil dezvoltării lor). African (Banjul) Charter on Human and Peoples Rights, adopted 27 June 1981, OAU doc., CAB/LEG/67/3 rev. 5, entered into force 21 Oct. 1986, www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf, accesat în 28 sept. 2016.

⁹ Art. 11 (dreptul la un mediu sănătos), alin. 1 (fiecare are dreptul să trăiască într-un mediu sănătos și să aibă acces la servicii publice de bază), alin. 2 (statele părți vor promova protecția, prezervarea și îmbunătățirea mediului), Protocolul de la San Salvador, 17 noiembrie 1988, www.oas.org, accesat în 28 sept. 2016.

¹⁰ Daniela Marinescu, *op.cit.*, p. 26.

restrânsă clasică asupra stresului, văzut *ca afectând ființele umane* deși, în realitate, forme de stres se pot produce și asupra animalelor, dar și asupra elementelor mediului înconjurător, inclusiv asupra planetei însăși.

Se recunoaște, în doctrină, dar și la nivelul documentelor adoptate sub egida ONU, faptul că omul nu se mai poate comporta și în secolul XXI ca un stăpân irațional, abuziv, distructiv asupra naturii, exercitând acțiuni sau, dimpotrivă, fiind în inacțiune, cu efecte intenționate sau nu, dar distructive asupra naturii, asupra ecosistemelor terestre, asupra planetei ca întreg.

Este nevoie de o maturizare a civilizației umane, *de o schimbare fundamentală de percepție asupra relației om-natură*, civilizația umană trebuind să abandoneze tiparele vechi ale societăților consumiste, comercialo-patrimonialiste¹¹, liberalismul excesiv (manifestat prin dictatul piețelor la nivel global), tiparele vechi de producție și de consum, de utilizare și gestionare defectuoasă a resurselor planetei și să treacă la o nouă relație om/natură/planetă, una bazată pe **armonia cu natura** (cum consideră ONU, prin numeroase rezoluții adoptate de Adunarea Generală a ONU)¹².

Conștientizarea noii relații om/natură/planeta Terra, ca fiind una de interdependență, de armonie, de respect, de preservare a calității naturii și a calității biosferei ca o condiție necesară a calității vieții pe această planetă și

pentru supraviețuirea civilizației umane¹³, ducă la deschiderea unor noi orizonturi juridice în secolul XXI:

- crearea unui regim normativ *global, consolidat, special* pentru protecția naturii și a planetei Pământ, numit „*dreptul global al mediului*”;

- *adăugarea laturii sustenabilității* la dezvoltarea civilizației umane (sustenabilitate economică, financiară, comercială, socială, militară, culturală, normativă etc.);

- recunoașterea calității *unice, fragile*, a ecosistemelor terestre, a planetei Pământ, care are nevoie, în consecință, de *o protecție juridică specială*, la nivel *global și imperativ-juridică*;

- recunoașterea *drepturilor generațiilor viitoare* la a moșteni o planetă sigură, sustenabilă, curată, sănătoasă, bogată în resurse, care să le confere certitudinea de a trăi într-o lume eliberată de teroare, frică, mizerie, sărăcie, foamete și conflicte¹⁴;

- recunoașterea *drepturilor generațiilor prezente* de a se bucura de o planetă sigură, sustenabilă, curată, sănătoasă, bogată în resurse, care să le confere certitudinea de a trăi într-o lume eliberată de teroare, frică, mizerie, sărăcie, foamete și conflicte generate de tiparele de producție, de consum, de gestionare a resurselor naturale și de trai în actualele societăți umane, începând cu prima revoluție industrială.

Pornind de la această bază juridică și conceptuală, etică și morală privind relația nouă om/natură/planeta Pământ, devine mai ușor de admis ca și *planeta Pământ și natura să beneficieze, din prisma viitorului drept global al mediului, de un set de drepturi specifice, menite să o protejeze de o manieră concretă în raport cu actorii statali și non-statali* (care sunt subiecte de drept internațional sau intern sau au caracter transnațional) și în raport cu acțiunile,

¹¹ A se vedea și *Harmony with Nature, Report of the Secretary General, UNGA, A/67/317*, distribuită în 17 august 2012.

¹² Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/67/214); raportul Secretarului General privind Armonia cu Natura (A/67/317); Carta Mondială a Naturii; Raportul Secretarului General privind Armonia cu Natura (A/66/302); Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/65/164); Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/64/196); Studiul privind nevoia de a recunoaște și respecta drepturile Mamei Pământ (E/C/2010/4); Rezoluția AG ONU privind Ziua Internațională a Mamei Pământ (A/RES/63/278); Rezoluția AG ONU privind Anul Internațional al Planetei Pământ, 2008 (A/RES/60/192). A se vedea <http://www.un.org/en/events/motherearthday/documents.shtml>, accesat în 7 sept. 2016. *Chronology of Harmony with Nature*, www.harmonywithnatureun.org/chronology.html, accesat în 7 sept. 2016

¹³ A se vedea și United Nations General Assembly, *World Charter of Nature*, A/RES/37/7, distrib. în 28 October 1982, www.un.org/documents/ga/res/37, accesat în 7.09.2016

¹⁴ General Assembly, UN, Resolution adopted on 25 september 2015, distrib. 21 october 2015, A/RES/70/1, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat în 28 sept. 2015.

deciziile, politicile, interesele lor (care, deseori, *ignoră sau intră în coliziune* cu interesele de preservare a naturii).

Dacă vom admite, în secolul XXI, în ordinea juridică globală privind mediul înconjurător, că *natura, planeta Pământ, ecosistemele terestre pot avea calitatea de subiecte de drept¹⁵ la nivel global*, de care actorii statali și nonstatali *vor trebui să țină cont, altfel riscând sancționarea*, această mare transformare de percepție a relației om/natură/planetă *va include și un segment de reglementare globală normativă privind formele de stres produse asupra naturii, asupra ecosistemelor terestre, asupra planetei Pământ*, inclusiv prin aplicarea tehnologiilor militare avansate sau a armelor de distrugere în masă. Nu mai este suficientă deci, în noul drept global al mediului din societatea postconsumistă a secolului XXI, o consacrare a principiului „poluatorul plătește”, ci *vor apărea noi seturi de drepturi și principii juridice* care să ocrotească, față de o amenințare concretă, natura, planeta, ecosistemele terestre.

Unul dintre aceste drepturi, propus de noi în lucrarea de față, este și *cel al dreptului naturii/planetei Pământ de a fi la adăpost de stresul negativ excesiv*, un drept specific corpului normativ de reglementări privind mediul, *din secolul XXI* (anume, *dreptul global al mediului*, cu mult evoluat față de actualul drept internațional al mediului). *Acest drept specific al naturii, al ecosistemelor terestre și al planetei Pământ este gândit ca un mijloc clar, concret, de protecție împotriva acțiunilor, politicilor, strategiilor cu impact distructiv intenționat sau nu, desfășurate sau adoptate de actorii statali sau non-statali* (în special, de corporații), inclusiv în arii care sunt dincolo de jurisdicția națională sau în teritoriul altui stat ori în zone din afara oricărei jurisdicții statale (pentru activitățile corporațiilor). Acest drept al naturii/ecosistemelor terestre/planetei Pământ *are ca bază relația de armonie om/natură/planetă*, ca relație fundamentală pentru societățile post-consumiste și post-corporatiste

¹⁵ Existând o tendință pozitivă în acest sens, în dreptul internațional al mediului. A se vedea Mircea Duțu, Andrei Duțu, *Dreptul de proprietate și exigențele protecției mediului*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 33.

ale secolului XXI, după cum își propune, atât de ambițios, Agenda 2030 adoptată sub egida ONU.

Aceasta înseamnă că *se produce o schimbare fundamentală de percepție* asupra naturii, elementelor naturii, planetei Pământ, asupra ecosistemelor terestre. Acestea nu mai sunt privite ca obiecte izolate, cu valoare comercială, inventariabile, cu un preț fix¹⁶, ci precum elemente vii, în permanentă interconexiune și dependență, aflate într-un echilibru unic, fragil, vital pentru supraviețuirea omului pe această planetă.

La fel ca organismul uman, planeta, ecosistemele terestre, natura sunt percepute tot ca un organism gigantic, care include omul și îi condiționează însăși existența, nu doar civilizația. Dacă stresul este admis, actualmente, doar în cazul organismelor umane (și cel mult, al celor animale), în societatea evoluată a secolului XXI, se va admite (inclusiv la nivel juridic) și faptul că există un tip de stres specific, negativ-excesiv, care poate influența natura ca atare, elementele naturii (atmosferă, uscat, apă), privite distinct, ecosistemele terestre, planeta Pământ.

Astfel, elementele care produc stresul, ca formă de poluare asupra naturii, sunt:

1. determinate de acțiunea, de decizia intenționată a omului (ca individ sau comunități organice);
2. determinate de acțiunea (intenționată sau nu), de decizia actorilor statali și non-statali (corporațiile), trebuind să fie concepută o responsabilitate corporativă de mediu și o responsabilitate consolidată a statelor privind mediul, față de nivelul juridic actual;
3. determinate de acțiunea, de decizia neintenționată a omului;
4. naturale (dezastre naturale, calamități, precum cutremure uriașe de pământ, erupții de vulcani, revărsări de ape, uragane, cicloane etc.) care nu sunt determinate de acțiunea umană (nu se cunoaște încă o legătură directă certă între acțiunea umană, decizia umană și calamitate, dezastru sau manifestarea, ca atare).

Stresul asupra naturii nu poate fi privit doar ca o formă de poluare, precum în cazul

¹⁶ Mircea Duțu, Andrei Duțu, op. cit., p. 11.

organismului uman, ci și ca o formă de agresiune, de rupere, de periclitate a echilibrului fragil, unic, instituit între componentele ecosistemelor terestre, precum și între acestea și civilizația umană ca atare. Această agresiune a echilibrului natural între ecosistemele terestre poate fi produsă de civilizația umană (războaie regionale, mondiale, conflicte locale, exploatare irațională, abuzive de resurse naturale sau prin tehnologii poluante sau distructive la adresa mediului) sau nu (mari cutremure de pământ, erupții de vulcani, modificarea scoarței terestre, mișcările continue ale plăcilor tectonice, care dovedesc că planeta este în necontenită modificare, schimbându-se, în termeni pe care omul îi poate percepe ca forme violente de schimbare, ca un stres asupra naturii, când, de fapt, aceasta este o formă de modificare/regenerare naturală).

Mai există și forme de stres natural produs asupra naturii, precum cicloane, tornade sau uragane, despre care este dificil de stabilit dacă au legătură directă cu activitatea umană și cu un anumit tip de activitate umană poluatoare sau de intervenție în cursul naturii (din moment ce, nici la nivelul consolidat al reglementărilor internaționale actuale de mediu nu este recunoscut și deci, nu este sancționat, războiul meteorologic, și nu există o convenție internațională care să precizeze o definiție clară a acestui război, tehnicile militare de modificare a mediului, consecințele asupra naturii, climei, civilizației umane, calității vieții, asupra planetei Pământ¹⁷, precum și sancțiuni concrete

¹⁷ Doctrina, în dreptul dezarmării, discutând despre consecințele asupra mediului înconjurător ale operațiunilor militare, preocupare a comunității internaționale încă din anii '70, include în analiză și scenariile utilizării mediului în aplicații militare. Este amintită semnarea din 18 mai 1977 a Convenției internaționale privind interzicerea folosirii în scopuri militare sau alte scopuri ostile a tehnicilor de modificare a mediului (Convenția ENMOD), intrată în vigoare în 1978, ratificată de România în 1983. Această Convenție nu a atins însă scopul ambițios propus, fiind neclar care este anume obiectul interdicției (sunt interzise tehnici ce țin de domeniul speculației științifice, consideră doctrina), iar un alt deficit al Convenției este acela că interzice numai folosirea, nu și dezvoltarea sau posesia în vederea folosirii, a tehnicilor de modificare a mediului. Convenția a atras puține adeziuni, din pricină că restricțiile sale sunt ambigue și nu includ toate tehnicile de modificare a mediului, indiferent de gradul lor de avans tehnologic și științific. A se vedea pe larg, Cristian Istrate, *Dreptul dezarmării. Acorduri multilaterale*, Editura All

la adresa utilizatorilor de asemenea arme neconvenționale)¹⁸.

Dezvoltarea, la începutul secolului XXI, a unor noi modalități de protecție juridică la nivel global a naturii, datorită schimbărilor de paradigmă (trecerea de la modelul consumist la cel al dezvoltării durabile, reafirmat în Agenda 2030) se datorează implicit recunoașterii, în dreptul mediului, a unor noi forme de stres (stresul exercitat de civilizația umană asupra naturii). Totuși, este incorect să vorbim despre un stres cauzat de om (ca individ) asupra naturii (asupra mediului înconjurător, în special asupra habitatelor naturale, sălbatică sau, mai larg, asupra ecosistemelor terestre interconectate printr-un lanț de procese naturale aflate în funcționare permanentă, într-un echilibru fragil). Mai degrabă, ar trebui să decelăm mai multe tipuri de stres negativ excesiv cauzat asupra naturii, în funcție de tipul de actor cauzator: *ființa umană, ca individ; actorii statali*¹⁹; *actorii nonstatali*²⁰;

Beck, București, 2005, pp. 58-60.

¹⁸ Emil Străinu, *Războiul geofizic. Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, București, Editura Solaris Print, 2009, pp. 33-35.

¹⁹ Este vorba de un stres negativ excesiv cauzat naturii de către state, prin măsurile, politicile, strategiile, acțiunile sau inacțiunile lor legate de procesele de dezvoltare tehnologică, industrială, de practicarea agriculturii pe scară largă și cu fertilizare chimică, activități ce cauzează o calitate slabă a produselor și împuținarea pământurilor fertile sau care este făcută cu prețul stricării echilibrului și distrugerii unor habitaturi naturale unice, a unor ecosisteme, prin defrișări masive, schimbări de cursuri de apă, prin activități de extracție a resurselor naturale care poluează sau distrug mediul, prin consumul din marile orașe, care produce tone de deșeuri și ape poluate ce nu mai pot fi reutilizate sau pentru care nu sunt aplicate.

²⁰ Organizații teroriste sau paramilitare, grupări armate cu diferite zone de operare, implicate în conflicte armate sau locale ori transnaționale; carteluri/grupuri de interese în tot felul de domenii – de la droguri la vânzarea de tehnologii militare sau de arme chimice, bacteriologice sau de altă natură, capabile să dăuneze calității vieții și calității mediului; corporații transnaționale sau multinaționale interesate de logica profitului, de acapararea a noi piețe pentru produsele lor și care nu au sau au o slabă conștiință și grad de responsabilitate scăzut în deciziile, acțiunile, inacțiunile, politicile lor cu privire la dimensiunea de protecție, de preservare și de refacere a mediului, precum și tot felul de alți actori nonstatali, fie că operează la un nivel local, național, regional, transnațional sau chiar internațional.

tipul de civilizație umană specifică secolului XXI²¹.

De aceea, este de apreciat marea schimbare operată de multe documente și summituri sub egida ONU, axate pe *introducerea paradigmei dezvoltării durabile*, începând cu Declarația de la Stockholm, din 1972, cu Declarația de la Rio, de la Conferința privind Dezvoltarea Durabilă, din 20-22 iunie 2012, și terminând cu Agenda 2030, care insistă pe *principiul solidarității globale, pe parteneriatul public-privat*, inclusiv în asumarea responsabilității de către actorii statali și de către cei nonstatali în protecția, preservarea și refacerea mediului înconjurător, a ecosistemelor terestre.

Odată cu intrarea în ceea ce unii specialiști denumesc „*epoca Antropocen*”²², definindu-o ca o perioadă caracterizată printr-o „*intervenție masivă, repetată și cu consecințe adesea distructive a omului asupra naturii*”, fiind, în special, remarcat efectul negativ produs de modul de viață al metropolelor, al habitatelor urbane asupra mediului, atât actorii statali, cât și cei non-statali (la toate nivelurile – local, național, regional, internațional) sunt incluși, prin documentele adoptate de ONU, în privința relației de armonie cu natura și a paradigmei dezvoltării durabile, într-o abordare holistică, într-un parteneriat public-privat. Acest parteneriat este bazat, pe de-o parte, pe principiul solidarității globale (*implicarea tuturor actorilor în acțiunile*

de protecție, de preservare și de refacere a naturii, de protecție și restaurare a sănătății și integrității planetei Pământ), și pe de altă parte, pe o *nouă relație om-natură-planetă, anume pe relația de armonie cu natura*.

Concluzii

Activitățile sau inacțiunile civilizației umane din secolul XXI continuă pe cele cu impact distructiv (intenționat sau nu) ale civilizațiilor anterioare, comerciale, industriale, intens-poluatoare, capitaliste sau consumiste ori non-capitaliste, dar bazate pe dictatul dezvoltării cu orice preț, în detrimentul calității mediului și, implicit, al vieții umane.

Însă ar putea fi nevoie, dat fiind consecințele grave, uneori de iremediabilă distrugere asupra naturii, din cauza impactului civilizației umane (prin actorii statali sau nonstatali, până la nivel de simplu individ), ca societatea globală a secolului XXI să își dedice eforturile lucrărilor *de întreținere* a planetei, a mediului afectat iremediabil, adică de a se concentra pe ideea de supraviețuire, în loc de aceea a dezvoltării durabile, a atingerii prosperității.

Împuținarea resurselor naturale, în special a celor de apă potabilă, a pământurilor fertile, deșertificarea, defrișările masive, schimbarea cursurilor de apă, pierderea biodiversității, periclitarea sau dispariția speciilor rare de plante și animale, extinderea metropolelor și a modului de viață urban intens consumist, poluator, axarea statelor (în special, din regiunile sărace ale globului pe politici de dezvoltare industrială sau agrară nesustenabile), slaba responsabilizare a marilor actori nonstatali (companii transnaționale) în dezvoltarea dimensiunii de protecție, de preservare și de refacere a mediului, și un scăzut nivel de implicare a acestora în proiecte, strategii, planuri concrete ale statelor, de protecție, refacere și preservare a mediului (atât la nivel local, național, regional, cât și internațional) sunt doar unele din punctele legat de care se *poate iniția o nouă relație de armonie om-natură*.

Acest lucru se poate face inclusiv prin *dezvoltarea unei rețele de parteneri public-*

²¹ Societatea globală bazată pe tiparul liberalisto-capitalist ghidat de dictatul pieței, societatea consumistă sau societatea noncapitalistă, dar care este axată pe o politică a dezvoltării – mai ales industriale, cu uzine intens poluatoare – și a politicii agrare pe scară largă – intens chimizată – în detrimentul politicii de mediu, al utilizării de tehnologie, de echipamente, de servicii, de produse ecologice, obținute printr-o agricultură prietenoasă și respectuoasă cu mediul, printr-o industrie axată pe dimensiunea de preservare, de refacere a mediului.

²² P. J. Crutzen, E. F. Stoermer, The Anthropocene, Global Change Newsletter, vol. 41, 2000. Mark Lawrence, The Anthropocene – Humans in the Earth System, second interactive dialogue on Harmony with Nature, April 2012, www.harmonywithnature.org. R. E. Catton and W. R. Dunlap, Environmental Sociology: A New Paradigm, The American Sociologist, vol. 13 (1978). Capital Institute, Economics, Finance, Governance and Ethics for the Anthropocene, Working Paper of the Third Millennium Economy, 3me project, June 2012.

privați (state-companii, asociații, fundații, culte religioase sau mișcări voluntare transnaționale ecologiste, mass-media etc.) axată inclusiv *pe o educație ecologistă*, pe promovarea de produse, servicii, tehnologii verzi, *a unui mod de trai în marile metropole respectuos cu natura*, a unor *industrii nonpoluatoare de generare a energiei*, a unor *industrii de reciclare a deșeurilor*, de purificare a apelor uzate, de desalinizare, prin promovarea unor mișcări de educație proactivă (însoțită de acțiuni colective, în parteneriat cu statul, cu actorii privați, la care să participe și companiile, partidele politice, cultele, asociațiile, sindicatele, în vederea protecției, prezervării și refacerii prin acțiuni concrete, a naturii).

În secolul XXI, mediul înconjurător, ca atare, ecosistemele terestre, au nevoie de protecție (sub termenul generic de „*natură*” care se opune civilizației umane, tocmai spre a-și găsi o protecție juridică adecvată în fața intervenției distructive a civilizației umane asupra sa), cât și planeta Pământ. *Natura și planeta*, în condițiile dezvoltării progresive a unui drept global al mediului (*pornind de la transformarea actualului drept internațional al mediului*, care și-a atins limitele, în opinia noastră), *trebuie să primească o calitate juridică specială, cea de subiect al dreptului global al mediului*, depășindu-se relația juridică patrimonialistă, viciată, care transformă natura și elementele naturii în obiecte identificabile atomizate, cu preț fix, inventariate și comercializate după bunul plac al omului, autoconsiderat stăpân absolut, inclusiv în sensul libertății de a distruge natura pentru satisfacerea nevoilor și dorințelor lui.

Drepturile naturii și drepturile planetei, în secolul XXI, vor deveni piloni juridici în noul regim global de protecție, de prezervare și refacere a mediului, a sănătății și integrității planetei, la care vor fi obligate să se raporteze statele, dar și actorii nonstatali.

În special, *civilizația umană trebuie să conștientizeze efectul negativ masiv al armelor, al tehnologiilor militare și conflictelor, al războaielor armate, din cauza cărora nu doar oamenii, ci și natura au de suferit, mergând până la iremediabilă distrugere (a se vedea un atac*

nuclear, consecințele asupra societăților umane, asupra naturii, asupra planetei).

Chiar și tehnologiile militare dezvoltate în secolul XXI vor trebui să fie „verzi”, adică prietenoase cu natura, cu planeta și cu oamenii, atingând un nivel de dezvoltare care să nu pună în pericol viața, sănătatea omului, natura, ecosistemele terestre, dar care să asigure câștigarea unui război (în condiții bine stabilite *conform regimurilor globale de purtare a războaielor, din secolul XXI*, regimuri globale normative mult mai dezvoltate – în sensul *responsabilizării lor față de civilizația umană, de natură și planetă* – decât cele actuale).

Războaiele informaționale, cibernetice, războaiele cu tehnologii militare atât de dezvoltate încât să respecte drepturile omului, inclusiv drepturile de solidaritate (dreptul la viață, la integritate fizică și psihică, dreptul la demnitate umană, dreptul la libertate, dreptul la un mediu sănătos și curat) din secolul XXI vor fi tipuri de războaie „*environmental-friendly*”, în sensul că vor atinge (sub impactul **obligativității** conformării statelor și actorilor nonstatali, inclusiv al grupurilor de combatanți, al corporațiilor de producție și vânzare de armament, cu documentele internaționale *consolidate* de protecție a drepturilor omului, a drepturilor naturii și a planetei Pământ și de respectare a ecuației stabilite de ONU privind dezvoltarea durabilă și relația de armonie om-natură) un grad de dezvoltare astfel încât să respecte drepturile omului și drepturile naturii, să nu producă daune mediului și nici planetei Pământ, nici societăților umane, nici comunităților concrete și nici măcar individului.

Armele pe bază de frecvențe caracteristice somnului sau *tehnologii militare „verzi și juridic-corecte”* (din prisma respectării drepturilor omului, a drepturilor de solidaritate, a drepturilor naturii și a drepturilor planetei Pământ) vor fi dezvoltate în secolul XXI, în sensul de a evita daunele produse de războaiele clasice, de tehnologiile militare clasice (tunuri, tancuri, avioane, rachete etc.) societăților umane, habitatelor urbane îndeosebi (distrugerii de orașe, prin bombardamente), a ecosistemului, a planetei

(prin forță de impact distructiv masiv a armelor folosite).

De asemenea, intrarea civilizației umane *cu un grad de maturitate crescut* în secolul XXI, în respectul concret al Agendei 2030 și al principiilor enunțate acolo (îndeosebi, cele privind respectul pentru natură, protecția planetei, respectarea drepturilor omului, relația de armonie cu natura) mai presupune și *recunoașterea la nivel internațional a efectelor distructive, uneori iremediabile* (contribuția negativă a acestor tehnologii la schimbările climatice) *ale tehnologiilor de influențare în scop militar, a vremii* (care sunt folosite în cadrul așa-ziselor războaie meteorologice).

Recunoașterea la nivel juridic și politic internațional a acestui fel de război, interdicția sau reglementarea sa juridică fermă de către statele comunității internaționale a secolului XXI, cât și, mai ales, *prin instituții globale special create* care să impună astfel de reglementări necesare prezervării păcii mondiale (*un Consiliu Global al Păcii și Protecției Naturii*, de exemplu), cu atribuții juridice de reglementare și sancționare a statelor și actorilor nonstatali (corporații, grupuri de combatanți, celule teroriste – fiind luate în considerare nu doar conflictele/războaiele inter-statale, ci și războaiele/conflictele purtate de actorii nonstatali), se impune în viitor, în acest domeniu, ca o aplicare concretă a principiilor și spiritului Agendei 2030.

Dezvoltarea durabilă, ca *paradigmă globală*, așa cum o dorește Agenda 2030, eforturile statelor de a combate schimbările climatice – problemă devenită globală și care necesită soluții globale – nu pot omite războiul de tip meteorologic, ci trebuie să îi definească natura, modul de aplicare, tehnologiile folosite, efectele distructive asupra altor state, asupra ecosistemelor terestre și asupra planetei Pământ. Aceste efecte nu se referă doar la influențarea unor manifestări ale vremii, precum producerea unei ploi bruște, cauzatoare de inundații, ci și la influențarea vremii pe termen lung pe teritoriile țintă – provocarea de secete prelungite sau de inundații repetate – *cu efecte asupra mediului, asupra echilibrului fragil dintre ecosistemele terestre, asupra vieții*

omului și calității vieții pe planetă, dar mai ales, cu efecte directe asupra dezvoltării durabile. Este important a transmite generațiilor viitoare o planetă sigură, curată, pașnică, bogată, plină de resurse naturale, regenerată, capabilă să ofere prosperitate urmașilor.

Odată cu recunoașterea impactului distructiv al civilizației umane asupra mediului, asupra ecosistemelor terestre, asupra planetei Pământ, este necesar ca ONU, dar și instituțiile globale viitoare, ce trebuie a fi înființate tocmai *spre o dezvoltare* a reglementărilor juridice globale de protecție a mediului și a planetei, *în fața dezvoltării științei, tehnologiei, deci și a dezvoltării capacității distructive a civilizației umane, să realizeze un autentic salt etic*, moral, în conștiința oamenilor, a statelor, a actorilor nonstatali, *privind relația lor cu natura, cu planeta pe care trăiesc și de care depind vital*. Drepturile naturii, drepturile planetei Pământ trebuie *protejate prin reprezentanți speciali, la toate nivelurile* (global, regional, național, local) în raport cu statele, cu actorii nonstatali, care, la rândul lor, trebuie trași la răspundere pentru acțiunile ori inacțiunile lor cu efecte distructive asupra calității mediului, calității vieții pe planetă și asupra planetei ca atare.

Departa de a rămâne o ficțiune, relația armoniei om-natură, cât și paradigma dezvoltării durabile trebuie *să primească aspecte concrete*, legate de modalitatea de sancționare, de reglementare juridică a actorilor statali și nonstatali pentru consecințele acțiunilor sau omisiunilor lor asupra mediului, asupra ecosistemelor terestre, asupra vieții pe această planetă.

BIBLIOGRAFIE:

1. African (Banjul) Charter on Human and Peoples Rights, adopted 27 June 1981, OAU doc., CAB/LEG/67/3 rev. 5, entered into force 21 Oct. 1986, www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf, accesat în 28 sept. 2016.
2. Capital Institute, *Economics, Finance, Governance and Ethics for the Anthropocene*, working paper of the Third Millennium Economy, 3me project, June 2012.

3. CATTON, R. E. and DUNLAP, W. R., „Environmental Sociology: A New Paradigm”, *The American Sociologist*, vol. 13 (1978).
4. *Chronology of Harmony with Nature*, www.harmonywithnatureun.org/chronology.html.
5. CRUTZEN, P.J.; STOERMER, E.F., *The Anthropocene*, Global Change Newsletter, vol. 41, 2000.
6. DUȚU, Mircea; DUȚU, Andrei, *Dreptul de proprietate și exigențele protecției mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2011.
7. General Assembly, UN, Resolution adopted on 25 september 2015, distrib. 21 october 2015, A/RES/70/1, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.
8. *Harmony with Nature, Report of the Secretary General, UNGA, A/67/317*, distribuită în 17 august 2012, <http://www.un.org/en/events/motherearthday/documents.shtml>.
9. ISTRATE, Cristian, *Dreptul dezarmării. Acorduri multilaterale*, Editura All Beck, București, 2005.
10. LAWRENCE, Mark, *The Antropocene – Humans in the Earth System*, second interactive dialogue on Harmony with Nature, April 2012, www.harmonywithnature.org.
11. MARINESCU, Daniela, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția IV-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010.
12. Protocolul de la San Salvador, 17 noiembrie 1988, www.oas.org, accesat în 28 sept. 2016.
13. Raportul Secretarului General privind Armonia cu Natura (A/67/317).
14. Raportul Secretarului General privind Armonia cu Natura (A/66/302).
15. Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/67/214).
16. Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/65/164).
17. Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/64/196).
18. Rezoluția AG ONU privind Ziua Internațională a Mamei Pământ (A/RES/63/278).
19. Rezoluția AG ONU privind Anul Internațional al Planetei Pământ, 2008 (A/RES/60/192).
20. Rezoluția AG ONU 3281 (XXIX), *Carta Drepturilor și Îndatoririlor Economice ale Statelor*, A/RES/29/3281, din 12 decembrie 1974.
21. STRĂINU, Emil, *Războiul geofizic. Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, București, Ed. Solaris Print, 2009.
22. Studiul privind nevoia de a recunoaște și respecta drepturile Mamei Pământ (E/C/2010/4).
23. United Nations General Assembly, *World Charter of Nature*, A/RES/37/7, distrib. în 28 October 1982, www.un.org/documents/ga/res/37, accesat în 7.09.2016.
24. UN Documents, *Gathering a Body of Global Agreements*, UN, A/CONF.199/20, World Summit on Sustainable Development, 4 sept. 2002, www.un-documents.net/jburgdec.htm

CONSIDERAȚII PRIVIND SECURITATEA DATELOR CU CARACTER PERSONAL

*Dr. Zbigniew SKWAREK**

Articolul se concentrează pe problemele referitoare la protecția datelor cu caracter personal pe Internet. În primul rând, sunt prezentate abordarea legislativă, precum și definițiile-cheie. În al doilea rând, sunt descrise securitatea și construirea rețelelor IT pentru găzduirea și schimbul de informații precise. În cele din urmă, este evaluată baza gestionării acestui tip de baze de date.

Cuvinte-cheie: Internet, date personale, securitate IT, transparență.

Introducere

Necesitatea de protejare a datelor cu caracter personal și gradul său de importanță este indicat de primul articol al Legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal, care prevede: „Orice persoană are dreptul la protecția datelor cu caracter personal care o privesc.”¹ O problemă importantă în protecția datelor cu caracter personal, în special pe Internet, este că informațiile factice și datele postate acolo sunt furnizate în mod direct de către utilizatori. Cantitatea de astfel de informații este infinită, iar forma lor foarte diversă. Utilizatorii de site-uri de

rețele sociale distribuie date cu privire la viața lor privată direct altor entități din „satul global”.

Publicarea datelor pe Internet este foarte delicată, se poate spune că este chiar sensibilă și poate avea un impact semnificativ asupra vieții private și a libertății personale a utilizatorilor. J. Barta a spus că, odată cu dezvoltarea Internetului, există un fenomen numit „transparența” cetățenilor². În schimbul utilizării site-urilor de rețele sociale, dumneavoastră puneți la dispoziție datele cu caracter personal și sunteți de acord cu prelucrarea acestora.

Datele personale au devenit un fel de mijloc specific de plată a unor servicii disponibile on-line. Prin urmare, s-ar putea să vă doriți să sprijiniți problema protecției adecvate a informațiilor legate în mod direct de titularii de cont de pe site-urile de rețelele sociale³.

1. Abordarea legislativă

Pentru a analiza problema protecției datelor cu caracter personal, ar trebui să ne referim la

² Janusz Barta, Paweł Fajgielski, *Ochrona danych osobowych. Komentarz* (protecția datelor cu caracter personal. Comentariu) Lex, 2011.

³ Andrzej Chrzęszcz, Mirosław Maj, Raport: *Zabezpieczenie prywatności w usługach internetowych, na przykładzie „darmowych kont poczty elektronicznej”* (Protecția privată în serviciile online, de exemplu în conturile gratuite de e-mail), Cert Polska, pp. 2-3.

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, (Legea de protecție a datelor cu caracter personal), Jurnalul de Drept din 2002, Nr. 101, articolul 926.

* Colonel (r) dr. ing. Zbigniew SKWAREK este cercetător la Facultatea de Securitate Națională a Universității de Studii de Război din Varșovia, Polonia. Email: z.skwarek@aon.edu.pl

Legea privind protecția datelor cu caracter personal din 29 august 1997, care introduce standarde legale pentru protecția acestora în Polonia. La 1 mai 2004, după aderarea Poloniei la Uniunea Europeană, legea menționată a transferat legislației poloneze normele privind protecția datelor cu caracter personal prevăzute de Parlamentul European și Directiva 95/46/CE. Introducerea datelor de securitate conținute în lege au permis, de asemenea, Poloniei să ratifice Convențiile Consiliului Europei nr. 108.

Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal a identificat prelucrarea datelor personale în legislația poloneză. Aceasta a menționat instituțiile și organismele responsabile de prelucrarea acestora, precum și drepturile persoanelor la care se referă.⁴ Însăși noțiunea de date cu caracter personal este definită după cum urmează „[...] orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau indentificabilă [...] în mod direct sau indirect, în special prin referirea la numărul de identificare sau a uneia sau mai multor trăsături fizice, fiziologice, mentale, economice, culturale sau sociale mai specifice”⁵. Conceptul este foarte larg, astfel încât cel mai simplu mod este de a-l interpreta ca pe o informație care permite identificarea persoanei respective.

Legea împarte datele personale în date comune și „sensibile”. Primul tip de date este definit în articolul 6, oferind informații cu privire la modul de determinare a trăsăturilor fizice, mentale, culturale, sociale sau fiziologice. Al doilea, denumit în continuare „date sensibile” include informații care specifică originea rasială sau etnică, opiniile politice, apartenența religioasă sau politică. Include, de asemenea, date referitoare la sănătate, vicii, viața sexuală și condamnări penale⁶.

De asemenea, legea ia în considerare condițiile care trebuie îndeplinite, astfel încât

datele personale să poată fi colectate și prelucrate în condițiile legii. În această problemă, condiția de bază trebuie îndeplinită, adică datele să poată fi colectate numai pentru așa-numitul bun public și binele persoanei în cauză sau a terților.

Articolul 2 din legea în cauză face referire la prelucrarea datelor, luând în considerare, printre altele: înregistrarea stocului, realizarea de cărți, înregistrări, indexuri și sistemele TIC esențiale pentru aceste operațiuni⁷.

Instituția responsabilă pentru protecția datelor în Polonia este Inspectoratul General pentru Protecția Datelor Personale, implementate de legea menționată, la articolul 12. Astfel, legea precizează sarcinile Inspectoratului General, incluzând printre acestea:

- „monitorizarea conformității prelucrării datelor privind protecția datelor cu caracter personal;
- luarea de decizii administrative și dezbaterile problemelor cu privire la implementarea dispozițiilor privind protecția datelor cu caracter personal;
- asigurarea îndeplinirii sarcinilor percepute cu caracter non-monetar care rezultă din decizia menționată la alineatul 2, prin aplicarea măsurilor de executare prevăzute în Legea din 17 iunie 1966 privind procedurile administrative de aplicare;
- păstrarea registrului de baze de date și a registrului administratorilor de securitate a informațiilor, precum și furnizarea de informații cu privire la bazele de date înregistrate și administratorii înregistrați însărcinați cu securitatea informațiilor;
- avize cu privire la proiectele de legi și reglementări privind protecția datelor cu caracter personal;
- inițierea și realizarea activităților în vederea îmbunătățirii protecției datelor cu caracter personal;
- participarea la activitățile organizațiilor și instituțiilor internaționale care se ocupă de protecția datelor cu caracter personal”⁸.

Inspectoratul General ar trebui, de asemenea, să fie obligat să se ocupe de problemele și de

⁴ A se vedea http://www.giodo.gov.pl/270/id_art/1596/j/pl/, 15.05.2016.

⁵ *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych*, (Legea protecției datelor personale), Jurnalul Legilor din 2002, Nr. 101, articol 926.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

luarea de decizii de ordin administrativ cu privire la implementarea dispozițiilor referitoare la protecția datelor.

Obligațiile, specificate în lege, includ, de asemenea, furnizarea de informații privind înregistrarea în curs de desfășurare a înregistrării datelor. Menținerea înregistrărilor menționate se aplică și pentru înregistrarea administratorilor care se ocupă de securitatea informațiilor. O altă obligație prevăzută în lege este emiterea de avize pentru reglementările și proiectele de lege privind securitatea datelor cu caracter personal. Inspectoratul General este responsabil și pentru întreprinderea și inițierea unor proiecte care vizează îmbunătățirea protecției datelor efectuate până în prezent. Persoana aleasă în funcție ar trebui, de asemenea, să fie implicată în activitatea internațională și să participe la inițiativele întreprinse de instituțiile care se ocupă de protecția datelor⁹.

Entitatea care, în primă instanță, poartă responsabilitatea protecției datelor cu caracter personal prelucrate este operatorul de date. Articolul 7 alineatul 4 indică faptul că aceasta este o entitate, persoană sau organizație, sau o unitate organizațională, care decide cu privire la scopurile și mijloacele prin care vor fi prelucrate datele cu caracter personal¹⁰.

Articolul 36 prevede obligația de a lua toate măsurile, atât organizaționale cât și tehnice, pentru a asigura protecția adecvată a datelor cu caracter personal. Măsurile luate trebuie să fie adecvate amenințărilor existente și eficiente împotriva persoanelor neautorizate. Este obligatorie efectuarea documentației corespunzătoare, care descrie modul în care sunt prelucrate datele respective și ce măsuri sunt folosite pentru a le proteja. Are puterea să numească un administrator al securității informaționale, ale cărui sarcini includ respectarea normelor de protecție menționate.¹¹ Este acordată o atenție deosebită datelor cu caracter personal, astfel

încât acestea să nu ajungă pe mâini greșite, ceea ce înseamnă că este prevăzută o așa-numită „securitate a factorului uman”, și o protecție din punct de vedere tehnic a datelor prelucrate.¹²

2. Securitatea IT a informațiilor clasificate

Securitatea IT a informațiilor clasificate reprezintă protecția „informațiilor clasificate care sunt prelucrate în sisteme și rețele împotriva pierderii caracteristicilor care garantează securitatea – și mai ales împotriva pierderii confidențialității, disponibilității și a integrității”¹³.

Sistemele TIC joacă un rol deosebit de important în protecția informațiilor clasificate. Ele sunt, de obicei, acele sisteme care stochează și prelucreează informații clasificate. Acest lucru are loc datorită dezvoltării lor în creștere și, ceea ce decurge de aici, o mai mare securitate și siguranță că informațiile sunt bine protejate.

În plus față de criteriile care decurg din legea privind protecția informațiilor clasificate, metodele care sunt folosite în protecția acestor informații prelucrate în rețelele și sistemele TIC trebuie să țină seama de principiile elaborate de Agenția de Securitate Internă și Serviciul Militar de Contraspionaj.

Sistemele TIC sunt acreditate de securitatea IT. Acreditarea este acordată pentru o perioadă de cel mult cinci ani. Pentru sistemele IT, care ar trebui să proceseze informațiile și cele care sunt marcate „confidențial” sau mai mult, acreditarea este acordată de Agenția de Securitate Internă sau Serviciul Militar de Contraspionaj. Aceștia au la dispoziție o perioadă de 6 luni pentru acordarea acreditării sau respingerea cererii – calculată din momentul depunerii documentației complete. Ambele servicii pot refuza acordarea acreditării, decizia acestora fiind definitivă.

⁹ *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych*, (Legea privind Protecția Datelor cu Caracter Personal), Jurnalul de Legi din 2002, Nr. 101, articol 926.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Bogusław Nowakowski, Anna Jędruszczak, Adam Gałach, *Ochrona danych osobowych, informacji niejawnych i systemów teleinformatycznych w sektorze publicznym*, (protecția datelor cu caracter personal, informații clasificate și sistemele tic în sectorul public) Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, 2013, p. 10.

¹³ A se vedea <http://www.securitymag.pl>, 15.05.2016.

În scopul de a face un sistem sau o rețea de comunicații de date să funcționeze, este necesară o documentație, care include așa-numitele „cerințe specifice¹⁴ de securitate”, pe scurt CSS și proceduri de funcționare în siguranță, pe

scurt PFS. Următoarele¹⁵ două tabele prezintă conținutul Cerințelor Specifice de Securitate și lista Procedurilor obligatorii de Funcționare în Siguranță.

Tabelul nr. 1: Conținutul Cerințelor Specifice de Securitate¹⁴

	Conținutul documentului Cerințelor Specifice de Securitate
1	Persoanele responsabile cu implementarea măsurilor de asigurare a securității IT
2	Sarcinile persoanelor responsabile cu securitatea IT
3	Limitele și plasarea sferelor de acces controlat și mijloace de protecție a acestora
4	Mijloace de protecție criptografică, electromagnetică, tehnică și organizațională a sistemului IT sau de rețea
5	Altă utilizare a mijloacelor de protecție care să asigure securitatea IT a informațiilor clasificate
6	Reguli de gestionare a riscurilor
7	Reguli de formare în domeniul securității IT pentru persoanele responsabile cu securitatea IT și persoanele autorizate să lucreze în sistemul IT sau de rețea

Tabelul nr. 2: Lista Procedurilor obligatorii de Funcționare în Siguranță¹⁵

	Proceduri de securitate
1	Administrarea sistemului IT sau de rețea
2	Securitatea personală
3	Securitatea documentelor clasificate și a materialelor, inclusiv procedurile de efectuare a copiilor acestor documente precum și distrugerea documentelor și a copiilor lor
4	Fiabilitatea transmisiei criptografice, electromagnetice, fizice, accesul controlat la echipament în sistemul IT sau în rețea
5	Securitatea hardware și software
6	Asigurarea continuității funcționării hardware și software
7	Managementul configurației
8	Auditul securității

¹⁴ Sursa: <http://www.securitymag.pl>

¹⁵ Sursa: <http://www.securitymag.pl>

Pentru întocmirea documentației, care include cerințele specifice de securitate și procedurile de funcționare în siguranță, ar trebui finalizată analiza de risc. Această analiză ia în considerare condițiile unității, în care sunt prelucrate informațiile clasificate.

Cerințele specifice de securitate reprezintă modurile în care funcționează rețeaua de comunicații sau sistemul, și le identifică construcția și caracteristicile. Aceste date includ „locația sistemului, tipul de echipament și software folosit, interconectarea internă și externă, configurația hardware și stabilirea mecanismelor de securitate și descrierea mediului de operare (descrierea mediului global, mediului local și mediului electronic)”¹⁶.

Această documentație poate fi supusă aprobării sau acordului, care depinde de clasificarea informațiilor care vor fi prelucrate. Agenția de Securitate Internă sau Serviciul Militar de Contraspionaj efectuează auditul de securitate a sistemului de comunicații a datelor. Finalizarea acestuia este a doua condiție care trebuie îndeplinită pentru ca sistemul să fie aprobat pentru utilizare. Certificatul de acreditare a securității sistemului de comunicații de date este o dovadă a obținerii acreditării de la serviciile menționate anterior.

Acreditarea pentru sistemul care va prelucra informațiile cu specificul „limitat” se acordă de către conducătorul unității organizaționale, iar dacă sistemul va prelucra informațiile „confidențiale”, serviciul menționat anterior poate lăsa deoparte finalizarea auditului.

Potrivit Legii din 5 august 2013, cu privire la protecția informațiilor clasificate, acesta ar trebui să includă:

1. „desemnarea autorității;
2. data eliberării;
3. identificarea entității care solicită eliberarea sa;
4. desemnarea obiectului pentru a obține acreditarea de securitate a sistemului IT;
5. stabilirea bazei legale;
6. decizia, precum și bazele de fapt și de drept;

7. indicarea perioadei de valabilitate a certificatului;

8. semnătura, indicând numele și funcția persoanei autorizate să îl adopte”¹⁷.

Persoana responsabilă cu prelucrarea și stocarea informațiilor în rețea și în sistemele TIC este managerul organizației. Potrivit legii, acesta este obligat să numească:

1. „angajatul sau angajații unității de protecție care să servească ca inspector de securitate IT, responsabil cu verificarea și controlul funcționării sistemului de comunicații de date cu cerințele de securitate specifice și respectarea procedurilor de funcționare în siguranță;

2. o persoană sau un grup de persoane, care nu îndeplinesc funcția de inspector de securitate IT, responsabil cu funcționarea sistemului de comunicații de date și cu urmărirea principiilor și a cerințelor de securitate, puse la dispoziție pentru sistemul de informații și comunicații, în continuare numit „administrator de sistem”¹⁸.

Aceste poziții pot fi ocupate numai de persoane care au beneficiat de o formare de specialitate organizată de Agenția de securitate internă sau Serviciul militar de contraspionaj. Aceste servicii au obligația de a acorda asistența necesară pentru șefii unităților organizaționale în implementarea măsurilor și, mai presus de toate, aceste servicii fac recomandări în domeniul securității IT.

Sistemele de securitate operează în diferite moduri de securitate. Acest lucru are loc deoarece oamenii care folosesc sistemele în munca lor sunt autorizați să lucreze cu materiale clasificate cu alte tipuri. Aceste moduri sunt împărțite în:

- mai multe niveluri – dacă nu toate persoanele care lucrează în sistem sunt autorizate să lucreze cu informații clasificate de tipul „strict secret”;
- sistem – când toate persoanele care lucrează în sistem sunt autorizate să lucreze cu informații clasificate de tipul „strict secret”, dar unele dintre ele nu au nevoie să intre în contact cu aceste informații (regula „nevoii de a ști”);
- dedicate – când toate persoanele care

¹⁷ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Legea privind protecția informațiilor clasificate), *op.cit.*, art. 48.

¹⁸ *Ibidem*, art. 48.

¹⁶ Sursa: <http://www.securitymag.pl>, 15.05.2016.

lucrează în sistem au acces la informații clasificate „strict secret” și când necesitatea de a citi materialele prelucrate în acest sistem este o consecință a activității sau a serviciului efectuat de fiecare dintre aceste persoane.

Concluzii

Pentru a proteja corespunzător informațiile clasificate din sistemele sau rețelele de comunicații de date, ar trebui folosite elementele menționate pe parcursul lucrării: protecția fizică, criptografică și electromagnetică, precum și „fiabilitatea transmisiei și controlul asupra accesului la dispozitivele din sistem și la rețeaua de comunicații de date”¹⁹.

Aceste elemente trebuie să acționeze și să lucreze împreună impecabil, deoarece ele construiesc securitatea informațiilor. Acreditarea de securitate a sistemului de informații și comunicații este de o importanță crucială, deoarece reprezintă dovada că sistemul este protejat de așa-numitul malware (soft rău intenționat), și nu va fi expus persoanelor care doresc să citească în mod ilegal conținutul materialului protejat. „Pentru a asigura o securitate mai bună a TIC-ului, acesta este monitorizat la fiecare etapă de implementare a sistemului, de la planificare, proiectare, implementare, operare, până la retragerea utilizării”²⁰.

BIBLIOGRAFIE:

1. BARTA, Janusz; FAJGIELSKI, Paweł, *Ochrona danych osobowych. Komentarz*, (Personal data protection. Commentary), Lex, 2011.

2. CHRZĄSZCZ, Andrzej; MAJ, Mirosław, Raport: *Zabezpieczenie prywatności w usługach internetowych, na przykładzie „darmowych kont poczty elektronicznej”* (Protection of privacy in the online services, for example in ‘free e-mail accounts’), Cert Polska.

3. GODO, http://www.godo.gov.pl/270/id_art/1596/j/pl.

4. GWARDZIŃSKA, Ewa, *Bezpieczeństwo teleinformatyczne informacji niejawnych* (IT security of classified data), [in:] Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie, 3/2011, <http://przedsiębiorstwo.waw.pl/files/46/593/knob-3-2011-gwardzinska.pdf>.

5. NOWAKOWSKI, Bogusław; JĘDRUSZCZAK, Anna; GAŁACH, Adam, *Ochrona danych osobowych, informacji niejawnych i systemów teleinformatycznych w sektorze publicznym* (Personal Data Protection, Classified Information And ICT Systems in the Public Sector) Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013.

6. Securitymag, <http://www.securitymag.pl>

7. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, (the Law on Protection of Personal Data), Journal of Laws from 2002, No. 101, item 926.

8. *Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych* (Law on the Protection of Classified Information).

Traducere din limba engleză: Alina Albu, Centrul de Limbi Străine, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

¹⁹ A se vedea <http://www.securitymag.pl>, 15.05.2016.

²⁰ Ewa Gwardzińska, *Bezpieczeństwo teleinformatyczne informacji niejawnych (securitatea IT a datelor clasificate)*, [in:] Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie, 3/2011, <http://przedsiębiorstwo.waw.pl/files/46/593/knob-3-2011-gwardzinska.pdf>.

CONFESIUNILE DIN LINIA ÎNTÂI ALE UNUI MILITAR DIN PRIMUL EȘALON AL ARMATEI ROMÂNIEI

În această ediție, prezentăm cititorilor noștri o apariție recentă de carte românească de specialitate, *Confesiuni din linia întâi*, aparținând domnului general-maior (r) prof. univ. dr. Visarion Neagoe. Lucrarea, tipărită la Editura Militară, a fost lansată la *Salonul de carte „Polemos”*, pe 20 octombrie 2016, evenimentul fiind onorat de distinse personalități din mediul militar.

Domnul general Neagoe este, în prezent, președintele Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, care desfășoară activități de cinstire a eroilor și de conștientizare a valorii educative a cultului eroilor de către tineri. Pe lângă această responsabilitate, domnia sa își continuă cariera didactică, fiind conducător de doctorat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

După cum spune autorul însuși, cuvântul scris este ceea ce rămâne dincolo de noi. De aceea, menirea acestei cărți este de a transmite generațiilor următoare experiența personală de militar ce a activat la nivel tactic, operativ și strategic și a parcurs toate treptele profesionale până la ocuparea unor funcții de conducere, precum loțiitor și comandant al Comandamentului Operațional Întrunit

„Mareșal Alexandru Averescu” din Buzău – structură care a exercitat pentru șapte ani comanda operațională asupra trupelor românești dislocate în afara teritoriului statului – șef de direcție în Statul Major General, comandant al Diviziei 2 Infanterie „Getica” și loțiitorul șefului de stat major al Forței Multinaționale din Irak pentru operațiile Coaliției.

Spre deosebire de celelalte peste 25 de cărți elaborate în calitate de unic autor sau coautor, cu notă preponderent academică, fiind intrate deja în patrimoniul cunoașterii în domeniul științei militare, această carte este una de suflet, venind ca un corolar la finalul carierei militare. Volumul ne prezintă, într-o manieră caleidoscopică, fațetele unui militar cu dublă valență: pe de o parte, decident, conducător și, pe de altă parte, profesor, om „de carte”.

Titlul lucrării trimite la un dialog al autorului cu cititorul, realizat prin prisma a șapte interviuri oferite de domnul general în presa scrisă – acestea reprezentând Partea I a cărții, a celor unsprezece interviuri pentru emisiuni de radio și televiziune cu notorietate – colectate în Partea a II-a, cărora li se adaugă unsprezece materiale media, cuprinzând comunicate de presă și recenzii ale unor cărți ale domniei sale. Jurnaliștii care au realizat aceste interviuri sunt, la rândul lor, nume sonore în branșă. Amintim pe domnul col. (r) Ion Petrescu și pe domnul Radu Dobrițoiu, de la Radio România

Actualități, dar și echipa de jurnaliști de la *Observatorul Militar*, emisiunea *ProPatria*, realizată de Trustul de Presă al Armatei, agenția de presă Agerpres, revista *Gândirea Militară Românească* și revista noastră *Impact strategic*.

Cartea este prefătată de domnul general dr. Nicolae-Ionel Ciucă, Șeful Statului Major General, care apreciază că „dincolo de interlocutorul extrem de agreabil, deschis dialogului sincer, se conturează personalitatea puternică a militarului profesionist, conectat direct sau indirect la misiunile desfășurate de trupele române în diferite teatre de operații.”¹ La aceasta, adăugăm că, citind cartea, vom descoperi, dincolo de epoleți, un om franc, autentic, care spune lucrurilor pe nume, fără ocolișuri, un ofițer care a reprezentat cu demnitate, cinste și mândrie drapelul României în teatrele de operații, conlucrând îndeaproape cu ofițeri americani, britanici, germani sau francezi cu funcții înalte. Gazetarii care l-au provocat la destăinuri autobiografice au creionat un portret extrem de nuanțat al liderului militar. Rigoarea și disciplina cazonă îl obligă însă pe domnul general să mențină o distanță protocolară față de cititor, păstrând, încă, o doză de mister și, poate, material pentru o nouă carte...

La finalul lucrării, a fost inclusă o scurtă biografie a autorului, însoțită de un album foto care îl prezintă în multiple ipostaze de la diverse activități din ultimii 12 ani, atât din țară, cât și din străinătate, precum misiuni, discuții, vizite și întâlniri de lucru, ceremonii de acordare a unor premii, ceremonii religioase. De asemenea, putem vedea un diptic reprezentându-l pe tânărul ofițer Neagoe, cu o privire visătoare, plină de speranță, umăr la umăr cu domnul general, așa cum îl știm, cu ochii scrutători din care transpare experiența a trei decenii în serviciul patriei.

Volumul de față „poate fi definit și ca un prețios manual de lecții învățate și bună conduită în exercitarea actului de comandă operațională”².

În paginile cărții, domnul general Neagoe mărturisește: „Am avut șansa să folosesc într-un teatru de operații tot ceea ce am învățat de-a lungul timpului, am avut satisfacția să aplic ceea ce am învățat și să constat că am avut profesori buni, că Armata României nu este cu nimic mai prejos decât armatele moderne ale timpului.”

În lumina celor expuse, vă încurajăm să împărtășiți *Confesiunile din linia întâi* ale unui general din primul eșalon al Armatei României.

Dr. Daniela RĂPAN

¹ Nicolae-Ionel Ciucă, „Cuvânt înainte” la *Confesiuni din linia întâi*, p. 10.

² *Ibidem*, p. 10.

Conferința științifică internațională STRATEGII XXI

„Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”

24 - 25 noiembrie 2016

Evenimentul care a marcat agenda Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate (CSSAS) în această perioadă a fost Conferința științifică internațională STRATEGII XXI cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, aflată la cea de-a XVI-a ediție. Aceasta s-a desfășurat în perioada 24-25 noiembrie 2016, în sala Senatului Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Activitatea științifică a fost onorată de prezența a numeroși specialiști militari și civili, din domenii variate – apărare, ordine publică, cercetare științifică și învățământ superior militar și civil, siguranță națională, din țară și din străinătate, ceea ce a făcut ca schimbul de informații și opinii să fie unul productiv și să aibă un potențial ridicat de diseminare în diferite medii științifice.

În cadrul conferinței, au susținut comunicări științifice reprezentanți ai unor universități civile și militare, ai Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Administrației și Internelor, Serviciului Român de Informații, Ministerului Dezvoltării Regionale, Ministerului Finanțelor Publice, precum și ai unor instituții similare din alte țări. Prezența străină a constat în participanți de la Centrul de Studii Strategice de Apărare din Universitatea Națională de Servicii Publice din Budapesta (Ungaria), de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din Chișinău (Republica Moldova), de la Universitatea de Apărare din Brno

(Cehia), de la Universitatea de Apărare din Varșovia (Polonia), de la Academia Militară Regală din Bruxelles (Belgia) și de la Universitatea Națională „Ivan Franko” din Lviv (Ucraina).

Principalele aspecte abordate au făcut referire la noile elemente în evoluția mediului de securitate internațional, echilibrul de putere în contextul evoluțiilor relațiilor internaționale, riscuri și amenințări potențiale pentru mediul de securitate, impactul statelor emergente asupra centrelor de putere regionale și internaționale, rolul actorilor nonstatali în evoluția mediului de securitate.

Dezbaterile s-au concentrat pe următoarele teme: contextul geopolitic actual și potențialele implicații asupra intereselor regionale ale României; demografie și securitate – reconfigurări globale în secolul al XXI-lea; amenințări naționale și internaționale în contextul globalizării; terorismul – principala amenințare la adresa apărării și securității Europei; evaluarea Summitului de la Varșovia; securitatea cibernetică – o nouă dimensiune a securității naționale.

Volumul lucrărilor Conferinței cu participare internațională *STRATEGII XXI* este publicat pe site-ul conferinței, www.strategii21.ro și indexat în Bazele de date internaționale ProQuest și, începând din acest an, în CEEOL.

Manifestarea științifică a beneficiat de contribuția Companiei AIRBUS HELICOPTERS S.R.L, sponsorul activității.

Dr. Irina TĂTARU

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

OCTOMBRIE - DECEMBRIE 2016

Ultimul trimestru al anului 2016 a fost marcat de numeroase activități științifice organizate de către CSSAS, precum și de apariția unor publicații sub egida Centrului, pe care le vom detalia în continuare.

Începând cu luna octombrie, au fost reluate și prelegerile CSSAS la Cercul Militar Național. Astfel, pe 12 octombrie, CS dr. Mihai Zodian a vorbit despre *Pluralism și controverse în studiile de securitate*, iar pe 9 noiembrie, noua noastră colegă, ACS drd. Cătălina Todor, a abordat tema *Demografie & Securitate. Reconfigurări globale în secolul al XXI-lea*.

Pe 6 octombrie, CSSAS a organizat un prim Atelier de lucru, pe tema „Amenințări transfrontaliere și risc politic”. La activitate au participat specialiști din Ministerul Apărării Naționale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Român de Informații și alte instituții guvernamentale și neguvernamentale. Principalele probleme abordate pe durata prelegerilor și discuțiilor au fost: *agresiunea informațională – mijloc de modelare a mediului informațional pentru realizarea obiectivelor strategice; fenomenul imigrației ilegale și azilului – riscuri teroriste asociate; amenințarea teroristă la adresa României; măsuri de combatere a migrației ilegale la nivelul poliției de frontieră române și riscuri politice în contextul de securitate actual*.

Aspect de la Atelierul de lucru „Amenințări transfrontaliere și risc politic”

Un al doilea Atelier de lucru, organizat în colaborare cu Asociația Ofițerilor în Rezervă din România, s-a desfășurat în data de 27 octombrie 2016 și a avut ca temă „Rolul apărării teritoriale în cadrul Sistemului Național de Securitate – concept, rol, materializare”. Manifestarea a oferit un prilej pentru schimbul de idei și de experiență referitoare la problematica menționată și pentru aprofundarea

Aspect de la Atelierul de lucru „Rolul apărării teritoriale în cadrul Sistemului Național de Securitate”

unor aspecte conexe subiectului, precum: *conceptualizarea apărării teritoriale; rolul, misiunile și acțiunile specifice unităților de apărare teritorială; materializarea legislativă, organizatorică și din punct de vedere al înzestrării; instruirea unităților de apărare teritorială.*

Luna noiembrie a debutat cu Simpozionul științific cu tema „Schimbare și constanță în securitatea euroatlantică post-Varșovia”, activitate

la care au fost supuse discuției teme precum: *Măsurile și acțiunile ale României derulate pentru implementarea deciziilor adoptate la Summitul NATO de la Varșovia; Strategia globală pentru politica de securitate a Uniunii Europene; Fenomenul imigrației ilegale și azilului. Riscuri teroriste asociate; Reziliența și securitatea umană și Amenințări emergente în spațiul de securitate euroatlantic.* Au prezentat lucrări reprezentanți ai Administrației Prezidențiale, Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Român de Informații.

Aspect de la Simpozionul științific cu tema „Schimbare și constanță în securitatea euro-atlantică post-Varșovia”

Ultima activitate de amploare din 2016 a fost Conferința științifică internațională STRATEGII XXI, cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, din 24-25 noiembrie. Mai multe detalii despre această manifestare științifică le puteți găsi la rubrica

Eveniment științific.

Referitor la publicații, de la începutul anului universitar, au fost elaborate mai multe analize sub denumirea „Dinamica mediului de securitate”, în cadrul cărora, în perioada octombrie – noiembrie

Aspect de la Conferința științifică internațională STRATEGII XXI

2016, au fost abordate teme precum: *Europa de Est: Alegerile prezidențiale din Republica Moldova; Criza ucraineană; Turcia: Turnura în evoluția internă și dezvoltările geopolitice ale Turciei; Siria: Elemente de complexitate ale crizei siriene*. Acestea pot fi citite pe pagina de internet a CSSAS, la adresa <http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm>.

Tot în această perioadă, a apărut studiul *Influența conflictelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu asupra securității europene*, realizat de CS III dr. Mirela Atanasiu.

În ceea ce privește planificarea activităților științifice pentru anul 2017, vă semnalăm următoarele repere:

- 23 martie 2017 – Atelierul de strategie cu tema „Cooperarea interinstituțională – instrument de realizare a securității”;
- 24 mai 2017 – Simpozionul internațional cu tema „Cooperarea interinstituțională – instrument de realizare a securității la nivel național și internațional”;
- 19 octombrie 2017 – Atelierul de lucru cu tema „Științe militare – științe ale securității – clarificări conceptuale”;
- 7-8 decembrie 2017 – Conferința științifică internațională STRATEGII XXI cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”.

Detalii legate de toate activitățile științifice organizate de CSSAS vor fi anunțate și pe pagina de internet, la adresa: <http://cssas.unap.ro/ro/manifestari.htm>.

***Dr. Irina TĂȚARU
Dr. Daniela RĂPAN***

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

CRITERIILE DE SELECȚIE a articolelor sunt următoarele:

- **circumscrierea în aria tematică a revistei:** actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională;

- **originalitate** – caracterul de noutate; argumentare proprie; să nu fi fost publicat anterior;

- **valoarea conținutului științific** – caracterul științific este conferit de un stil obiectiv, neutru, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor întrebuintate;

- **o bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid;

- **redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice;**

- **adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.**

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE: dimensiunea articolului poate varia între minim 6 – maxim 12 pagini (inclusiv notele de subsol, bibliografia și imaginile). Setări pagină: margini 2 cm, format A 4. Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la un rând, cu diacritice**. Salvarea se va face ca document Word 2003 (.doc). Titlul fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și nu se scrie cu diacritice.

STRUCTURA ARTICOLULUI

- Titlul articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24)

- O succintă prezentare de autor, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic / cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea – orașul, țara de reședință, e-mail.

- Un rezumat relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)

- 6 - 8 cuvinte-cheie (caractere italice)

- Introducere/Considerații preliminare

- Două-patru capitole, eventual subcapitole

- Concluzii

- Tabelele/graficele/imaginile se trimit și separat, în format .jpeg/png/.tiff.

În cazul tabelelor, deasupra se scrie „**Tabelul nr. X**, titlu”, iar în cazul imaginilor, hărților etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X**: titlu”. În ambele cazuri se menționează sursa (dacă este cazul) în notă de subsol.

NOTE DE SUBSOL: toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate; (prenume, nume autor) (la notele de subsol se indică și nr. paginii/paginilor).

Exemplu de carte: Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevenhouse, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37-45.

Exemplu de articol: Gheorghe Calopăreanu, „Securitate prin educație și instruire în UE”, în *Impact Strategic* nr. 2/2013, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 15.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând titlul cărții/articolului (între ghilimele) și numele publicației (se indică și data la care a fost accesată).

Exemplu: John N. Nielsen, „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, disponibil la <http://geopoliticaticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2015.

BIBLIOGRAFIE: se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului (NUME, prenume autor), și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Exemplu de articol: CALOPĂREANU, Gheorghe, „Securitate prin educație și instruire în UE” în *Impact Strategic* nr. 2 /2013, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând titlul cărții/articolului (între ghilimele) și numele publicației.

Exemplu: NIELSEN, John N., „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, disponibil la <http://geopoliticraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2015.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor. Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor. În urma evaluării, există trei posibilități: a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore*; b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță*; c) *respingerea articolului*. Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TERMENE DE PREDARE: articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro, până la: 15 decembrie (nr. 1); 15 martie (nr. 2); 15 iunie (nr. 3) și 15 septembrie (nr. 4).

NOTA BENE: Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul agreat și va corespunde formei finale a materialului în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în prestigioase baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale. Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original. Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul/sunt încadrați autorii.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu *Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare*.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție presupune acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro.

Dr. Daniela RĂPAN

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Director: Colonel lector univ. dr. Alexandru STOICA

Corector: Mariana MOLDOVEANU

Tehnoredactor: Liliana ILIE

Lucrarea conține 68 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail editura@unap.ro

Tel: 021/319.40.80/215